MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA SAJA ÜHEKSATEISTKÜMNES NUMBER : JUUNI 2022

#119 : KVÄÄR

HIND 2€

9 772346 662013

JUHTKIRI

KVÄÄRTULEVIKU POOLE, KAHTLEMATA

Foto: Kiur Kaasik

Juuni on ametlik *pride*'i-kuu, mistõttu oli juba tükk aega tagasi ilmselge ja iseenesestmõistetav, et peaksime seda Müürilehe veergudel asjakohaselt tähistama. Kuna enamasti kipub teemanumbritega minema sedasi, et läheneme mingisugusele sotsiokultuurilisele küsimusele, fenomenile vms läbi probleemipüstituse, siis mõtteis istus küllap idealistlikult naiivne soov teha seekord pigem pidulik ja pühitsev kvääärinumber – miski, mis ei osuta vaid näpuga kõigele, mis on kväärkogukonna suhtes tänapäeva Eestis ebaõiglast, marginaliseerivat ja represseerivat, vaid tähistab teatud mõttes enesekeskset ilusat *pride*'i-kuud ja tähtpäeva. Teatavasti möödub 1. juunil 30 aastat sellest, kui Eestis dekriminaliseeriti homoseksuaalsus ehk meestevaheline seks ei olnud enam karistatav. Kui aga miski on ajakirjandustöös kindel, siis see, et tegelikkus palub plaanidel viisakalt toast välja astuda. Igasugune fookus nihkub ikka sellele, mis on parasjagu Müürilehe kaasautorite südames ja hingel, ning seekordne kvääärinumber pole erand. Kätt pole kellelegi ette pandud ja igaüks on saanud rääkida tekstis või pildis sellest, mis talle parasjagu olulisim on paistnud.

Minu isiklik arvamus on, et sõna „queer" eestindus „kvääärina" on õnnestunud, selles on nii voolavust kui ka parajat pinget ja samas on säilinud side ingliskeelse algmõistega, millel on olnud ajalooliselt mitu eluetappi. Kõik muidugi ei pruugi seda tunnet jagada ja hiljutises vestluses geist sõbraga selgus, et tema on põhimõtteliselt „kvääri" kui mõiste vastu. Ta ei saa seda omaks võtta, kuna sinna on sisse kirjutatud sõna „väär", aga tema identiteedis ei ole midagi väära. Sarnasest terminoloogilisest dissonantsist ja vastuseisust kirjutab lehes „kvääärimise" (ingl *queering*) mõistet lahkavas artiklis ka **Aet Kuusik**. Teisalt on selle „väära" tagasihõivamises just midagi võimestavat, niisamuti kui ajalooliselt sügavalt halvustava „pede" kokkuleppeliste piiridega vestluses või ka avalikus artiklis tagasivõtmises. Näitena võib tuua siinsamas numbris väga isikliku loo kirjutanud **Gregor Kulla**, kes pealkirjastas oma Lõuna-Eesti kvääärkogemust ja hegemoonilist maskuliinsust harutava loo väljakutsuvalt kui „Heterod, te saate olla ka peded". Aga eks sugu, seksuaalsust ja identiteete laiemalt puudutav mõisteaparatuur olegi üks muutuv ja uuenev välu, kus tuleb omi õppekurve läbi teha. Selle eest, et vahel võid astuda miinile, pole keegi kaitstud. **Helgi Saldo** näiteks ütleb koos **Anette Mäletjärvega Heneliis Nottonile** antud persooniintervjuus, kommenteerides kõige värskemaid neoasesõnu, et ta mõistab, miks need on vajalikud, aga ühtlasi tunneb, et tuleb punkt, kus ta ei saa enam kõigest aru või ei haara lennult. Kuid kohene mittehaaramine pole kunagi pahatahtlik. Niisamuti rõhutab ta, et paratamatult pole kõigil võrdset sotsiaalmajanduslikku ligipääsu informatsioonile.

Teisalt on Eestis suurel hulgal otsustajaid, poliitikuid ja muid asjapulkasid, kes ei saa kuidagi varjuda süütu mitteteadmise taha. Nagu sõnastab põhjendatud kirglikkusega ka **Taavi Koppel** oma viimase kolmekümne aasta LGBT+-aktivismi kokkuvõtvas artiklis „Ei keela, ei luba – riik ja LGBT+-inimesed": „Käige metsa oma igavese konsensuse otsimisega! Meile aitab sellest sõnavahust, nõuame reaalseid tegusid!" Või **Daniel Kõiv** küsib, kuidas on küll võimalik, et koolis tuleb õppida perekonnaõpetust 15 aastat vanast õpikust, kus igasugusest mitte-heteronormatiivsusest kas üle liueldakse või seda käsitletakse tunnis negatiivse varjundiga. Kuidas on nii, et sellest stagneerunud onukraatiast väljumiseks ja kõigi isegi õiguslikul tasandil võrdsustamiseks peavad aktivistid ja huvikaitsjad kümneid aastaid roppu moodi vaeva nägema? Selleks et saada vastu mingi järjekordne allapoole vööd tühistav nali ahvirõugetest või muust sarnasest. Õnneks lubab süda ja meel ümberringi toimuvat aktiivset kogukonna-, seltsi- ja miks mitte ka kultuurielu vaadates uskuda, et kvääärtulevik tuleb niikuinii, takistatagu seda mis vahenditega tahes. Tulevik on *drag king*'i **Eeben Früülepi**, mitte **Ruuben Kaalepi** päralt.

Ja loomulikult selliste popartistide nagu **Flumen**, kellega muusikatoimetaja **Mariliis Mõttus** hiljuti kohtumas käis ning sellest pulbitseva loo kirjutas. Flumen on puhas kvääärtornaado, sootrikster ja diiva, kellesarnaseid esinemiskarisma ja -julgusega artiste ilmub areenile üsna harva. Ma väga loodan, et see tornaado paisub ja kihutab koos teiste vesipükste ning mikrokeeristega üle kodumaa ning kisub sügavale juurdunud sallimatuse ja möödavaatamise umbrohu maa seest välja.

Aleksander Tsapov, peatoimetaja

Esikaanel Flumen. Foto: Kristina Kuzemko

Müürileht on keskkonnasõbralik trükis, mille tootmisprotsessis on kulutatud vähe energiat, kasutatud minimaalselt keskkonda saastavaid kemikaale ning arvestatud maailma metsade keskkonnasõbraliku, sotsiaalselt õiglase ja majanduslikult elujõulise majandamisega.

NORDIC SWAN ECOLABEL
Trükitoode
4041 0820

TOIMETUS

Aleksander Tsapov	peatoimetaja	aleksander@muurileht.ee
Henri Kõiv	tegev- ja sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	elustiili- ja muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Maia Tammjärv	kirjandus- ja teadustoimetaja	maia@muurileht.ee
Sanna Kartau	kultuuritoimetaja	sanna@muurileht.ee
Pille Sepp	keeletoimetaja	pille@muurileht.ee
Tanel Mütt	müügi- ja reklaamijuht	tanel@muurileht.ee

Makett/kujundus: Madis Katz
Illustraatorid: Andrei Kedrin, Ann Pajuväli, Ave Taavet, Jaan Pavliuk, Jaan Rõõmus, Liisa Kruusmägi, Lilian Hiob, Maris Tammer, Nadezda Andrejeva, Stella Salumaa, Vahram Muradyan, Villem Roosa
Fotograafid: Janis Kokk, Ken Mürk, Renee Altrov, Tõnu Tunnel

KOLLEEGIUM: GUSTAV KALM, PIRET KARRO, MARGUS KIIS, KEITI KLJAVIN, AHTO KÜLVET, KAISA LING, ELLEN MACKAY, SILLE PIHLAK, BERK VAHER, KEIU VIRRO

VÄLJAANDJA: SA KULTUURILEHT

TOETAB KULTUURIMINISTEERIUM

TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

JÄLGI MEID
@Muurileht

SAADA MEILE

Uudiseid ja pressiteateid: *uudised@muurileht.ee*

Kirju, heliplaate, raamatuid ja muid väljaandeid Müürilehe aadressile Voorimehe 9, 10146 Tallinn

Müürilehele pakke saates palume märkida adressaadiks kindlasti „Müürileht".

KAASAUTORLUSEST

Müürileht ootab kaastöid, milles on ajakohased ideed ja nende veenvad põhjendused; mis on kirjutatud loetavas eesti, vene või inglise keeles; milles ei leidu arutut idiootsust, vaid troonib silmapaistev mõtteselgus. Palavalt oodatud on artiklid ühiskonna, kultuuri, teaduse ja laiemalt elu kohta. Toimetus jätab endale – iseenesest mõista – õiguse valida, millised tekstid avaldatakse. Aga kuna määrav ei ole ainult tekst, on tervitatud ka illustratsioonid, fotod, koomiksid, plakatid ja muud ajaleheformaati sobivad väljendusvormid! Kaastööga seoses võta ühendust mõne meie toimetajaga.

TOETA MÜÜRILEHE VÄLJAANDMIST

Telli Müürileht püsilepinguga 1.80 € eest kuus: *tellimine.ee/muurileht*

Reklaami Müürilehes: *muurileht.ee/reklaam*

INFO TELLIJATELE

Müürilehe levi korraldab Express Post. Kui värske leht õigel ajal kohale ei jõua, siis võta ühendust Express Posti klienditeeninduskeskusega telefonil (+372) 617 7717 või kirjuta aadressil *tellimine@expresspost.ee*.

SISUKORD

KVÄÄR

HEDONIST
Meik kui transformatsiooni allikas – *Sanna Kartau* [5]

PUUST JA PUNASEKS
Queering – *Aet Kuusik* [6]

PERSOON
Intervjuu Anette Mäletjärve ja Helgi Saldoga – *Heneliis Notton* [7–10]

ÜHISKOND
Väikelinna kvääärinormidest – *Gregor Kulla* [12–13]

SOTSIAALIA
Riik ja LGBT+-inimesed – *Taavi Koppel* [14–15]
Kvääärnoortest Eesti koolisüsteemis – *Daniel Kõiv* [16]

KUNST
Identiteetidest ja karakteritest – *Rodion Furs* [18]

MUUSIKA
Flumeniga Flumenist – *Mariliis Mõttus* [19]

ARVAMUS
Kvääärvabastus kapitalismi tingimustes – *Jens Jaanimägi* [21]

SEKS
Avalikust andumisest – *Kärt Kelder* [24–25]

FOTO
Kvääripeod [26–27]

KULTUUR

FILM
Filmikriitikute suleproovi võidutööd [22–23]

TÖÖ
Kas ma peaksin selle töö vastu võtma? – *Airi Triisberg* [31]

STUUDIOS
San Hani – *Aleksander Tsapov* [32–33]

SKEENE
DJ-ankeet: Marlene Leppänen [34]
Tõukejõud: Markus Robam [34]

ARVUSTUSED
Uued plaadid [35]
Lavastus „traps" – *Sanna Kartau* [37]

LOOMARIIK
Kas tihane võib olla loovam kui sahtliluuletaja? – *Siiri Tarrikas* [36]

PÄEVAKAJA

LINNARUUM
Linnaaktivismist – *Hannes Aava* [29]

KESKKOND
Kui loodus astub tunnistajapinki – *Aet Annist* [30]

SUVE ERILEHT

AKTIVISM
Geriljapoliitilised aktsioonid hapukurgihooajaks – *Sanna Kartau* [2]

KIRJANDUS
Suur suve raamatuhoroskoop [3–5]

FESTIVAL
Müürilehe festivaligiid [7–9]
Kuidas festivalisuvi üle elada – *Maiduk Lifecoach* [10]

POST-FAKT
Suverahva välimääraja [13–15]

Hebo Rahman

Hebo Rahman on Telliskivi lilla latelimpsija, võõrutusravil ajakirjanik ja muidu mees ja pullimees ja …

Puudused

Veidi rühikam ja julgem, õigepisut kenam
võiksin olla – need on pisikesed vead.
Hoopis rohkem lörnitab, kõigest kõige enam
haiget teeb, et mulle osaks saada eal

ei saa olla Sinu rüütel, Sinu laste isa.
Minu kojast igaveseks ajaks jääb
kostma heidikute oigeid, üksiklaste kisa,
vana pederasti kurku kuivand hääl.

Kitarrikeeled roostes, õhkab mineviku radu,
kuigi kaduvik talt röövind meelehea.
Keel, mis rohkem meenutab ehk mädapaisteis madu,
Sinust ikka lembeviise laulda teab.

**

Gender trouble

Miks pidi sest, et olen naine,
munadeta infertiil,
saama elu suurim paine?
Lisaks vale orientiir.

Antud pole mulle võimet
ilmakorda tajuda.
Soovin vaid, et saaksin sootuks
sootuks massiks hajuda.

**

Teenistus

Kitsaste pinkide viimases reas
kesk usklikke, õndsaid ja vagu,
istub patune, mõtted kel tiirased peas,
sealt silmitseb aegade kadu.

Ta armastab jooke täis humalaid,
teist küljeluud ihkab ja noolib
ning kummardab ebajumalaid,
neist pilte ja kujusid voolib.

Kui teenistus lõppenud, vaikinud tarkki,
jääb minejaist viivukse maha,
et lahkudes puistata korjanduskarpi
viimane toiduraha.

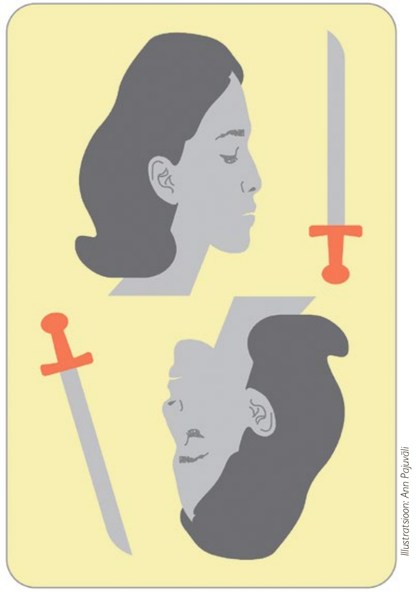

Illustratsioon: Ann Pajuvälli

Foto: Adrian Ordonez / Unsplash

KADUVIK

KITSAD PÜKSID

Pärast rohkem kui dekaadipikkust tänavate ruulimist kuulutavad noored *fashionista*'d kitsaste teksade lõppu. Asemele tulevat memmeteksad, alt laienevad teksad, ehita-ja-*cargo*'d ja muud laiema profiiliga püksid.

Leinas kodanike hüvastijättudes mainitakse kitsaste pükste kultuurilist tähendust. Tagasivaadetes mälestatakse nii nende tagumenti vormivaid omadusi, võimekust tasakaalustada ümarama siluetiga pluuse ja bleisereid kui ka säärepikkuse lihtsat kohandatavust. Õnneks ei ole kaotus inimeste kriitilist mõtlemist täielikult tapnud. Kui küsida muutust tervitanud arvamusliidrite käest nende rõõmu põhjuste kohta, viitasid nad tervemale seedesüsteemile, kergemale hingamisele ja asjaolule, et pükste jalgatõmbamine ei sarnane enam köieveoga.

Kapinurka võib kitsad teksad siiski tolmu koguma jätta – mõnekümne aasta pärast saab need vintaaži pähe mõnesse eksklusiivsesse sekkarisse müüki viia.

BALTI TANTSU PLATVORM

Fotod: Aron Urb

KÜMME KÜSIMUST ALGAJALE SÜVAKOHANEJALE

Küsib **SAARA MILDEBERG**, askeetlik hedonist

Foto: Piret Mildeberg

1. Liikide väljasuremine, kliimamuutused, pandeemia, sõda, näljahäda, massiränne – kuidas harjuda eluga kroonilises kriisis, aga saada siiski iseendaks?
2. Kas see rahuldaks sind, kui kogu inimkond oleks sinu nägu?
3. Miks sa arvad, et rikkad ei nuta?
4. Kes on need kaheksa miljardit inimest, kelle võtaksid kaasa teisele planeedile?
5. Kuhu läheksid lendava vaibaga?
6. Kas saja tuhande eurone Rolex annab sulle aega juurde?
7. Mida võidab see, kellel on surres kõige rohkem asju?
8. Kui on elu pärast surma, siis kas kohtad taevas ka kõiki neid loomi, kelle oled elu jooksul ära söönud?
9. Kas talvel maad kattev lumevaip on nii süütu, kui paistab?
10. Mis sõbra või pereliikme aianurka ladustaksid oma elektritõuksi akud?

LUGEJAKIRI

Hea Müürilehe toimetus!

Kirjutan seoses Aleksander Tsapovi mais ilmunud finantsvabadusest rääkiva tekstiga. Ta lõpetab oma loo mõttega, et kui alguses võib idee majanduslikust sõltumatusest tunduda kutsuv, siis lõpuks on inimesel siiski „vajadus olla ühiskonnale kasulik". Sarnast mõtet kohtab sageli just palgatöö õigustajate hulgas, kes tajuvad, et võimalus teha madalapalgalist tööd rahuldab peale majanduslike vajaduste ka mingit sotsiaalset vajadust. Vahel ehk tõesti, aga ärgem teeselgem, et seda muudmoodi rahuldada ei saaks kui alla 4-eurose tunnipalga eest rassides.

Tervitades
Jaanika Antson

Hea Jaanika

Sama mõtet jagas meiega eelmisel aastal ilmunud intervjuus ka Eesti Ametiühingute Keskliidu juht Peep Peterson, kes ütles: „Töö ei ole ju ainult raha saamise allikas – see on inimese jaoks [...] sotsiaalseerumisviis." Terve toimetusega me sellele vast alla ei kirjutaks, aga näeme, et väline struktuur toetab eriti neid, kelle jaoks struktuuride ise loomine üle jõu käiks.

Tervitades
toimetus

Ootame kõikidelt lugejatelt kommentaare, mõtteid, tagasisidet ja soovitusi. Saa asi südame pealt ära, kirjutades sellest meile aadressil *lugejakiri@muurileht.ee* või Instagramis (*@muurileht*).

OTSE NÄKKU: MEIK, EKSTRAVAGANTSUS JA EDEVUS

Meik on üks viis, kuidas toretseva eneseväljendusega halli ja praktilise maailma hõlma alt välja astuda. Mängides värvide, tekstuuride ja kujudega, on meil võimalik ilu tähendus täielikult pea peale pöörata. Ja õhtul oma seisukohavõtt jälle maha pesta.

Kirjutas **Sanna Kartau**, illustreeris **Triina Britt Aumere**

Värvi ise! Foto ja modell: Joosep Jürgenson. Illustratsioon Triina Britt Aumere

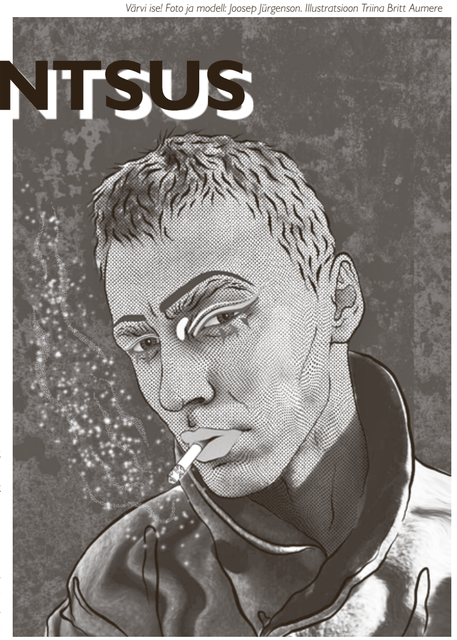

Enne meigivideotesse armumist tajusin igapäevast näo võõpamist kui kuulivesti selga tõmbamist; kui selle katmist, mis ei tohiks näos olla (vinnid, poorid, sinised silmaalused), ning värvi ja valgusega mängides selle rõhutamist, mille rõhutamine on moes (silmad, huuled). Ühelt poolt tajusin, et naise meikimata nägu mõjus võõristust tekitavalt, tühjalt, ilmetult. Teisalt mõistsin, et puudritest, geelidest, läigetest, peitekatest ja pintslitest saab kombineerimise käigus omalaadne laskemoon. Nägin, et kui vahendeid õigesti kasutada, leiab mind üles veider eufooria, mis avab uksi ja ühendab mind sõbrannadega, ning kui peeglisse vaadates ühtis mu nägu konventsioonidega, tekitas see ootamatu turvatunde. Tundus lihtsalt praktiline hakata meikima, võtta kaasa puudrid, pigmendid ja geelid ning veidi kindlamalt eluga edasi minna.

Välimus võiks vahel ka kummastada, ehmatada, panna võpatama ja lõhkuda seeläbi meie arusaama nii normaalsusest kui ka enda kujundamise võimalustest.

TATI ONTOLOOGIA

See kõik muutus, kui sõbranna Ingrid mulle ühe video saatis. Lingil klõpsates asus ekraanil energiliselt jutustama **Tati** ehk *@glamlifeguru*, vahetu, entusiastlik, soojalt eneseirooniline ja meigist uskumatult palju teadev naine, kelle erutus supermarketitest odavate, aga suurepäraselt toimivate toodete leidmisest ületas esialgu mu valuläve. Pärast esimesi videoid ei suutnud ma enam pilku ära pöörata. Ühelt poolt vaimustusin tema teadmistest ja oskustest, teisalt nendest muundumistest, mida ta suutis oma näol ellu kutsuda. Algupunkt oli alati sama: tema meigita nägu. Sealt edasi võis ta (siiski normatiivsetes parameetrites) transformeerida end sätendavaks glamuurikuningannaks, erkpunaste huulte ja musta laineriga *boss bitch*'iks või mattides pruunides toonides veatu nahaga *zen femme*'iks. Ta ei vabandanud oma naiselikkuse eest, vaid austas ja tähistas seda ilma häbita, jättes ruumi teistsugustele soolisuse tõlgendustele. Ehkki Tati mängib meigiga krambivabal moel ja naudib nii protsessi kui ka tulemust, lubab ta endal koleduse suunas tüürida ainult antireklaamina, et hoiatada vaatajaid halbade toodete ja tehnikate eest. Rahvas armastab *fail*-videoid.

Iseenda ja meid ümbritseva ehtimine kõrgendab halli igapäeva, võitleb vastu ropult anonümiseerivale massiühiskonnale.

Triina Britt Aumere, kunstnikunimega ARTbyTBA (*@artbytba*), on EKA installatsiooni eriala lõpetanud kunstnik. Teda iseloomustavad julged värvid ja veidrad visuaalid, mida kohtab tema kunstis palju.

Koletiseesteetika kui omaette eesmärk jõudis minuni täie jõuga tänu **Helgi Saldo** Müürilehes ilmunud loole „Sugu moest välja!", kus ta viitas šoti *performance*-kunstnikule ja *drag*-kollile **SHREK 666**.[1] Asusin teksti toimetades kolli kohta rohkem infot otsima. Ma ei tea, mida ma ootasin, aga nimi annab fantastiliselt edasi ta *look*'i (ja kunstnikupraktika eetost). Mäletan seda paradigmanihet, mis mu ajusoppides toimus, kui mõistsin, et meigi või SHREK 666 puhul lateksproteeside kasutamisel võib klassikaline ilu olla absoluutselt ebaoluline, isegi eesmärgivastane; et välimus võiks vahel ka kummastada, ehmatada, panna võpatama ja lõhkuda seeläbi meie arusaama nii normaalsusest kui ka enda kujundamise võimalustest.

TULE VAATA MIND

Dekadentlikum, deklaratiivsem meik tõmbab pilgu endale, öeldes, et „vaata mind" ehk „ma olen vaatamist väärt". Säärane nähtavus tundub mõnele väga ohtlik. Mida minust arvatakse? Mis siis, kui arvatakse halvasti? **Kevyn Aucoin**, üks maailma mõjukaimaid meigikunstnikke, kirjeldas oma lapsepõlve konservatiivses Louisianas nii: „Sobitumine oli reegel, millega tõugati neid, kes on liiga nõrgad või liiga hirmul, et olla nad ise, oma erakordsust maha suruma ja allutama end ühele parasjagu populaarsetest stereotüüpidest."[2] Kui mässida aga ülim normaalsus nagu nähtamatuse keep enda ümber, võib küll korraks turvaline tunne tekkida, aga ega veidrus kuskile ei kao, vaid süveneb hoopis häbi kõige selle pärast, mis on peidus.

Mis siis, kui näidata kõike? Mis siis, kui enda veidrust rõhutada, sellega mängida, lasta ebatavalisusel iseenda taasloomist inspireerima hakata? Meigiga saab seda kõike teha. Täielikult monokroomne matt *look*. Ainult algvärvid. Blondeeritud või maha raseeritud kulmud. Koomiksipisarad põskedel. Jokkerisuu. *Glitter* teravaservaliste kujunditena üle su näo. Tumepunased *vamp*-huuled ja kitsad joonistatud vuntsid nende kohal. Jah, inimeste pilgud jäävad pidama, aga las nad vaatavad – su veidrus räägib keelt, mida mõni alles õpib kuulama. Ebatavaliselt üles löödud nägu pöörab omal moel selle pilgu tagasi vaataja enda peale, kuna tekkiv reaktsioon sunnib teda küsima, miks see rohelise võltsripsmete ja sinise põsepuna kombo teda kulmu kortsutama pani, mida see tema kohta ütleb.

Ei ole saladus, et suur osa praegu meigimaailmas peavoolustunud meigivõtetest pärineb *drag*-kunstnike arsenalist. Huulte üle serva maalimine paneb need tunduma suuremad, mahlasemad. Põsesarnade, otsasesise, lõua, nina ja kaela kontuurimine ehk strateegiline heledamaks või tumedamaks värvimine „tõstab" ja „langetab" vastavaid alasid, võimaldades kujundada nägu kitsamaks, laiemaks, nurklikumaks, ümaramaks, kas või kurvemaks või õnnelikumaks. Selleks et silmalauruumi juurde saada, kleebitakse kulmud pulgaliimiga naha külge, puuderdatakse üle ja joonistatakse kõrgemale vaba käega uued. Kui peavoolu meigikunstnikud jahivad tulemusi, mis tunduvad loomulike või vähemalt mitte liiga rasketena, siis *drag*'is, nagu **Kaisa Maria Ling** Müürilehe veergudel kirjutas, otsitakse üleelusuurust, baroksust, erootilisust. Soolisust ülendatakse ja karikaturiseeritakse samal ajal. Selle keskmes on teater, provokatsioon, liialdus.[3]

MEIE IGAPÄEVAST *GLITTER*'IT ANNA MEILE TÄNAPÄEV

On teada, et naisvangid kasutavad märkimisväärset nutikust, et endale meigi- või kehahooldusvahendeid hankida. Kinnipeetavad sulatavad karamellikomme ja segavad neid kehakreemiga, et teha juuksegeeli. Pliiatseid pulbristatakse ja segatakse beebipuudriga – lauvärv. Lahustuv kohv segatuna näokreemiga – peitekreem. 1908. aasta Milanost on teada juhtum, kus naine leotas oma punase vanglariietuse niite vees ja kasutas värvitud vett põskedele puna lisamiseks.[4]

Iseenda ja meid ümbritseva ehtimine kõrgendab halli igapäeva, võitleb vastu ropult anonümiseerivale massiühiskonnale, tähendusi otsivale ja omistavale ratsionaalsusele, funktsionaalset põhjuse ja tagajärje suhet ainsana loogiliseks pidavale hilismodernsusele. *Highlighter* ei pea nii läikiv olema, aga on. Mu silmad ei pea nii suured tunduma, aga ma tahtsin need selliseks teha. Mu lainerijoon ei pea olema niii pikk ja vonklev ega sinine, aga mis siis? Mu kontuurijoon ei pidanud nii nähtavale jääma, aga ma mõtlesin, et las täna olla. Õpime meikides enda käest üha uuesti küsima, et miks mitte.

Säärane vabastatud agentsus ja rõhutatud nähtavus käivad tihti kokku poliitilise kväärsusega. „Meik kui visuaalne tähistaja aitab kväärsusel nähtaval olla," kirjutas ajakirjanik **Rae Nudson**.[5] Kuid viha ja mõistmatust täis ühiskonnas kaasneb nähtaval olemisega reaalne vägivallaoht. Värvitud huulte ja habeme kombo tundub heteroseksistlikku maailmakorda piisavalt ohustavat, et selle pooldajad lähevad ka tegelikult kväärinimestele kallale. Selleks vajataksegi solidaarseid kohti, kus saab muretult nähtavusega mängida.

Mõtlen rõõmu ja naudinguga tagasi nendele hetkedele, kui muidu meigist eemale hoidnud sõbrad endale värvid ligi lasid. Ühele *halloween*'i-peole läks sõber **Prince'ina**, millega käis kaasas kohustuslik must *kohl* silma ümber ja enesekindlalt lahti nööbitud pluus. Ühel suveõhtul flirtisin tuttava luuletajaga, kelle näole lähemale liikudes nägin, et ta silmalaugu kattis õrn sädeleva rohelise puudri kiht. Kirjanikust sõber **Jô Osbórnia** esitas oma teksti „Ballaad võõrale tualettruumist", kandes punast huulepulka ja musta silmalainerit. Säärane heasoovlik edevus annab momendile juurde erilise aura.

[1] *Saldo, H. 2022. Sugu moest välja! – Müürileht, 18.01.*
[2] *Aucoin, K. 1997. Making Faces, lk 12.*
[3] *Ling, K. M. 2017. Rohkem elus kui elu ise ehk Drag-kultuuri barokne mõõde. – Müürileht, 10.03.*
[4] *Nudson, R. 2022. Made Up, lk 11–12.*
[5] *Samas, lk 306.*

QUEERING

/ ˈkwɪərɪŋ /

Kirjutas **Aet Kuusik**
Illustreeris **Vahram Muradyan**

Esimest korda kohtusin *queering*'uga 2009. aastal, kui sain tuttavaks kunstnik **Anna-Stina Treumundiga**, kes määratles end otsekoheselt lesbi ja feministina ning tegeles oma loomingus nii marginaliseeritud identiteetide representatsiooni küsimuste, dissidentlike seksipraktikate ning ammuste lugudega geidest, lesbidest ja transsoolistest inimestest kui ka sellega, mida ühiskond on naistele lubanud ja keelanud.

Oma tegevusega kvääris ta mitut asja: eesti kunstnike iseenda esitamise traditsiooni, tuues oma seksuaalse identiteedi avalikult loomingu keskmesse; ajalugu, kasutades oma töös pilku, mis otsib seni mahasalatud seksuaalseid väljendusi ja soolisusi; aga ka seda, kuidas räägitakse seksist, tuues oma vaatajate ette BDSM'i reeglid ja seksitöö kinnises klubis.

HOMONORMATIIVSUSELE VASTANDUMINE

Teise laine feministliku teooria järgi tugineb inimese soolise ja seksuaalse mina loomise ja mõistmise protsess vastanduvasse kaksikjaotusse pandud tähendustele: homo-hetero, naiselikkus-mehelikkus, abielusvallaline jne. *Queer* seab eesmärgiks need Lääne tähendusloome režiimides kesksed vastandused dekonstrueerida.[1] Sõna „queer" kasutati inglise keeles kuni 20. sajandini peamiselt millegi veidra, mitte päris õige ja selge tähistamiseks.[2] Teise maailmasõja järel sai selle sõna eesmärgiks häbistada, surudes inimesed kategooriasse „perversne, eba, pede, fui". 1990. aastatel omastasid aidsiepideemia vastu võitlevad USA aktivistid mõiste „queer" ja hakkasid kasutama seda võimestava omadussõnana.

Teoreetiline termin „queer" tekkis suuresti vastuseisuna USAs väljakujunenud homonormatiivsusele, mis oli selle kriitikute meelest privileegituim, kuna valgete *cis*-sooliste keskklassi geide eesmärk oli vaid heteronormatiivse ühiskonnakorraldusega sulandumine, mis on olnud transsoolistele ja mitte-valgetele meestele ja naistele kättesaamatum. Nüüdseks on see termin liikunud teistesse keelekeskkondadesse ja sellest on saanud esmajoones sõna, millega märgitakse LGBT+ identiteete, mida ükski lühend ei saa täielikult hõlmata või hoopiski kritiseerida. Selle kasutamine ei pruugi aga olla enamat kui mugav otsetee, mis kannatab nii liiga rohke tähenduse kui ka tähenduse puudumise käes. Isegi kväärides ringkondades kasutatakse sõna „kväär" sageli lihtsalt alternatiivina või käepärase lühivormina raskesti hääldatavale ja ametlikuna mõjuvale mõistele „LGBTQIA+".

Niisiis ei vastanduta *queer*'i kaudu üksnes mittenormatiivse soolisuse ja seksuaalsuse vastuvõetamatusele ühiskonnas, vaid selle eesmärk on õõnestada protsesse, mis üleüldse loovad heteroseksuaalsuse ja *cis*-soolisusega seotud eeliseid. *Queer*'ima on seega idee millegi normidega piiratu ümberhindamiseks ja selle eestikeelne vaste, kuivalt humoorikas „kväärima" selle tegevuse väljenduseks tabav tähistaja. Sõna „kväär" tekitab sarnaselt 1980.–1990. aastate USAga ka siinmail vastuseisu, küsimusi ja diskussioone selle üle, kas see mitte halvustavalt ei kõla ja ega see kedagi, mh selle kasutajat, seosega *väär* ei solva.

LÄBIKUKKUMINE KUI EESMÄRK

Kvääримise eesmärk pole tingimata pakkuda mõnusat positiivsust, vaid võtta seisukoht, mis osutab võimu koondavale normaalsusele. Viimane on kontekstipõhine ja „kväär" ei viita millelegi konkreetsele ja püsikindlale, sest normaalseks peetu on alati suhtes sellega, mida peetakse ebanormaalseks. Kui *drag king* **Eeben Früülep**, kellel on kõik sinimustvalge alates silmaluuakse, kuidas neid valikuid sõnastatakse ja kuidas need maailma tajumist mõjutavad. Leidub ju definitsiooni poolest heteroseksuaalseid inimesi, kelle elu on üsnagi kväär, ning lesbisid ja geisid, kes on märkimisväärselt „sirged" ja elavad vägagi konventsionaalsete normide kohaselt. Normaalseks peetud seksuaalsus meie ühiskonnas pole lihtsalt „hetero", vaid kindlat sorti domineeriv heteroseksuaalsus, mida peetakse loomulikuks. Selline, mille eesmärk on abielu(tao)line paarisuhe, mida raamistab hulk norme: kooselu, järglased, kinnisvara, auto(d), pangalaenu nimel töötamine, monogaamsus jne – ehk heteronormatiivsus. Pinge määratluste „LGBT" ja „kväär" vahel seisnebki siinsamas: taotlus parandada kindlapiiriliste gruppide eluolu ja sobitada neid ühiskonna normaalsusesse loob uusi välistavaid kategooriaid, kuna neid kasutatakse nii allasurumiseks kui ka poliitilise võimu suurendamiseks. Samas ei tohi unustada, et hind, mida tuleb normist erinemise eest maksta, võib olla kõrge. Kvääримist takistab surve mahtuda etteantud kategooriatesse, selle vältimine paistab ohuna ja paneb küsima, kas ollakse poolt või vastu.

KVÄÄRITUD KUNST

Kvääримine on põhimõtteliselt ühiskonnaga suhestumine soolisuse ja seksuaalsusega seotud privileegide ja puudustе mõtestamise kaudu. Eelkõige on see uute vaatenurkade ja elamisviiside otsimine ja küsimine, kuidas luua tähendusi ja sõnu kogemuste kohta, millel pole nimetust, ja kuidas normatiivses maailmas võimalikult valutult ellu jääda. Vahel seab valikute puudus inimesed kvääridesse positsioonidesse: tõrjutud gruppi kuuluvatel indiviididel pole sageli vabadust toetavaid suhteid hetero- ja *cis*-normatiivsete reeglite järgi üles ehitada, isegi kui nad seda sooviksid. Näiteks transinimeste vajadused peab katma suuresti kogukonnasisene hooletöö ja nõu, sest riigisüsteemid nagu sageli ka perekonnad ei paku vajalikku abi ega toetust.

Kvääримiseks peetakse ka kunstile kvääri pilgu rakendamist.[4] Rahvusheerost Kalevipoega on kvääринud kunstnik **Roven Jõekäär**, kes on loonud seda tehes soorolle painutava ja südamekujuliste magusana mõjuvate mõõkadega vehkiva mängulise Kalevipoja, kelle suhtlusringkonda kuulub peale valgete ka tumeda nahaga tegelasi. Seda tehes on ta eemaldunud ka romantilise üksi tegutseva kunstnik-geeniuse kuvandist ja lahendanud teose koosloomeprojektina, kaasates ühel hetkel kõiki, kes tahtsid kaasa rääkida.

Kiirem kui EKI, ammendavam kui Vikipeedia – Müürilehe veerg ***„Puust ja punaseks"*** *selgitab sõnu, mõisteid ja olukordi, millest räägitakse palju, aga mille päritolu ja tähendust suudavad vähesed lõpuni aduda. Seekord vaatleme terminit, mis aitab normatiivses maailmas võimalikult valutult ellu jääda.*

Aet Kuusik on Feministeeriumi toimetaja, vabakutseline dramaturg ja vikerkaarekangelane.

[1] *Eng, D.; Halberstam, J.; Muñoz, J. 2005. What's queer about queer studies now?*
[2] *Oxford English Dictionary.*
[3] *Halperin, D. M. 2003. The Normalization of Queer Theory. – Journal of Homosexuality, nr 45, lk 339–343.*
[4] *Sedgwick, E. 2013. Queer and Now. – The Routledge Queer Studies Reader, lk 3–16.*

KVÄÄRTEOMENETLUS: KUIDAS OLLA HEA HOMO?

Sõbrad, raadiosaate „Homokringel" juhid ja aktiivsed LGBT+-kogukonna liikmed – Anette ja Helgi mõtestavad probleeme, millega tänapäeva Eesti ühiskond ei taha tingimata tegeleda. Hoolimata mitmetest strukturaalsetest puudustest on aga siiski ka põhjuseid rõõmustamiseks ning ühtehoidvaks kogukonnatundeks.

Intervjuu **Anette Mäletjärve** ja **Helgi Saldoga**. Küsis **Heneliis Notton**, pildistas **Kristina Kuzemko**

Olen kohanud kvääрstaare Helgi Saldot ja Anette Mäletjärve kümnetel Sveta Baari pidudel ning nendega isegi juttu ajanud, kuigi nad ise seda ei mäleta. Ühel päikeselisel esmaspäevaõhtul, kui Sveta Baar on kinni, saame selle ees kokku, et pidada maha meie esimene teadlik vestlus. Intervjuu käigus avavad nad, kuidas nad on endale küll aja jooksul paksu naha kasvatanud, kuid vaatamata naha paksusele on kummagi personas teatavat haavatavust, mis pakub nii sotsiaalmeedias kui ka päriselus pidevalt võimalust nendega suhestuda.

Helgi ja Anette on aktiivsed LGBT+-kogukonna eestkõnelejad ning teevad IDA Raadios jutusaadet „Homokringel", mille külalisteks on kvääринimesed. Anette on Instagramis tuntud kui *@heterokringel* ja nimetab end ise mittebinaarseks kvääraktivistiks. Ülikoolis õppis ta sotsioloogiat, rahvusvahelisi suhteid ja poliitikat, et tal oleks aktivismiga tegelemiseks rohkem teadmisi. Anette nimetabki end paberitega homoks, sest bakalaureusetöö kirjutas ta LGBT+-kogukonnast ja läbis ka teemaga seotud aineid. Lisaks töötab ta Eesti LGBT Ühingus ja nädalavahetustel DJna ning eelmisel aastal vedas ta eest kvääride rattasõitu Vikervelo. Helgi (*@helgi_saldo*) tutvustab end interneti mikrokuulsuse ja Ida-Euroopa kehaõudusena. Päevasel ajal töötab Helgi turunduse ja kommunikatsiooni valdkonnas ning õisel ajal teeb *drag*'i. Üldises plaanis tegeleb ta oma elu elamisega kõige ausamal moel.

Tundub, et aja jooksul on tekkinud juurde rohkem kogukondasid kogukondade sees. Lisaks lokaalsetele pidudel, baaridel ja elukohal põhinevatele kogukondadele on tekkinud ka globaalne-virtuaalne LGBT+-kogukond (näiteks TikTokis). Mis kogukondade osana te end ise tunnete?

Helgi Saldo: Hakkasin tundma end mingisuguse kogukonna osana pigem hilja. Noorena mul ei olnud palju kvääрsõpru. Oli ka sisemist homo- ja transfoobiat, millega pidin maadlema. Ma olin küll kapist väljas, aga kogukond tekkis pärast seda, kui tulin üliõpilasena tagasi vahetusaastalt Kanadas, kus kohtusin mitmete kvääринimestega ja olin enda vastu natuke ausam. Mida rohkem elad väljapoole seda, kes sa

jätkub >

< eelneb

oled seesmiselt, seda lihtsamini leiad enda kõrvale ka inimesed.

Tänu *drag*'ile ja Sveta kambale tunnen, et olen kohaliku kogukonnaga rohkem seotud. Võrreldes ajaga, kui ma ei tundnud end veel ühegi kogukonna osana, on tekkinud mitmeid rühmitusi. Vikerkaaremaffia on kusagil olemas ja ma tajun, et kuulun sinna.

Anette Mäletjärv: Mul on olnud algusest peale kogukonnatunne, sest mu kool oli üsna homosõbralik ja õpilasesindus väga kväär. Kui ma koolis kapist välja tulin, olidki suurem osa sõpradest kas toetajad või kväärid. Mu aktivism algaski siis, kui me kogu bandega 2014. aastal **Varro** vastu protestima läksime. Siis kolisin õppima Amsterdami, kus LGBT+-kogukonda oli vähem, sest vajadus kogukonna järele oli väiksem kui Eestis. Kuigi paljud mu sõbrad olid LGBT+, ei tundnud ma sellist kuuluvus- ja kogukonnatunnet nagu Eestis. Üldiselt tundus, et on küll kohti ja sõprusringkondi, aga kogukonda kui sellist vähem, sest homoseksuaalsus on seal rohkem normaliseeritud. Kui oled Amsterdamis valge *cis*-sooline gei, siis on kerge, aga mustanahalistel transinimestel on kõige raskem. Kogu aktivism oligi mustanahaliste kväär- ja transinimeste aktivism.

Aja jooksul on aktivism virtuaalsemaks muutunud, see on ka COVIDi mõju. Kui hakkasin kontot *@heterokringel* pidama, leidsin virtuaalse kogukonna – esimesed jälgijad, regulaarsed kommenteerijad.

H.S.: Ka *@helgi_saldo* konto ümber on tekkinud kogukond, kus üksteisele puid alla pannakse. Arvan, et minul tekkis Eestis see kogukonnatunne esimest korda Queer Planetil, mille eesmärk oli kogukonna liikmeid kokku kutsuda. Seal oli kväärkogukonda, ei olnud ainult X-Baari *cis*-lesbid ja -homod, vaid ka trans- ja mittebinaarseid inimesi, noori ja vanu. Kõik olid koos elutoasuuruses ruumis, mis tekitas õlg õla kõrval tunde. Teine kogukonnaga kohtumise punkt oli LGBT Ühingu kümnes sünnipäev. Istusime ringis ja rääkisime oma *dead name*'idest ning sellest, kes on *they/them* ja nii edasi.

A.M.: Ma tegin oma bakatöö LGBT+-kogukonnast ja kuuluvustundest. Kuuluvustunne on ikka ajaga paranenud. Varem oli rohkem neid, kes ei tahtnud end LGBT+-kogukonna või -aktivismiga siduda. Ma arvan, et EKREIKE valitsus aitas sellele paradoksaalselt kaasa. Mida rohkem marginaliseeritud ja tagakiusatud sa oled, seda rohkem läheb sul kogukonda vaja.

Anette: „Praegu oleme veel selles etapis, kus inimestele tuleb selgeks teha, et on okei olla homo."

H.S.: Kui tunned, et su inimesed on rünnaku all, toob see just rohkem kokku.

A.M.: Kui me räägime kogukonnast, siis me ei räägi kõikidest Eesti LGBT+-inimestest. Me ei ole kõik üks suur kogukond. On ka homosid, kes on transfoobid… ja neid, kes ei tunne vajadust kogukonna järele, sest nad on piisavalt privilegeeritud – nende suhtlusringkonnas on toetavad inimesed. Kogukonna mõttes räägime me neist, kes suhtlevad omavahel ja kel on seda vaja.

H.S.: Panustavad aktiivselt meie heaolusse.

Anette: „See, et me siin oleme, on ka omaette protest – heteronormatiivses ühiskonnas LGBT+ olemine on juba iseenesest aktivism."

Mida tähendab aktiivselt panustamine? Kuidas kväärinimesena rohkem LGBT+-inimeste heaolusse panustada, olles ise privilegeeritud positsioonis?

H.S.: See kõlab poppsühholoogia klišeena, aga kõigepealt peab iseennast leidma ja enda pärast muretsema. Selles kohas, kus tunned, et sa saad teistele midagi pakkuda, võiks alles tekkida kohusetunne. See ei tähenda alati, et peaks elama avalikult ja valjult. See

võib tähendada, et oled kellegi kõrval, kui tal on raske. Ei eksisteeri mingit „hea homo" musternäidist.

Kuivõrd on Eestis juurdunud LGBT+-inimeste heaolust rääkimine? Mis seisus on sellega seonduv eestikeelne sõnavara?

A.M.: Eestis on selle diskursusega kindlasti juba ammu alustatud ja seda arendatakse edasi. Feministeerium teeb väga head tööd sõnastike ja hea LGBT+-keelekasutuse arendamisega. Ühiskonnana on aga veel palju arenguruumi. Meedias kasutatakse aegunud termineid, solvavat ja teadmatusest tulenevat sõnavara. Ühiskonnas ja poliitikas tahetakse neid arutelusid pidada, sest see on niivõrd sensatsiooniline teema, aga ideaalis võiks see olla ikkagi sügavam ja nüansirikkam. Praegu oleme veel selles etapis, kus inimestele tuleb selgeks teha, et on okei olla homo.

H.S.: Meil on tekkinud palju nii mittebinaarseid kui ka transaktiviste. Näiteks **Sara Arumetsa**, kes kirjutab praegusest olukorrast väga hästi, või **Aet Kuusik**, kes on nendel teemadel sõna võtnud. Mingid kogukonna osad on kapist välja tulnud ja aktiivsemalt tööle hakanud. Aga alati on kuhugi areneda.

Kuidas te ajaga kaasas käite, kui ühel hetkel ei ole kõik enam kergesti arusaadav ja vanad teadmised nõuavad ümbermõtestamist?

H.S.: Ütlen Anettele siiamaani inglise keeles automaatselt valesid asesõnu. Ja pööritan silmi, kui vaatan neid neoasesõnu (*neopronouns*)[1], mille inimesed on välja mõelnud. See tundub minu jaoks ülepingutatud. Ma mõistan, miks see on vajalik, aga ühtlasi tunnen, et tuleb punkt, kus ma ei saa enam kõigest aru või ei haara lennult. Mu kavatsus pole kunagi pahatahtlik. Olen ka andestav inimeste suhtes, kel pole sotsiaalmajanduslikku ligipääsu mingisugusele informatsioonile. Kes ei mõtle nendele asjadele.

A.M.: Ma ei saa ka võib-olla mõnedest asjadest aru. Neoasesõnad või…

H.S.: *Furry*'d näiteks. Keegi identifitseerib end mingisuguse loomana.[2]

A.M.: See vist on rohkem nagu mäng või *kink* või…? Minu vaatenurk on, et kui inimene on õnnelik…

H.S.: Siis ela ja lase elada!

A.M.: Just! Peaasi et ollakse ise õnnelik ega tehta teistele liiga. Ma ei ole siin selleks, et hukka mõista.

Mis vahe on sellisel aktivismil, mille eesmärk on kogukonna võimestamine, ja sellisel, mis on suunatud just kogukonnast väljapoole, et suurendada teadlikkust? Või on need otseselt seotud?

A.M.: Põhieesmärk on, et LGBT+-inimestel oleks parem elu. Seda saab teha mitmeti: saab võimestada kogukonda või kasutada selleks huvikaitset ehk seadusandluse parandamist või haridus- ja koolitustegevust… See, et me siin oleme, on ka omaette protest – heteronormatiivses ühiskonnas LGBT+ olemine on juba iseenesest aktivism. Ei pea ilmtingimata käima meeleavaldustel või rääkima poliitikutega, võibki näiteks lihtsalt toeks olla.

H.S.: Minu jaoks on toimunud nihe. Kui esialgu tegelesin iseenda defineerimisega ja tegin teavitustööd seoses sellega, kes mina olen, siis mingist hetkest hakkasin tegelema teavitustööga terve kogukonna kohta. Nüüd tunnen, et ma ei viitsi enam *cis*-soolistele heterotele selgitada, miks ma olemas olen ja miks ka mina võiksin olla õnnelik. See on nagu tuuleveskitega võitlemine, sest neid on lihtsalt nii palju rohkem. Nüüd tegelen pigem kogukonna jaoks olemas olemisega.

Kuivõrd on kväärinimesel kogukonna ees vastutus olla häälekam ja avalikult kapist väljas? Kuidas end justkui normaalsusest kõrvale seades heteronormatiivset ühiskonda mitte võimestada? Kas kapist välja tulemine on üldsegi enam sündmus, millele peaks nii suurt tähendust omistama?

A.M.: Ma tean paljusid LGBT+-inimesi, kes käivad mujal, aga kui tundub, et tahaks kogukonnaüritusest osa

põhjusel vastumeelne, nõuab teatavaid ressursse ja stressitaluvust… Ideaal oleks, et kedagi ei koti. Saadakse aimamisi aru või küsitakse otse. Kui küsin peol kelleltki, kes mulle meeldib, mis ta orientatsioon on, ning ta vastab, et on hetero, siis ütlen, et see on okei ega ole tema süü.

Kapist välja tulemine ei ole ühekordne sündmus, see ei ole nagu *gender reveal*… mis iseenesest pole ka ühekordne sündmus. *The baby might reveal their gender some other time.* See on elukestev protsess. **Raili Uibo** on kirjutanud hägususest: perekond tihti teab, aga sellest ei räägita. Pole hetke, kus sa astud pöödiumile ja räägid.

A.M.: Inimesed näevad seda hetkena, kui keegi tuleb ja teavitab… Selline *intervention*'i-laadne sündmus. „Nii, kallis pere, sõbrad, tuttavad…"

H.S.: Üks mu tuttav transinimene tegi PowerPointi slaidiseansi oma vanematele.

A.M.: Ma tean inimesi, kes pole kapist välja tulnud, sest kõik teavad. Kui inimene on olnud pikemalt avalikult see, kes ta on, siis võib-olla on isegi veider, kui peab kellelegi eraldi sammuna n-ö kapist välja tulema.

Kas kõik geid peavad käima Sveta Baaris?

A.M.: Osa käib X-Baaris.

H.S.: Ei pea, aga ma arvan, et Sveta Baar on end tänu programmile ja töötajatele kvääri kohana enam-vähem tõestanud.

A.M.: Need, kes tahavad kvääri kohta, saavad siia tulla. Ma tean paljusid LGBT+-inimesi, kes käivad mujal, aga kui tundub, et tahaks kogukonnaürituses osa

võtta, siis on Sveta see koht. Kuigi nüüd on tekkinud ka Odeon ja…

H.S.: Minu meelest peab vett, et homod teevad paremaid pidusid ja lesbid teevad kogu reaalse töö ära.

Mis probleeme te tajute kogukonnasiseselt?

A.M.: Ei ole. Meil ei ole probleeme.

H.S.: Meie peres on kõik korras.

(Mõlemad naeravad.)

Müürilehe lugejad pole nagunii eriti heterod, seega on vist okei sellest rääkida?

A.M.: Tahaks öelda, et Eestis on ikkagi üsna hästi. Võib-olla on meil kogukonnas liikmeid, kes pole teadlikud transiteemadest… Aga võrreldes välismaaga pole meil suurt TERFi (*trans exclusionary radical feminist*) liikumist ehk kogukonnasisest transivaenu ja väljatõrjumist. Aktivistide ringkonnas on just palju lesbisid, kväärnaisi ja transinimesi, kes kõik saavad omavahel läbi. Hoiame kokku, kuna riik ja kogukond on väikesed. Mulle tundub, et kõige rohkem probleeme on ehk geimeeste kogukonnas. Aga need tulenevad jällegi heteronormatiivsest maailmast ja patriarhaadist.

H.S.: Kui rääkida seksuaalkuritegudest või sõltuvusainete kuritarvitamisest…

A.M.: Ja *body shaming.*

H.S.: See on laiemalt ühiskonna peegeldus. See tuleb *cis*-sooliste valgete homomeeste kogukonnas mõnikord teravamalt esile, aga on pigem patriarhaadi või *cis*-normatiivse ühiskonna sümptom.

A.M.: Jällegi, need probleemid on kogu ühiskonnas, aga LGBT+-kogukonnas kajastuvad oma nüansiga.

Helgi: „Tunnen, et ma ei viitsi enam cis-soolistele heterotele selgitada, miks ma olemas olen ja miks ka mina võiksin olla õnnelik."

Kuidas ja kas neid saaks kogukonnasiseselt adresseerida?

H.S.: Teavitustöö. Minu meelest tuleneb kõik puudulikust seksuaalharidusest, mis puudutab ka heteroinimesi. Vägistamist ja droogimist juhtub ka heterotüdrukutega. Aga seda saab raamistada kogukonnasiseselt. Võib-olla on mingi teine keel, mille kaudu nendeni jõuda.

A.M.: Ka *body shame*'imise, rassismi ja transfoobiaga tuleb tegeleda kogu ühiskonnas. See omakorda tähendab, et need hääled muutuvad vaiksemaks ka kogukonna sees. Aga kogukonnasiseselt on meil seda lihtsam teha.

H.S.: Sihtgrupp, kellele infot suunata, on väiksem.

Te olete harjunud iseenda pideva õigustamisega, ettevaatlikkusega tänaval jalutades ja mitte eriti helde seadusandlusega. Kuidas selle juures avatuks jääda? Kas sellest blokist saab kunagi üle?

H.S.: Ühel hetkel tekib paks nahk. Kui keegi viskab mind joogiga, siis mu esimene reaktsioon on silmi pööritada.

A.M.: Ma olen privilegeeritud selles mõttes, et ma ei näe nii kväär välja.

H.S.: *Sure, honey.*

A.M.: Kui hetero kõnnib mööda, ei oska ta kindlalt öelda, kas ma olen pede või hipster. Üldiselt *assigned female at birth* naistel, kes väljendavad end maskuliinselt, on linnaruumis kergem liikuda võrreldes *assigned male at birth* meestega, kes väljendavad end feminiinselt. Mulle tundub, et nende vastu on vaenu rohkem. Ehk vallalise mittebinaarse inimesena, kelle sünnisooks on märgitud „naine", kes ei hoia tänaval partneril käest kinni ega näe 100% kväär välja, ei pea ma võib-olla nii ettevaatlik olema.

Mul ei ole vaja sellele igapäevaelus nii palju tähelepanu pöörata, aga *pride*'i korraldades või aktivismiga tegeledes on teine lugu – mind on rünnatud ja olen näinud, kuidas teisi rünnatakse. See paneb muidugi turvatundele põntsu. Muus olen üsna privilegeeritud: mu ümber on toetavad inimesed, ma elan Tallinnas, töötan Eesti LGBT Ühingus, käin väljas Sveta Baaris. Mu elus pole palju inimesi, kelle ees peaksin end õigustama, aga oma töös pean sellega paratamatult kokku puutuma. Mingil hetkel tekib frustratsioon ja apaatsus.

H.S.: Vahel keegi karjub midagi tänaval. „Lappa vittu, kiilakas!" on mu lemmik. Aga toimub ka positiivne *heckling.* Täna näiteks kõndisin mööda tänavat ja kuulsin järsku, et keegi hüüab mind selja tagant. Võtsin kõrvaklapid ära ja ta ütles, et ma toon ta ellu positiivsust ja talle hullult meeldib, mida ma Instagramis teen. Avatusega tulevad ka hüved. See kaalub vahel sita üles.

A.M.: Mul on ka olnud seda, et väljas olles tuleb keegi ja ütleb, et talle meeldib, mida ma teen. Kapist väljas olemine on mulle rohkem juurde andnud kui ära võtnud.

H.S.: Kõige valusam on, kui tajud mingeid noote kogukonna sees. Minuni on jõudnud ka kolmandate inimeste kaudu info, et ma *overshare*'in ja võiksin rohkem vait olla. Ma saan aru, aga… Ja ma näiteks kujutan ette, et kui transinimene on mõnes kogukonna ruumis, kus ta peaks end turvaliselt tundma, siis keegi ütleb, et ta *drag* on megalahe. Kuigi ta lihtsalt ongi selline ega tee parasjagu *drag*'i. See on isegi valusam kui siis, kui keegi tänaval solvanguid järele karjub.

Kui kujutada ette, et seda intervjuud loeb Kaja Kallas maksimaalse tahtmisega mõista, siis millest ta võiks aru saada?

H.S.: Me oleme inimesed ja meie õigused mõjutavad meie igapäevaelu. „Armastus on armastus" pole ainult mõttetu populistlik hõige. **Kaja Kallas** võib olla tolerantne ja öelda, et tal on palju geisõpru, aga ta ei pruugi näha meid täisväärtuslike inimestena, kellel on soovid, väljakutsed ja unistused. Me oleme kõigest statistika.

A.M.: See mõjutab reaalselt inimeste igapäevaelusid. Meil juba on samast soost pered, kes vajavad õiguslikku kaitset ja samaväärseid õigusi. Samuti on transinimeste olukord Eestis väga-väga kurb. Nad on vaimse tervise mõttes üks haavatavaimaid ühiskonnagruppe. Paljudele transinimestele on sooline üleminek hädavajalik… Elu ja surma küsimus. Praegu kehtib üleminekumäärus aastast 1999. Inimesed ootavad kuid või isegi aasta järjekorras, et arstliku komisjoni ees tõestada, et nad tõesti on transsoolised. Kui sa tahad ninaoppi, ei pea minema komisjoni ette, kes otsustab, kas sa tõesti vajad uut nina.

Heneliis Notton on kunagine Nissi valla meister kummikuviskes. Praegu heebeldab kirjanduse ja nüüdisaegsete etenduskunstide vahel. Töötab majadramaturgina Kanuti Gildi SAALis.

Kristina Kuzemko on mängulise lähenemisega visuaalkunstnik, kelle loomingu aluseks on armastus oma linna ja selle inimeste vastu.

jätkub >

< eelneb

H.S.: Iga minut, mille me käest laseme, on hetk, kus keegi võib ennast ära tappa.

Kooseluseaduse rakendusaktid on endiselt vastu võtmata. Kas teil on ette tulnud, et poliitiliste võitluste pidamine väsitab ära?
A.M.: Alguses ma tahtsin tegeleda antihomofoobse aktivismiga. Mind on homofoobia alati väga paelunud – mis nende peas toimub, kust nende mõtted, ideed ja argumendid tulevad. Tahtsingi osata just homofoobia vastu võidelda ja seeläbi Eestit tolerantsemaks muuta, kuid praeguseks olen ma sellest väsinud. Olen võtnud eesmärgiks tegeleda kogukonnaga n-ö rohujuuretasandil, sest õiguste arengus on olnud pikk seisak. Eks me muidugi töötame edasi, aga see on pikk võitlus.
Selleks et aktivismiga tegeleda, on vaja ka lühemaajalisi eesmärke. Pikaajaliseks eesmärgiks võib võtta abieluvõrdsuse, aga kui pikalt töötada ja arengut mitte näha, tekib frustratsioon ja läbipõlemine. Näiteks korraldan *pride*'i ja kui see läheb edukalt, on üks korraminek juba kirjas. Sellega me jõuame mingis mõttes juba lähemale. Võib-olla jõuab see kas või vähesel määral inimesteni, kes enne polnud toetajad.

Helgi: „Minu meelest peab vett, et homod teevad paremaid pidusid ja lesbid teevad kogu reaalse töö ära."

Anette: „Pride'i eesmärk on näidata ühiskonnale, et me oleme olemas, et Eesti rahvas on valmis, meil on toetajaid ning me tahame ka võrdseid õigusi ja kohta siin ühiskonnas."

Mis oleks teie eludes teisiti, kui oleksite sündinud heterotena?
H.S.: Ma oleksin abielus ja mul oleksid lapsed. Aga ma arvan, et oleksin kohutav hetero, nii et olen väga õnnelik, et ma olen gei.
A.M.: Mu suurim hirm on ükspäev avastada, et ma olen hetero. Mitte et hetero olla oleks hirmus, aga ma lihtsalt ei kujuta ette, milline see välja võiks näha, sest kogu mu maailm seisneb selles, et ma olen kväär, elan kääärielu oma kääärkultuuris. Kui ma järsku avastaksin, et ma pole kväär, siis ma ei teaks, mida teha. Kui ma oleksin heterona sündinud, siis… Kuna ma olen ka neurosärtsakas ehk ADHD diagnoosiga, ei ole ma kunagi tundnud, et oleksin päris normaalne. Isegi kui oleksin hetero, oleks minus ikkagi midagi vürtsikat ja erinevat. ADHDga inimestel on ka väga tugev õiglustunne, seega ma arvan, et võitleksin isegi heterona inimõiguste eest. Kui oleksin hetero ja võib-olla mitte kääräktivist, oleksin näiteks *full* feminist.

H.S.: Jah, seda on keeruline ette kujutada, sest seksuaalsus on inimesest nii suur osa.
A.M.: Aga minu jaoks pole seksuaalsus kunagi nii suurt rolli mänginud. Pigem see identiteet ja kultuur. Isegi kui ma oleksin hetero, ei oleks ma küll otseselt osa sellest kogukonnast, aga käiksin ikkagi Svetas ja BÄM!-il, teeksin võib-olla *drag*'i. Samas, kui oleksin hetero, kas oleksin siis endiselt mittebinaarne? Ja kui ma olen mittebinaarne, siis kas ma olen üldse hetero?

Sain küsimust esitades aru, et ma tegelikult tahtsin teada, mis oleks teisiti, kui oleksite sündinud maailma, mis ei ole heteronormatiivne.
H.S.: Jah… Milline sa oleksid, kui sa oleksid õnnelik?
A.M.: Ma arvan, et mingisuguses utoopilises maailmas, kus kõik oleksid võrdsed ja poleks heteronormatiivsust… oleks väga tore. Okei, võib-olla mõnikord muutuks igavaks, aga elu oleks palju lihtsam ja oleks vähem vaimse tervise *bullshit*'i.
H.S.: Probleemid oleksid lihtsalt teised.

Mis kogukonnal veel puudu on?
H.S.: Kainete kohtade olemasolu. Võiks ollagi näiteks oma kohvik, kus alkoholi ei müüda. Või n-ö keskus, mis pakuks näiteks kinosaali või võimalust teha lavastusi.
A.M.: Jah, pigem selline kultuurikeskus. Koht, kus päevasel ajal kokku tulla ja inimestega rääkida. Kus ei pea tantsima, alkoholi tarbima ega öisel ajal üleval olema. Ja võiks olla rohkem kultuuri – meil pole praegu teatrilavadel ja filmilinadel eriti palju LGBT+-karaktereid. Representatsioon on oluline. Kui ma ise avastasin, et oi ei, ma vist olen homo, siis ma guugeldasin esimese asjana LGBT+-inimesi Eestis. Ainuke vaste oli **Lisette Kampus**. Nähtavus on oluline ja ka põhjus, miks me Helgiga teeme seda, mida me teeme. Selleks et pakkuda LGBT+-noortele nähtavust, et nad ei ole siin üksinda. Seda mitmekesisust võiks ka teatris, sarjades ja meedias olla. Mida me veel tahame?
H.S.: Raha. Siis me saaksime rohkem kultuurikihti tekitada, et mitte jääda ainult pidude ja *drag*'i tasemele. Samas tuleb ka ise rohkem neid uksi kangutada. Ei saa oodata, et keegi tuleks pakkuma, et teeme kääri telesarja. Peab ise natuke ülbem olema ja rohkem ruumi võtma. Esimene selline performatiivne samm oleks see, et on LGBT+-tegelasi. Teine samm oleks anda vähemustele ka võimalus ise rääkida.

Olen mõelnud, et kui oleksin näinud kapis teismelisena teatrilaval mõnda LGBT+-tegelast, oleks see nii palju südame- ja ajuvalu ära hoidnud.
H.S.: Ma haarasin ka teismelisena kohe kinni, kui kusagil oli mingi LGBT+-teema. See muutus kohe väga oluliseks.
A.M.: Minu aktivism on suuresti suunatud ka nendele kapis teismelistele, et keegi ei peaks tundma seda, mida mina tundsin kapis teismelisena… 11. juunil tuleb *pride* esimest korda Tartus. *Pride*'i-rongkäigu eesmärk on näidata ühiskonnale, et me oleme olemas, et Eesti rahvas on valmis, meil on toetajaid ning me tahame ka võrdseid õigusi ja kohta siin ühiskonnas. Homoseksuaalsuse dekriminaliseerimisest möödub 30 aastat, juba 1993. aastal kirjutati artikkel, et lesbid tahavad abielluda, transimäärus on 90ndatest, kooseluseaduse rakendusaktid juba kaheksa aastat vastu võtmata. Kaua võib?

—

„not to get emotional but if my 7-year-old self could see me right now he'd probably think what the fuck is wrong with this man" – @HelgiSaldo, *Twitter*

[1] *Sooneutraalsed asesõnad, näiteks xe/xem/xyr, ze/hir/hirs ja ey/em/eir.*
[2] Furry'*d loovad endale loomast tegelaskuju ehk fursona, mida väljendada kunsti, netiidentiteedi, kirjutamise ja/või loomakostüümide kaudu.*
[3] *Uibo, R. 2021. Eesti LGBTQ kogukonnas on pigem levinud hägusamad käitumistavad, kui kapimetafoor võimaldab kirjeldada. – Feministeerium, 27.09.*

HETEROD, TE SAATE OLLA KA PEDED

Meeste käitumise aluseks on põlgus homoseksuaalsuse vastu. Eriti ilmekalt avaldub see väikelinnades, millest pea kõik rajanevad hegemoonilise maskuliinsuse printsiibil.

Kirjutas **Gregor Kulla**, illustreeris **Martina Gofman**

Gregor Kulla on hobikorras arst, kes ravib enda ja oma klientide hingekeeli. Hind sõltub väga paljudest asjadest. Aja broneerimiseks helista numbril 5836 3522.

Martina Gofman on käsitööline, kes teeb kõike, mida on parajasti vaja teha. Erialalt graafiline disainer ja grimeerija.

Mul on üks häda, mis jäi teraapias märkamata. Suudan armuda kõrvuni üksnes *straight*'idesse meestesse. Põhjuseid on mitu, näiteks garanteeritud mängulisus, kui suudan teise poole mingil moel enda kasuks tööle panna. Või salapära, sest keegi justkui ei tohiks sellest teada saada. Või kogu idee seksapiilsus – atraktiivsus väljendub säärase suhte võimatuses. Sellel on ka neljas põhjus, milleks on hirm, mida tekitavad minus (liiga) *flamboyant* (kirev, toretsev, peenutsev; ~kväär) mehed. Toon kaks näidet oma ebatervislikust elustiilist.

VÕIMALIK, AGA HIRMUS JA IGAV

Kella viie paiku hommikul mõistsin, et tantsin juba pikemat aega kellegi kõrval, kes peab minuga hoogsalt sammu. Härra tundus profiilis ülimõistlik: minust pikem, suure lihastoonusega ja tabava stiiliga. Ta nühkis end minu vastu ja see polnud *grind*'imine, vaid viisakas märguandmine, et hei :p. Mõtlesin, kas minu õnnereservuaar on üle mitme aasta täitumas – midagi sellist polnud ammu juhtunud, midagi semiseksuaalset, mida ise tahan. Vastu ma ei nühkinud, aga eest ka ei liikunud. Tantsisin ainult ekspressiivsemalt. Samuti kinnitas minus kanda arglik ülbus, minu *trademark*. Ma ei oskagi muud moodi. Härra vaatas viis korda minu poole, aga otsustasin hoida oma pilgu DJl. Ma ei andnud midagi vastu – ei nühkinud ega vahtinud. Suitsule minnes ulatasin talle oma telefoni, kus ta sai end minu Instagrami konto alt jälgida. Eesmärk oli, et ma ei peaks temaga rääkima, sest ma ei tahtnud, et tema kuuleks minu või mina tema häält. Pärast suitsu otsustasin koju minna, sest kell oli seitse hommikul ja vaid mõne tunni pärast oli mul tarvis olla Tartus. Koju jõudes küsisin, mida ta homme õhtul teeb.

Kokku saime homsest hiljem. Sellele eelnes intrigeeriv sõnumivahetus. Ta kirjutas tavalisest pikemalt ja sisukamalt (lõikude kaupa) ning omas teadmisi kirjastusest Routledge. Kohtusime TOPSis, kuhu ma rõõmsalt ja higiselt hilinesin. Järjekorras oli ka minu sõber, kellele sain kalli teha ja jätta deidile mulje, et näed, kui palju sõpru mul on. Esimesest pilgust, mille tema poole saatsin, sain aru, et vittu, ta on pede-pede (ei kasuta seda sõna selle negatiivses tähenduses). Juba järjekorras hakkas ta mulle külge tikkuma. Püüdsin olukorraga kohaneda ja suunata seda enda tahtmise järgi. Suutsin olla julge ja öelda kategoorilise „ei!", kui ta soovis mulle välja teha. Vastasel juhul oleks mul tekkinud sisemine kohustus talle midagi vastu pakkuda. Istusime laua taha, kus ta ennist **Hasso Krulli** luges. Ütles, et ei meeldinud. Mõni ime. Siis hakkas pihta õhtut täitev tegevus – minu intervjueerimine. Küsimused algasid töö, vanuse (mis kõiki nii hullult huvitab), õnneastme ja psühholoogilise seisundi kohta pärimisega ning leidsid lõpu minu hingekeelte kumerustel. Jutu käigus selgus, et meil on palju ühist. Sellest hoolimata suutsin varakult välja öelda, et ma ei otsi potentsiaalseks seksuaalaktiks kaaslast. Ma nimelt kardan seksuaalakte, sest ma ei taha neid, samas ei ole ma neile *täiesti* suletud. Kuid seda avaust on keeruline leida. Tegelikult kardan kahte asja. Kardan seda, et minuga soovitakse vahekorda astuda, ja arvamust, et minuga (üldse) ei saa vahekorda astuda. Tegu on siiski väikelinna odava demiseksuaaliga. Mida aeg edasi, seda enam hakkasid ununema härra *flamboyancy* ja sellega kaasnevad küsitavad tundelaengud. Ta oli tark, mõistlik, avatud ja siiras. Ta ei kartnud sentimentaalsust ega intiimsust ja oli minust (intellektuaalselt) huvitatud. Lisaks oli ta väga kena. Kõik tähed paistsid mulle naeratavat, kuid takerdusin sinna, kuhu alati.

Väikelinnad on allutatud maskuliinsuse kultusele, mille põhieesmärk on kaitsta ja ülistada meeste heteroseksuaalsust ning tõrjuda välja kõik, mis seda ohustab.

VÕIMATU, AGA PÕNEV JA OHTLIK

Viimasel *performance*'il ütlesin *straight*'ile kolleegile publiku ees, et ta meeldib mulle. Ta kihistas ja punastas, sest samal ajal filmis **Valge Tüdruk** minu soovil tema nägu, mis projitseeriti reaalajas seinasuurusele ekraanile. See oli esimene kord, kui ütlesin välja, et keegi mulle meeldib. Soov oli olla haavatav ja teada saada, mis juhtub. Uurisin, kas ka mina meeldin talle, aga sellele ma vastust ei saanud – ta pidi tantsima ja rääkida ei tohtinud. Samal päeval ööbis see kolleeg, õigemini sõber, minu pool ning laenas minult hommikul aluspesu ja sokke. Eesseisval nädalavahetusel oli mul Von Krahlis lavastus, mida ta vaatama tuli ja mille järel ta mulle tavaari tagastas. Selle hulgas oli ka üks paber, kuid ma ei pööranud sellele esialgu eriti tähelepanu. Litsusin kõik seljakotti. Järgmisel hommikul paksus pohmellis ärgates leidsin ja avasin selle. Minu sõber (kolleeg) oli printinud A4-paberile endast värvilise *nude*'i, millel ta lamas voodis minu aluspesus. Seisin mõne sekundi tummalt paberi ees. Seejärel haarasin voodi kõrvalt telefoni ja kirjutasin: „grateful 4 the nude, sellist üllatust pole ammu kogenud võttis sõnatux: very sexy." Ja lisasin: „but you is playing a dirty game ……" Ta vastas: „see oli kaudne reaktsioon sellele / mõjutatud sellest mis sa performancel ütlesid aga kindlasti yx dirty game sest ma pigem lollitan sellega." Mõtlesin, kes kasutab sõna „lollitama" (ja mida see tähendab), aga see selleks. Läksin äksi täis, sest tundsin, et olukord voolab väga meelepärases sängis – lõpuks ometi üks hirmuta hetero.

Poisid õpivad homofoobiat tundma liiga varases eas, juba enne kooli sõnade „pede", „lilla", „gei", „homo", „eit" jms kaudu.

Pidasin oma parima sõbra, muuhulgas ka *nude*'i saatnud kolleegi (sõbra) parima sõbraga aru, mida ja kuidas kutsele vastata. Otsustasime järgmise repliigi kasuks: „hope et su lollitamine s[iis] ainult nudedega ei piirdu." Eeldasime, et siit on võimalik lihtsasti mittetõsiseltvõetavust välja lugeda. Mind tundes. Plaanid olid suured ja tootsid ootusärevust. Üksteise järel moodustusid narratiivid: saan teda Balta Chillis salaja sebida, temaga ta värske tüdruksõbra ees alatult flirtida, teda hihi-energiaga kiusata ja kõige tipuks pidevalt üleolevalt naerda. Ilukirjanduslik materjal oli õitsele puhkemas. Enne kui jõudsin oma toas unistades lae alla tõusta, sain sõbralt (kolleegilt) vastuse: „Yeet." Ta vastas mulle „yeet". Tundsin jahedust ja distantsi. Kas *nude* ja „lollitamine" ei tähendanudki kutset hirmu ja tagamõtteta lähedusele? Oleksin pidanud seda ette nägema (kaudselt nägingi). Häiriv on asjaolu, et tõmbusin sisutu sõnumi peale kägarasse ega vastanud midagi. Jätsin asja ehmatusest ja hirmust katki. Kas läksin liiga kaugele? Olen nüüd rõve ja pede? Või liiga tundlik? Oleme pidanud selle intsidendi järel korduvalt kohtuma. Õhk on olnud paks mingist lehkavast pingest, mida ei tahaks üldse tunda. Kõik läks kiiresti käärima. Ja siis mädanema. Teda nähes olen pooleldi mürgine ja pooleldi jäme, sest tahan jätkata oma peas kootud narratiivi. Usun, et minu skisofreeniline käitumine tekitab mu sõbras suurt mõistatust ja õõva. Minu ees seisab kaks valikuvarianti: esimene on algse plaani jätkamine, mis tähendaks seda, et kutsun sõbra välja ja püüan mängule elu sisse puhuda; teine on praeguse pinge laineharjal seilamine – mitte millegi tegemine ja toimunu ignoreerimine.

MINU VÄÄRTUSTE ALUS

Veetsin esimesed kuusteist aastat Põlvas. Seal ei olnud pedesid, sest väikelinna kogukond poleks saanud seda lubada. Eks homofoobiat leidub igal pool, kuid väikelinnade häda seisneb selles, et seal ei lükata seda ümber, vaid võimendatakse. Kindlasti on neid, kes ka seksuaalvähemusi aktsepteerivad, kuid nad ei julge häält teha, sest kogukond on tihe ning see tähendaks hukkamõistu ja süüdistusi. Sestap kardetakse pakkuda abi ja tuge ning alles jäävad jahedus, kaugus ning üksildus, mis kontrasti puudumisel juurduvad. Nii ei jää üle muud kui leppida vägivalla, kiusamise ja ahistamisega, sest keegi ei saa või ei taha aidata, vastasel juhul langeb ta ise kiusu ohvriks. Lihtsaim viis on ära kolida, muidu muutud ka ise endale haiguseks, millekski jälestusväärseks.

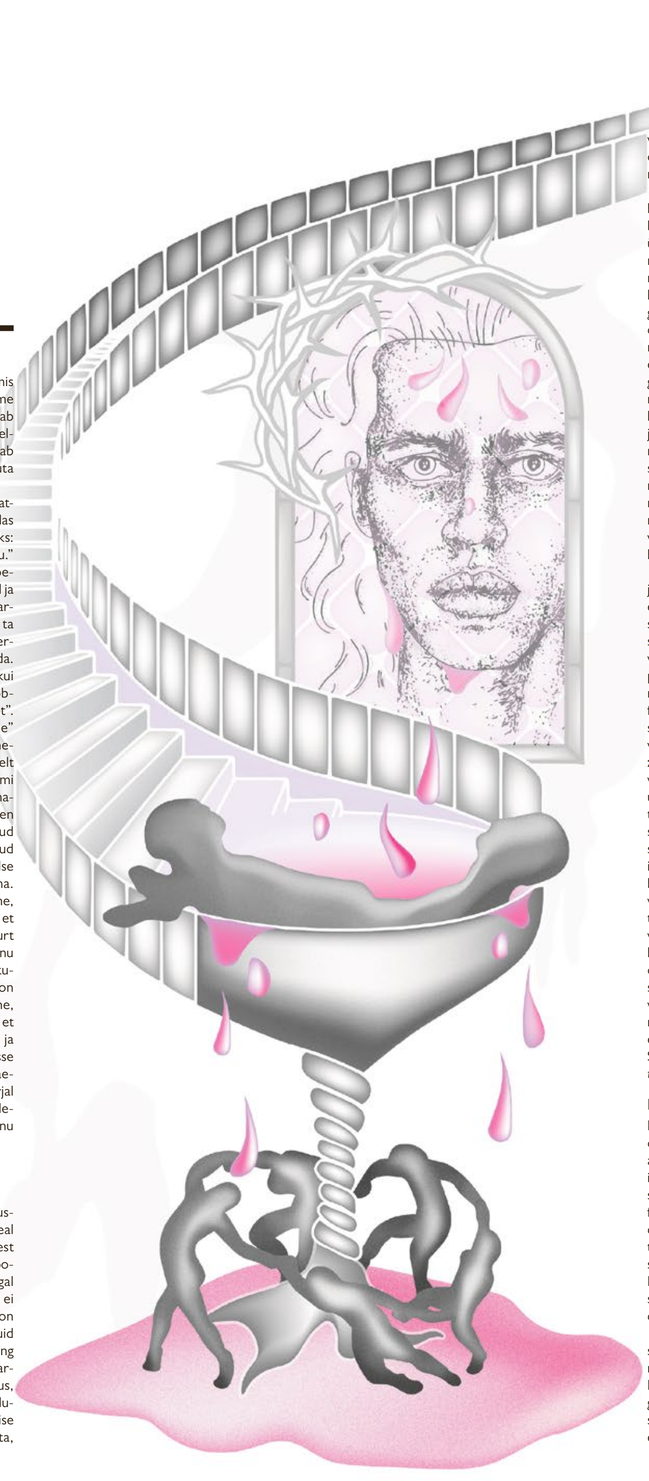

Väidan, et mitmed teisedki väikelinnad (kui mitte kõik) rajanevad hegemoonilise maskuliinsuse printsiibil. Mõtlen selle all maskuliinsuse kultusele allutatud ühiskonda, mille põhieesmärk on kaitsta ja ülistada meeste heteroseksuaalsust ning tõrjuda välja kõik, mis seda ohustab. Heteroseksuaalsus ei hõlma siinkohal üksnes seksuaalsuhteid, vaid abielu ja pereelu reguleerimist ja norme, naiste ja meeste palga ning kodutööde jaotust, majandusliku toetuse ja iseseisvuse mustreid.[1] Monogaamsed suhted, abielu, keskklassi elustiil ja heteroseksuaalsus on jagatud väärtushinnangud, mida taasloovad koolis loetud kirjandus, ETVst nähtud filmid, sarjad, valdav osa popmuusikast, reklaamid, sooliselt jaotatud tualetid, Sõnaveeb (sh EKI)[2] jms. See tundub nii ilmselge, sest suur osa ühiskonnast koosnebki n-ö heteroseksuaalidest. Ja see lihtsalt *on* normaalne – enamus võidab. Aga see normaalsus on ka põhjus, miks meil on nii palju mahavaikitud koduvägivalda, koolikiusamist ja kurbi purjus mehi.

Heteromeestes mõnd kihku esile kutsudes avastan midagi, mida mul kaua ei olnud, ja leian sellele kinnitust – nimelt tervislik suhe meestega.

Purjus on nad tihti põhjusel, et kultuslik objekt ei luba end avada. Ja kui see objekt – maskuliinsus – saab kahjustada või kukub läbi, tuleb puudujääk kompenseerida. Maskuliinsuse ja feminiinsuse kultuurilisi konstruktsioone uurivad teadlased **Boonzaier** ja **de la Rey** viitavad oma koduvägivalla uurimuses[3], et üks meeste vägivaldse käitumise seletus on nimelt nn nurjunud sooline identiteet. Kui mehed ei suuda võtta maskuliinset positsiooni (see on saanud kahjustada), satuvad nad identiteedikriisi. Nad vastavad sellele tihti oma maskuliinsust sümboolselt kinnitades, kasutades selleks vägivalda – see on lihtsaim viis kontrolli ja privileegide taastamiseks. Staatuse kaotamine ei pruugi väljenduda või piirduda üksnes võimutsemisega, vaid toob sageli kaasa ka depressiooni, häbi ja ärevuse.[4] Teadupärast on feminiinsus maskuliinsuse vastand ja ohustab seeläbi seda. Ohuks on ka intiimne suhe teise mehega, sest vaid naistele meeldivad mehed. Nii on meeste käitumise aluseks põlgus homoseksuaalsuse vastu – terror, et kedagi nähakse pede ja/või läbikukkunud mehena. Seega võib öelda, et homofoobia on käitumisviis, *mis teeb mehi rohkem* straight'*iks*.

MIKS VÕIMATU, MITTE VÕIMALIK

Heteroseksuaalse maine säilitamine on maskuliinsust organiseeriv printsiip.[5] Nii muutub homofoobia peaaegu osaks inimese heteroseksuaalse ja meheliku identiteedi kujunemisest. Homoseksuaalsust peetakse nõrkuse vormiks, feminiinseks. Poisid õpivad homofoobiat tundma liiga varases eas, juba enne kooli sõnade „pede", „lilla", „gei", „homo", „eit" jms kaudu. See toimub vanuses, kus nad ei mõika, mis on seksuaalsus, ammugi mis on nende enda seksuaalne sättumus. Küll aga paneb see võimsa nurgakivi kujunevale arusaamale täiskasvanu seksuaalsusest ja kujundab nende endi küpsevat seksuaalsust.

Koolis suutsin kuni viienda klassini sobituda, kuid sealt edasi läks hapuks. Ma ei osanud end seksuaalselt määratleda, olin eit, sest väidetavalt nägin nii välja. Homoseksuaalsusest ei kõneldud koolis, sõprade ringis ega kodus. Ja kui kõneldi, siis mitte eales positiivselt. See oli tabu. Õigemini seda polnud olemas – see eksisteeris üksnes sõimuna ja oli jälkuste hierarhias esikohal. Miskipärast oli minu välimus selle kehastus. Aga oma aspergerlikust käitumisest tulenevalt ei kohandanud ma end standarditele vastavaks, vaid jätkasin eitlust. Ma ei suhelnud poistega, sest olin kindel, et nad ei taha minuga suhelda või isegi kui tahavad, on neil seda tehes piinlik ja seeläbi soosin vägivalda. Kartsin ka. Tundsin, et minule olid omased jälestusväärsus ja rõvedus, mis said osaks minu identiteedist, seda emotsionaalse värvinguta – ma ei tundnud end selle pärast kehvasti.

PEDEREERIMINE PÄÄSTAB MAAILMA

Kui tulla tagasi nende kahe näite juurde ja püüda põhjendada, miks nõrkuvad mu põlved võimatu ees ja tunnen *flamboyancy*'t kohates hirmu, siis lihtsaim vastus oleks traumast tingitud käitumine. Käitumine, mille on kultiveerinud minus väikelinnas üleskasvamine (ja mujale kolimine) ning millest on sama keeruline lahti saada kui halvast harjumusest. Heteromeestes mõnd kihku esile kutsudes avastan midagi, mida mul kaua ei olnud, ja leian sellele kinnitust – nimelt tervislik suhe meestega. Nüüd käib sellega kaasas ka teatav BDSMi aspekt – see on täis mängulist rõvedust ja tundub mulle oma patususes ahvatlev, otsekui mädane vili, mis on puu alla kukkunud. Otsin nendega suheldes või enamatki harrastades piiri, kust alates muutun rõvedaks ja jõledaks. Seda kohates ehmun ja peatun. Nagu ka kolleegist sõbraga. Harjumusest tahan korrata seda, mis juhtus minuga koolis ja väljaspool seda (kuid veidi seksuaalsemalt). Hirm geisuse ees on mündi teine pool. Igasugust homosust nähti kui haigust, kui midagi võigast. Nii õppisin enda ja teiste *flamboyancy*'t põlgama, kuna sellel on olnud varem otsesed tagajärjed – saad peksa või sõimata, sest ohustad kellegi teise sotsiaalset positsiooni.

Maskuliinsus ja feminiinsus on konstruktsioonid, mida võiks teadvustada nii enda kui ka teiste käitumises. Kui oled mees, siis küsi endalt, miks sa oma meestuttavatele armsaid komplimente ei tee ja nendele füüsilist lähedust ei paku. Kui naine, siis küsi, miks sa oma jalgu raseerid ja kui tihti võtad endale emarolli seal, kus see vajalik pole. Nii lahustub piiskhaaval maskuliinsuse kultus ja maailmast saab ehk rahulikum koht. Siit üks perspektiiv, mida taotlen: olen enam kui kindel, et kui söödaks rohkem meeste perset, langeks inflatsioon, vohaksid metsad ja lõppeksid sõjad. Elame 21. sajandil, kus see, kellega sa voodis, nurga taga või klubis ameled, ei mõjuta sinu seksuaalset sättumust. Võid olla hetero ja hoida püksilukku või lihtsalt käsi kõigile avatuna. Enne veendu, kas olukorda iseloomustab üksmeel. Seksuaalaktis kasuta kaitsevahendeid :p.

[1] *Haywood, C.; Johansson, T.; Hammarén, N.; Herz, M.; Ottemo, A. 2017. The Conundrum of Masculinity: Hegemony, Homosociality, Homophobia and Heteronormativity.*
[2] *Seksuaalvahekord on mehe ja naise suguline ühinemine, mis päädib hrl seemnepurskega.*
[3] *Boonzaier, F.; la Rey, C. 2003. "He's a man, and I'm a woman": Cultural constructions of masculinity and femininity in South African women's narratives of violence. – Violence Against Women, nr 9 (8), lk 1003–1029.*
[4] *Sherman, J. 2009. Bend to avoid breaking: Job loss, gender norms, and family stability in rural America. – Social Problems, nr 56 (4), lk 599–620.*
[5] *Kimmel, M. 2003. Masculinity as homophobia. – Privilege: A Reader (toim. Kimmel, M.; Ferber, A. L.), lk 51–74.*

EI KEELA, EI LUBA – RIIK JA LGBT+-INIMESED

Eesti suund Euroopasse, ebamugavad paraadid, kolm põlvkonda aktivismi ja ühiskonna igavene valmis saamine. Heidame pilgu LGBT+-inimeste ja riigi vahelistesse suhetesse viimasel 30 aastal.

Kirjutas **Taavi Koppel**, illustreeris **Agve Urm**

Tänavu möödub 30 aastat homoseksuaalsuse seadustamisest Eestis. Nimelt hakkas 1. juunist 1992 kehtima uus kriminaalkoodeks[1], mis ei määranud enam meestevahelise seksi eest karistust. Seni kehtinud Eesti NSV kriminaalkoodeksi alusel oli võimalik määrata homo- ja biseksuaalsetele meestele teise mehega läheduse otsimise eest kuni kaks aastat vangistust. Uue kriminaalkoodeksi vastuvõtmine ja kehtima hakkamine on vaieldamatult üks meie nüüdisaegse LGBT+-ajaloo olulisim hetk. Ajendatuna märgilisest aastapäevast ja lähenevatest 2023. aasta riigikogu valimistest arutlen LGBT+-inimeste ja riigi vaheliste suhete üle viimase 30 aasta jooksul.

EESTI EUROOPA-PÜÜDLUSED

Siinseid üheksakümnendaid iseloomustas riigi kiire ülesehitamine ja liitumine mitmete Euroopa institutsioonidega. LGBT+-inimeste võrdne kohtlemine kahvatus kõikide muude „päriselt" oluliste teemade kõrval. Poliitikud ja riigi ülesehitajad ei näinud toona mingit vajadust luua kõigile võrdsemat ühiskonda. Samas ei saa väita, et juba üheksakümnendate alguses poleks riigi tasandil kväärteemade peale üldse mõeldud.

VII riigikogu üheks suurimaks möödalaskmiseks oli 1994. aasta perekonnaseadus. Seaduse väljatöötamise käigus arutleti samast soost paaridele abiellumisvõimaluse andmise küsimust.[2] Selle asemel et saada maailma esimeseks abieluvõrdsusega riigiks, otsustas riigikogu lisada seadusesse siiani kehtiva piirangu, mille järgi sõlmitakse abielu vaid mehe ja naise vahel. Seaduse väljatöötamise protsessis osalenud inimesed ei näinud, et abielu mõiste laiendamine aitaks ühiskonnas mingit probleemi lahendada. Kuna toona oli kooselu võimalik registreerida vaid Taanis ja Norras, kardeti institutsioonides hoopis, et Eesti ujutataks üle välismaalt tulevate LGBT+-inimeste laviiniga, kes sooviksid siin abielluda.[3] 1993. aastal abieluavalduse esitanud naispaaril soovitati aga lihtsalt hakkama saada. Ilma igasuguste riiklike tagatisteta.[4]

Ehkki riik ei olnud huvitatud LGBT+-inimestele võrdsema ühiskonna ehitamisest, oldi siiski sunnitud seda vastumeelselt tegema. Euroopa institutsioonidega liitumine eeldas seadusandluse ühildamist toonaste Lääne-Euroopa standarditega. Siiamaani saab sisuliselt kõik positiivsed arengud kväärinimeste õiguste vallas taandada Eesti Euroopa-püüdlustele. Euroopa Liiduga liitumise kriteeriumite täitmiseks võrdsustati 2002. aastal kehtima hakanud karistusseadustikuga meestevahelise seksi nõusolekuiga, mis oli olnud seni kaks aastat kõrgem.[5] Ühtlasi kadus uue karistusseadusega õigusruumist viimaks pederastia mõiste. Liiduga liitumise eelduste kohal ka näiteks soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise seadused, mis võeti poliitikute sõnul vastu vaid seetõttu, et Euroopa seda nõudis.[6] Eesti riigi suhtumist võrdsema ühiskonna loomisse iseloomustab võrdse kohtlemise seadus, millega kehtestati Euroopa nõutav miinimum ja mitte grammigi rohkem. Paradoksaalselt lõi võrdse kohtlemise seadustik seetõttu ebavõrdse hierarhia, kus inimesed on vähem kaitstud seksuaalse sättumuse kui näiteks rahvuse alusel diskrimineerimise eest.[7]

KOLM PÕLVKONDA LGBT+-AKTIVISTE

1990. aastate algul tõusis siin esile esimene põlvkond LGBT+-aktiviste. Toona loodud organisatsioonid – Eesti Lesbiliit, Eesti Gayliit ja transühendus Gendy – võtsid prioriteediks kogukonna ehitamise. LGBT+-inimestele loodi võimalusi turvaliselt teiste omasugustega kohtumiseks, murede jagamiseks ja ühistegevustes osalemiseks.[8] Esimese põlvkonna aktivistide üks märgilisim poliitiline saavutus oli sotsiaalministeeriumi 1997. aasta käskkiri, mis andis paljudele transinimestele esimest korda ligipääsu soo tunnustamisele. Esimene põlvkond rajas **Lilian Kotteri**, **Aare Raudsepa** ja **Kristel Regina** juhtimisel kogukonna ehitamisega teed järgmise põlvkonna LGBT+-aktivistidele, kes võtsid teatepulga üle 2000. aastate alguses.

Siiamaani saab sisuliselt kõik positiivsed arengud kväärinimeste õiguste vallas taandada Eesti Euroopa-püüdlustele.

Kui esimest põlvkonda iseloomustas töö kogukonnas, siis nn *pride*'i-põlvkond tuli oma nimede ja nägudega jõuliselt tänavatele ja nõudis riigilt reaalseid tegusid. Aktivistid eesotsas **Lisette Kampusega** korraldasid aastatel 2004–2007 Tallinnas igasuviseid LGBT+ kultuurifestivale, mis kulmineerusid Vanalinnas toimunud paraadiga. Lesbide, geide, biseksuaalsete, trans- ja teiste kväärinimeste nähtavus oli ebamugav poliitikutele ja ametnikele nii riigi kui ka kohalikul tasandil. Rongkäigule loa saamisega kaasnes iga aasta Tallinna linna poolne bürokraatiaga kurnamine, millega püüti takistada ürituste toimumist.[9] Samas oli tegemist äärmiselt mõjusa kogukonna nähtavust suurendava ettevõtmisega, mille otseseks tulemuseks võib pidada nii riigi esimesi reaalseid samme samast soost paaride probleemide lahendamisel kui ka siiani kestvat arutelu LGBT+-teemadel.

Vastujõuna üha nähtavamale kogukonnale organiseerusid ka sellesse vaenulikult suhtuvad inimesed. Mustaks leheküljeks ajaloos sai 2006. aasta *pride*, kus esimest korda Eestis rünnati organiseeritult avalikku meeleavaldust. Paraadil osalejaid sõimati, neile tungiti füüsiliselt kallale ning neid loobiti tooreste munade ja kividega. Politsei alahindas olukorra tõsidust ega saanud osalejate turvalisuse tagamisega hakkama, mistõttu enam kui kümme inimest sai viga.[10] Mitte kedagi kas ei suudetud või ei tahetud selle jahmatava vägivalla eest vastutusele võtta.[11] Lähenevate valimiste taustal ei mõistnud ükski poliitiline jõud toimunud sündmusi hukka.[12] Selle tulemusena saavutasid olulise võidu LGBT+-inimesi avalikus ruumis politsei, meedia ja poliitikute vaikiva pilgu all ründavad inimesed: ärahirmutatud teise põlvkonna aktivistid loobusid pärast 2007. aasta *pride*'i tänavale tulemisest ja paraadide traditsioon katkes pea kümneks aastaks.

2010. aastatel toimus järjekordne põlvkonnavahetus. Kolmanda põlvkonna aktivistid eesotsas Eesti LGBT Ühingu ja Eesti Inimõiguste Keskusega said riigi partneriteks, esindades LGBT+-inimeste huve riigi tasandil. Üha enam elukutseliseks muutuva aktivismi peamiseks suunaks sai kogukonna huvikaitse, millega oli võimalik tänu senisest stabiilsemale rahastusele süsteemsemalt tegeleda. Kogukonna huvikaitse kontekstis uuritakse näiteks ühiskonna suhtumist, kommenteeritakse riigikogus olevaid seaduseelnõusid ning juhitakse ministeeriumides tähelepanu eri murekohtadele. Riigile LGBT+-inimeste huvide selgitamise kõrval muutusid samal ajal järjest olulisemaks ka kogukonnale endale suunatud ettevõtmised. Kolmanda põlvkonna aktivismi suurim saavutus oli kooseluseaduse vastuvõtmine.

LÕPUTU TEE ABIELUVÕRDSUSENI

Samast soost paaride kooseluga seotud õiguslikud kitsaskohad muutusid tõsiseltvõetavaks ühiskondlikuks aruteluobjektiks esimeste *pride*'i rongkäikude ajal. Seni vaid LGBT+-aktivistide ja kollase meedia huviorbiidil tiirutanud teemale andis legitiimsust juurde sotsiaalministeerium, mis algatas koos perekonnaseaduse eelnõu ettevalmistamisega 2005. aasta lõpus arutelu kooselu reguleerimise küsimuse üle.[13] Järgmise kümne aasta jooksul kujunes sellest Eesti sisepoliitika üks võtmeteema ja oluline poliitilise vastandumise õlg.

2011. aastaks olid poliitiliste vastuolude tõttu ebaõnnestunud valitsuse katsed saata kooselu reguleeriv eelnõu riigikokku. Samas võib neid katseid pidada märgiliseks muutuseks kohalikus institutsionaalses suhtumises: esimest korda näitas riik ise üles initsiatiivi muuta ühiskonda LGBT+-inimestele võrdsemaks. Samal aastal avaldas õiguskantsler vastuse abieluvõrdsuse teemal **Reimo Metsale** Seksuaalvähemuste Kaitse Ühingust.[14] Oma analüüsis jõudis õiguskantsler seisukohale, et põhiseadusega on vastuolus olukord, kus samast soost isikute vaheline püsiv kooselu on õiguslikult reguleerimata. Õiguskantsleri esitatud seisukohast kujunes Eesti poliitika pöördepunkt, mille otsesteks tulemusteks olid ni riigikogus 2014. aastal vastu võetud kooseluseadus kui ka 2015. aasta riigikogu valimistega komeedina poliitikasse lennanud LGBT+-vaenulik EKRE.

Kooseluseadusega lõi riik samast soost paaridele võimaluse oma kooselu õiguslikult reguleerida. Paraku hakkas kooseluseadus 2016. aastal kehtima ilma rakendusaktideta, kuna riigikogul puudus nende vastuvõtmiseks piisav häälte arv. See tähendab, et muutmata jäid teised seadused, mida oleks vaja kooseluseaduse täies mahus toimimiseks. Riigikogu ei ole suutnud rakendusakte siiani vastu võtta. See on loonud olukorra, kus riik on teoorias andnud samast soost paaridele teatud õigused, aga praktikas tuleb nende kasutamiseks sageli teha ebamõistlikult suuri pingutusi ja kaevata riik kohtusse.

2019. aastal ametisse nimetatud EKREIKE valitsus asus ootamatult jõuliselt tegelema abieluvõrdsusega. Seda küll negatiivses võtmes, soovides määrata abielu põhiseadusega vaid mehe-naise liiduna. See tähendab, et taheti teha ennetav käik selleks, et tulevikus oleks keerulisem samast soost paare teistega võrdselt kohelda. Õnneks jõudis valitsus enne tagasi astuda, kui 2021. aasta kevadesse määratud rahvahääletus oleks saanud toimuda. Küll aga jõudis selle aja jooksul saavutada oma tipu üha julmemaks muutuv avalik kväärinimeste vaenamise kampaania, kui Tartu Lille noortekeskuse töötajad olid sunnitud evakueerima LGBT+-teemalise vestlusõhtu salajasse kohta, kuna „pereväärtuste" eest seisjad ähvardasid noortekeskuse põlema panna.[15]

Vastuseks siiani ühele kõige tõsisemale LGBT+-vastase vaenu kampaaniale algatasid rohelised abieluvõrdsust nõudva petitsiooni. Selle tuules avaldasid abieluvõrdsusele toetust lisaks rohelistele ka sotsid ja Eesti 200. Sellega muutus abieluvõrdsus tõsiseltvõetavaks poliitiliseks teemaks. Üht kõigi aegade populaarseimat rahvaalgatust toetas 35 805 inimest. Riigikogu õiguskomisjon ei saatnud aga algatust riigikogu suurde saali hääletamisele, öeldes, et kõikidel „abieluvõimelistel" inimestel on võimalik Eestis abielluda ja taolised üleskutsed „lõhestavad" ühiskonda.[16] Õiguskomisjon ignoreeris küüniliselt petitsiooni tuuma, hävitades paljudes inimestes usu rahvaalgatuste mõttekusse.

TÕELINE LIITLANE RIIGIKOGUS

Kooseluseaduse rakendusaktidega seoses on korratud juba rohkem kui seitse aastat kurba lugu sellest, kuidas riigikogus ei ole hääli koos, mistõttu ei saavat midagi teha. Sarnase regulaarsusega on kõlanud väited, et Eesti ühiskond ei ole ikka veel valmis LGBT+-inimesi võrdselt kohtlema. Samal ajal antakse mõista, et kogukonna muresid võetakse tõsiselt ja ollakse nende suhtes toetavad. Vabandage väga, aga selline jutt ei kõlba mitte kuhugi. Enam ei ole aasta 2005 või 2010, kus liitlaseks olemiseks piisas suusõnalise toetuse avaldamisest. LGBT+-inimesed on olnud aastaid pettunud riigi suutmatuses tagada elementaarseid õigusi ja elasid äsja üle homofoobse valitsuse. Käige metsa oma igavese konsensuse otsimisega! Meile aitab sellest sõnavahust, nõuame reaalseid tegusid!

Mida saab üksik riigikogu liige teha, et lesbide, geide, biseksuaalsete, trans- ja teiste kväärinimeste olukord Eestis paremaks läheks? Ta saab näidata avalikult enda toetust LGBT+-kogukonnale ja kujundada sellega ühiskondlikku arutelu. Näiteks saab riigikogu liige kasutada enda positsiooni, kõneledes riigikogu kõnepuldis transinimeste murekohtadest. Iga riigikogulane saab algatada seaduseelnõusid. Ka neid, millel puudub reaalne toetus. Hääletades ja arutledes eelnõude üle saab selgemaks, kellele lähevad kogukonna inimesed päriselt korda. Riigikogu liikmed saavad näiteks küsida ministritelt, kas riigil on plaanis luua LGBT+-inimeste võrdse kohtlemise strateegia või kas soo tunnustamine peaks põhinema ikka inimese enesemääratlusel, mitte psühhiaatrilisel hindamisel. Teema üleval hoidmiseks saab luua riigikogus abieluvõrdsuse toetusgrupi, mis annaks võrdsemat ühiskonda toetavatele riigikogulastele hea platvormi sõnumite väljasaatmiseks ja teema pildil hoidmiseks. Seega saab riigikogu liige ka üksinda väga palju LGBT+-inimeste võrdsema kohtlemise suunal ära teha.

Kui LGBT+-aktivistide esimest põlvkonda iseloomustas töö kogukonnas, siis nn pride'i-põlvkond tuli jõuliselt tänavatele ja nõudis riigilt reaalseid tegusid.

MIDA EESTI ELANIKUD OOTAVAD?

Kui veel 2010. aastatel ei olnud homo- ja biseksuaalsuse ning eri sooliste identiteetidega seotud teemad piisavalt salongikõlbulikud, siis nüüdseks ootavad Eesti elanikud poliitikutelt, et meie inimesi koheldaks võrdselt. 2019. aastal arvas 53% vastanutest, et LGBT+-inimestel peaksid olema teistega samad õigused.[17] Kaks aastat hiljem oli toetus kooseluseadusele tõusnud 64 protsendini ja toetus abieluvõrdsusele 47 protsendini.[18] LGBT+-inimesed on oodanud enam kui 30 aastat endast hoolivat riiki. Eesti ühiskond on valmis. Meie inimesed väärivad seda. Poliitikud, kus te olete?

Riik on teoorias andnud samast soost paaridele teatud õigused, aga praktikas tuleb nende kasutamiseks sageli teha ebamõistlikult suuri pingutusi ja kaevata riik kohtusse.

[1] Kriminaalkoodeks, RT 1992, 20, 288.
[2] Eesti homoseksualistid soovivad abiellumisõigust. – Eesti Päevaleht, 05.03.1996.
[3] Elka, T. 1993. Lesbid tahavad Eestis abielluda. – Liivimaa Kroonika, 08.04.
[4] Leivak, V. 1993. Mulle meeldib naise keha… – Õhtuleht, 26.05.
[5] Swiebel, J. 2010. Gay and Lesbian Rights and EU Enlargement. – Open Society Foundation.
[6] Diskrimineerimise keeld. Inimõigused Eestis 2008–2009. – Eesti Inimõiguste Keskus.
[7] LGBT olukord Eestis. Inimõigused Eestis 2010. – Eesti Inimõiguste Keskus.
[8] Koppel, T. Ilmub 2022. Esimesed viis aastat. Eesti LGBT+ liikumiste tekkimine. Käsikiri.
[9] Kuusik, A. 2017. „Me poleks kunagi pidanud tänavalt ära minema!" – Feministeerium, 05.07.
[10] Kaha, A. 2006. Homoparaad: pommihirm, lendavad munad. – Õhtuleht, 14.08.
[11] Kaljuvee, A. 2007. Geiparaadi välismaalaste ründajad jäid leidmata. – Delfi, 23.01.
[12] Kampus, L. 2007. Võrdse kohtlemise pidu. – Delfi, 17.07.
[13] Samasooliste abielud – lubada või keelata? – Delfi, 23.12.2005.
[14] Õiguskantsleri seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta MTÜ Seksuaalvähemuste Kaitse Ühingule, nr 6-1/100737/1102413, 23.05.2011.
[15] Kõiv, H. 2019. Tartlased näitasid LGBT kogukonna eest välja astudes eeskuju. – Müürileht, 04.11.2019.
[16] Koppel, T. 2021. Kahepalgeline toetus rahvaalgatustele ehk Kuidas Riigikogu õiguskomisjon petitsioonist farsi kujundas. – Feministeerium, 17.11.
[17] Special Eurobarometer 493: Discrimination in the EU (including LGBTI), 2019, lk 42.
[18] Avaliku arvamuse uuring LGBT teemadel. – Eesti Inimõiguste Keskus, 2021.

Foto: Joanna Ackele Sig

Taavi Koppel tähistab sügisel enda 30. sünnipäeva. Kaartide ja kingituste asemel ootab ta abieluvõrdsust ja LGBT+-inimeste võrdse kohtlemise riiklikku strateegiat.

Foto: Dylan Michiisen

Agve Urm on kollaažikunstnik ja kunstiajakirja Semioculus kuraator.

KUIDAS OLLA *NORMAALNE*? KVÄÄRNOORED EESTI KOOLISÜSTEEMIS

Olukorras, kus 68% kväärnoortest peab justkui iseenesestmõistetavalt kogema koolikeskkonnas vaimset vägivalda ning perekonnaõpetust õpitakse 15 aastat tagasi välja antud õpiku järgi, tasub küsida, kas see ikka peab nii olema. Kas terve inimgrupp peab tõesti end 12 aastat oma elust ebaturvaliselt tundma?

Daniel Kõiv

Ühe LGBTQ+-poisi teekond Eesti koolis algas 1. septembril 2010 pealinnas Lasnamäe rajoonis. Nii ta seal seisis, mõned üksikud gladioolid käes, jalas viigipüksid ja seljas kentsakas roosat värvi triiksärk, teadmata veel vähimatki sellest, mida tähendab olla vähemus, veel enam seksuaalvähemus. Esimesed kooliaastad möödusidki täiesti tavaliselt, nagu ikka ühel algklassiõpilasel – viis korda nädalas hommikust õhtuni koolis. Vanemad pärisid vahel ikka, kas koolitööd on tehtud, ning teinekord sedagi, milline tüdruk siis ikkagi klassist meeldib, ja poiss rääkiski end tagasi hoidmata kord ühest, kord teisest tüdrukust.

Eesti LGBT Ühingu 2018. aasta uuringu kohaselt ei räägita pea pooltes koolides LGBTQ+-teemadest üldse ning viiendikus käsitletakse seksuaalvähemusi vaid negatiivses valguses.

Põhikooli jõudes oli poiss võtnud kodust kaasa raudkindla arusaama, et ainuke mõeldav normaalsus ongi poisi ja tüdruku vahelised meeldimised ning annaks jumal, et see „homovärk" ikka tema koju ei jõuaks, sest see olevat vaid üks Läänest toodud propaganda.

Siinkohal oleks olnud ainumõeldav, et PISA testide alusel üks maailma parimaid haridussüsteeme hariks seda poissi, olgu ta mis tahes taustaga perest, et on olemas ka seksuaal- ja soovähemused ja, mis kõige tähtsam, on täiesti okei olla LGBTQ+-kogukonna esindaja. Paraku seda ei juhtunud, vaid, vastupidi, süsteem toetas ajas iganenud väärtuste edasikandumist ühelt põlvkonnalt järgmisele ja nõnda edasi.

ASI POLE RETOORIKAS…

21. sajandi Eesti kooli inimeseõpetustunnid olid ehk pehmema sõnastusega, kuid asi polnud retoorikas, vaid sisu oli õõvastav ja samaväärne sellega, mille poiss sai kaasa kodust. Seksuaalvähemuste teemat puudutati kooliaja jooksul vaid ühe korra ja sedagi väga pealiskaudselt, seevastu ei unustatud maalida pidevalt ja läbivalt pilte ideaalsest perekonnast, mille osalisteks olid eranditult naine ja mees. Kuna kogu heteronormatiivne õppekava jagas õpilased ja kogu inimkonna soo alusel läbivalt poisteks ja tüdrukuteks, meesteks ja naisteks – ikka selleks, et rääkida „normaalselt" menstruatsioonist ja erektsioonist –, kinnistus poisi arusaam „normaalsest" perekonnast veelgi. Samal ajal kandus edasi ka homofoobne suhtumine seksuaal- ja soovähemuste suhtes, mida kodune kasvatus aina võimendas.

Hoolimata sellest, et mina just interneti(porno) abiga enda minapilti avastama hakkasin, ei leia ma, et see peaks olema LGBTQ+-noortele ainus võimalus seksuaalõpetuse ammutamiseks.

Taoline pealiskaudne seksuaal- ja soovähemuste teemade tutvustamine Eesti koolides on kahjuks vägagi levinud, enamgi veel, Eesti LGBT Ühingu 2018. aasta uuringu kohaselt ei räägita pea pooltes koolides LGBTQ+-teemadest üldse ning viiendikus käsitletakse seksuaalvähemusi vaid negatiivses valguses[1]. Liiati väärib märkimist, et isegi tänavu, aastal 2022 kasutatakse koolides perekonnaõpetuse õpikut, mis on valminud aastal 2007[2]. Homoseksuaalsust tervikuna mainitakse teoses üksikuid kordi ja mõistena selgitatakse seda kui *omasooiharust*. Seega pole kaabudega issidel mingit põhjust muretseda, et koolides homopropagandat „pähe määritakse", sest ammu „säilivusaja" ületanud õpik seda lihtsalt ei võimaldagi.

Daniel Kõiv on harrypotterliku välimusega abieluvõimetu liberaal ja ühiskonnaaktivist, keda kotib Eesti riigi homne.

SEE ON *FUCKED*

Nõnda juhtuski, et üdini „normaalse" koduse taustaga – mille puudujääke ka vähemalt sama „normaalne" koolisüsteem ei suutnud kahtluse alla seada – poisist endast sai kiusamises kaasosaline. Kui üks kaasõpilasest gümnaasiuminoor kapist välja tuli ja julges end oodatust erinevalt väljendada, hakati teda kiusama. Oli täiesti tavaline, et ta kõndis rahumeeli mööda koridori, rääkimata kellegagi, segamata kedagi, aga sellegipoolest leidus mõni, kes tema pihta nalja viskas ja, nagu Eesti ühiskonnas kombeks, talle tagantjärele „pede" karjus.

Mäletamist mööda ei astunudki keegi tema kaitseks välja ja kõrvaltvaatajana ei tundunud, et kool oleks midagi seoses kiusamisega ette võtnud. Samas, kes olen mina, et öelda, mida keegi teine valesti tegi. Läksin ju ise sarnaselt teistega kiusamisega kaasa, sest selle asemel et midagi öelda, naersin koos sõpradega nende labaste kommentaaride üle. Minust, ühest LGBT-Q+-noorest, sai hetkega kiusaja ja homofoob.

Ka poliitikud peaksid siinkohal peeglisse vaatama ja tõdema, et see ei ole aktsepteeritav, et 68% kväärnoortest kogeb justkui iseenesestmõistetavalt vaimset vägivalda.

2018. aastal tehtud Eesti esimene LGBT+ koolinoorte uuring tõi päevavalgele faktid, mis on rohkem kui kõnekad. 68% LGBT+-noorte hulka kuuluvatest õpilastest oli kogenud viimase kooliaasta jooksul oma seksuaalse orientatsiooni, soo või soolise eneseväljenduse tõttu vaimset vägivalda, 57% oli kuulnud vaenulikke kommentaare oma õpetajatelt ja 19% oli kogenud füüsilist vägivalda.[3]

Needsamad arvud kajastavad paljude noorte tegelikkust, valusat ja vaimselt kurnavat igapäevareaalsust, millele tihtipeale ei pööratagi tähelepanu, olukorda süvendab aga asjaolu, et sarnaste seisukohtadega esinevad sageli õpetajad, keda toetab omakorda pigem konservatiivne koolisüsteem eesotsas kauemaks tiksuma jäänud koolijuhtidega.

KÄTTESAADAVAD „ÕPIKUD"

See poiss – mina – polegi saanud siiani ühtegi täiskoolitundi, mis oleks olnud pühendatud seksuaalvähemustele. Mina pidin ise kvääride maailma tundma õppima, ammutades vastuseid enda küsimustele internetiavarustest ja seal leiduvatest „õpikutest".

Aeg-ajalt ilmub meedias artikleid selle kohta, kui halba mõju avaldab pornograafia lastele ja noortele, kuid paratamatult on see paljudele LGBTQ+-, ent ka teistele noortele, nagu see oli omal ajal minule, ainukene kergelt kättesaadav vahend iseenda tundmaõppimisel. Niisiis, olles jõudnud teismeikka, mõistsin ühel hetkel, et ka mulle meeldivad mehed. Geipornograafia, mis esialgu oligi peamiselt uudishimust tulenevalt ahvatlev, aitas hiljem paremini enda seksuaalset identiteeti mõista. Polekski midagi olnud, kui mingil hetkel poleks seda „hobi" avastanud toona veel konservatiivset joont hoidnud vanemad. Pärast pikka emotsionaalselt ülesköetud homofoobset loengut õigustasin end, et jumala eest, ma pole mingi *homo*, ja muutusin vanemate silmis jälle „normaalseks", ent tegelikult polnud ma lihtsalt veel valmis vanematele kapist välja tulema – selleks läks mul veel mitu head aastat.

Hoolimata sellest, et mina just interneti(porno) abiga enda minapilti avastama hakkasin, ei leia ma, et see peaks olema LGBTQ+-noortele ainus võimalus seksuaalõpetuse ammutamiseks. Kas poleks parem, kui seda toetaksid ka kontrollitud ja läbimõeldud perekonnaõpetustunnid?

OLGEM EUROOPLASED, KUID SAAGEM KA INIMESTEKS

Mida siis õieti peale hakata, et Eesti kool ja haridussüsteem hakkaksid terviklikult seksuaal- ja soovähemustesse kuuluvaid noori toetama? On aeg hakata otsustama ja tegutsema – olgem ometigi eurooplased, kuid saagem ka inimesteks. Nähtavasti oleme ju suutnud kehtestada end maailmas taas lääneliku Põhjamaa, mitte Ida-Euroopana. Aga kui tahame näha end eeskujuna teistele Ida-Euroopa riikidele (mida me ju tahame!), tuleks meil ka endile kõrgemaid nõudmisi seada. Vananenud perekonnaõpetuse õpikud, ent samuti kogu õppekava vajaksid hädasti tänapäevastamist, sest olukord, kus õpiku vanus ületab 15 aastat, ei ole okei. Samuti pole aktsepteeritav, kui LGBTQ+-, aga piisavalt tihti ka heteroseksuaalne noor peab saama oma teadmisi seksuaalõpetuse kohta pornograafiast, kuna koolides antav perekonnaõpetus lihtsalt ei paku nüüdisaegset teavet.

Teadvustades, et 68% LGBT+-noorte hulka kuuluvatest õpilastest oli kogenud kooliaasta jooksul oma seksuaalse orientatsiooni, soo või soolise eneseväljenduse tõttu vaimset vägivalda, soovitab Eesti LGBT Ühing koolitöötajatel eesotsas koolijuhtidega osaleda täiendkoolitustel LGBT+- ja teiste haavatavate noortega töötamise teemadel, kuid ka koolitustel, mis käsitlevad üldiseid kiusu ja turvalisuse küsimusi, nagu ligipääsetav ja turvalisem ruum, kaasamine, kiusuennetus, õiglane ja ligipääsetav haridus.

Samas ei saa muidugi panna kogu vastutust kooliperele, vaid ka poliitikud peaksid siinkohal peeglisse vaatama ja tõdema, et see ei ole aktsepteeritav, et 68% kväärnoortest kogeb justkui iseenesestmõistetavalt vaimset vägivalda. On aeg võtta vastutus ja teha ära seni tegemata jäänud otsused, nagu õppekavade ja õpikute õigeaegne uuendamine, koolitöötajate LGBT+-teemadel täiendkoolitamine ning kooli füüsilise ruumi loomisel turvalise ligipääsu tagamine kõikidele ruumidele, sh riietus- ja tualettruumidele… 21. sajandi kool peaks olema turvaline keskkond igaühele ja meie kohustus ühiskonnana on see tagada.

[1] *Eesti LGBT+ õpilaste koolikeskkonna uuring 2018. – lgbt.ee.*
[2] *Kagadze, M.; Kraav, I.; Kullasepp, K. 2007. Perekonnaõpetus: inimeseõpetuse õpik gümnaasiumile.*
[3] *Eesti LGBT+ õpilaste koolikeskkonna uuring 2018. – lgbt.ee.*

HAKKAD LOOMA?
EKA
Eesti Kunstiakadeemia
13.–27.06.2022
artun.ee/sisseastumine

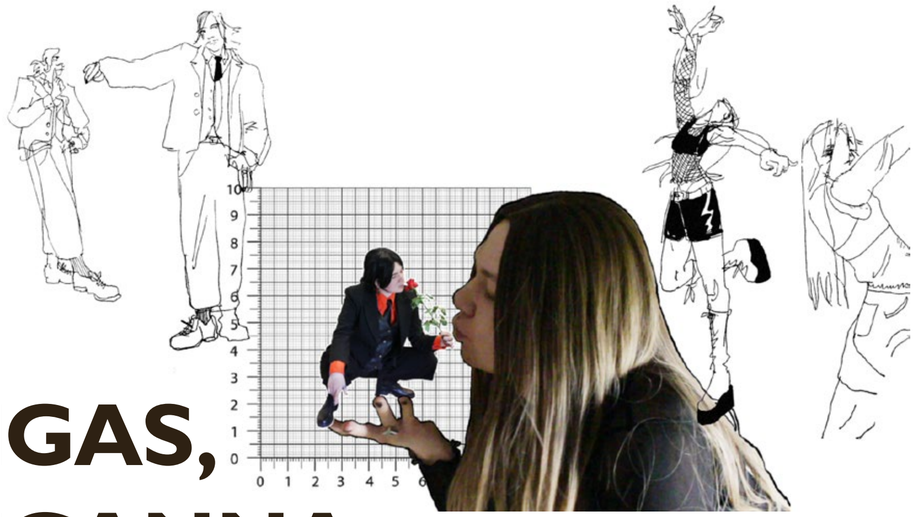

KUNINGAS, KUNINGANNA...

Kuidas leiab üks transmees enda sisemusest üles igatseva näoilmega kuninganna ja ühe liialt dramaatilise noormehe? Tegelaste kehastamine kui kunstiline ja eneseavastuslik praktika võib veidral kombel aidata paremini iseenda soolisusele pihta saada.

Kirjutas ja illustreeris **Rodion Furs**

Mu nimi on Rodion, olen transsooline mees, poolteist aastat testosteroonil. 2019. aasta kevadel lõpetasin vabade kunstide eriala bakalaureuse. Mu lõputööks oli video identiteedist, karakteritest ja perekonnast. Tulin hindamisele kostüümis. See otsus oli teosega põhjendatav, aga polnud kohustuslik ega vältimatu. Mulle oli siiski tähtis teha seda just nii, kuigi tol hetkel ei olnud ma veel kindel, miks see nii oluline oli. Teadsin, et see sobiks ja oleks pingutust väärt ning tekitaks mus rõõmu.

Tegelasteks kehastumine kujunes dialoogiks mu keha pakutavate võimaluste ja kujutlusvõime vahel.

DRAG VÕI MEHELIKKUSE ETENDAMINE?

Kaalusin seda plaani enne hindamisele minemist, aga lõpuks otsustasin riskida. Sõitsin bussiga Muugalt Põhja-Tallinnasse, kandes liialt läikivat parukat ja ripsmetušiga joonistatud vuntse. Tegelane, keda ma selles kostüümis kehastasin, oli mustade juustega ülikonda riietatud balletitaustaga mees. Tema nimi oli Danko.

Tol ajal pidasin veel aru, kas võtta hormoone või mitte, kuigi olin enda sooidentiteedis päris kindel. Tulin hindamisele „mehena". Mehe kostüümis? Pikemas perspektiivis ei tundunud see niivõrd *drag*'ina, vaid pigem katsena olla nähtav ja äratuntav minu valitud soo kaudu. Mehaaniliselt oli tegu sellesama rõhutatud performatiivsusega. Ideega mehest.

Tänavu jaanuaril olin jälle hindamisel, nüüd magistritöö omal. Tulin teises kostüümis. Selle tegelase nimi oli Jimmy. Tal olid pikad pruunid juuksed, võrgust särk, spordipluus ja igatsev näoilme. *Hot Girl*.

Ma vaatan Dankot ja Jimmyt ning näen nendes kuningat ja kuninganna. Ma vaatan neid ja tunnen nendes ära omaenda elukäigu.

ÜMBERKEHASTUMINE KUI DIALOOG

Tegelased ja nende oma kehal kandmine olid mu loomingu osa juba enne Dankot. Katsetasin nende väljendamisega. See kujunes dialoogiks mu keha pakutavate võimaluste ja kujutlusvõime vahel. Hormoonidega mu võimalused muutusid, nendega koos ka mu piirid. Arusaam sellest, mis on mulle mugav ja mis mitte, voolas, kasvas ja kobrutas pidevalt – ühel hetkel arvasin isegi, et mu *dress up*'i praktika saab läbi, kui olen mõnda aega hormoonasendusravi saanud. Ja kuigi üleminekuga muutus palju, näiteks mu riietumisstiil ja see, kuidas inimesed mind kohtlesid, siis tegelaste loomine ja nendeks kehastumine millegipärast jäi.

Jimmy oli mu esimene karakter pärast hormoonide võtmisega alustamist. Seetõttu ei osanud ma ette arvata, kuhu ma temaga jõuan. Otsustasin kasutada vana head strateegiat: proovisin seda, mis tõi rõõmu. Tuli välja, et parukad ja meik tegid seda endiselt. Hakkasin teda arendama, lõin kostüümi ja panin selle selga, filmisin ennast, vaatasin, filmisin jälle. Ühel hetkel näitasin väljavõtteid videotest paarile inimesele. Mul oli meeldiv teada, et mind ei tuntud ära, aga millegipärast oli veelgi meeldivam kuulda, kuidas üks neist lisas, et inimene pildil näeb välja hoopis nagu *A Very Hot Girl*!

Olin üliõnnelik. Mul oli nii hea meel, et saavutasin *Hot Girl*'i staatuse, et ma ei pannud isegi tähele, et mind justkui naiseks kutsuti. Pärast tuli see küll meelde ja pani mõtlema, aga hetkes tundus see just sellena, mida vajasin. Staatust kinnitas keegi, kes ei olnud mulle nii lähedane, mis lisas sellele minu silmis objektiivsust. *A Hot Girl*! Kes ei tahaks olla *A Hot Girl*?

VALIKUVÕIMALUS ON NAUDINGU EELDUS

Arutasin seda paari *transmasc*'i sõbraga. Mitmele neist oli see kogemus tuttav. Mõni oli pärast mõnda aega kestnud hormoonasendusteraapiat kogenud samuti mingisugust tagasitulekut nn feminiinsuse juurde. Juttu ei olnud *detransition*'ist ega enda sooidentiteedis kahtlemisest. Vastupidi, seda tehti mõnu pärast. Mu sõber pakkus välja, et nauding tuli just sellest, et nüüd oli tal olukorra üle kontroll. Nii oli tal hoopis huvitavam mängida asjadega, mida talle kunagi peale suruti. Nüüd tegi ta seda vabast tahtest.

Umbes siis hakkasin mõtlema Jimmyst kui *drag*'ist. Vaatasin uute mõtetega soost ja enda kunstipraktikast üle ka teised tegelased oma elus, näiteks Danko.

Mäletan, kuidas ma ta lõin, pannes kokku enda huvi balleti ja gomezaddamsliku draama vastu. Roos ja Madu. Armastus ja Surm. Ja mina. Romantiseeritud maskuliinsus oli Danko puhul keskne ja see klappis mu enda eluga – just seda tahtsin kehastada ja maailmale näidata. Aga joonistatud vuntsidest ei piisanud. Ma ei tahtnud, et see jääks ainult esinemiseks, mu soov oli näidata, et olen selline ka väljaspool Dankot.

T-VÄRVI PRILLID

Jimmy oli ilus, atraktiivne ja vaba. Ta kehastas feminiinsust ja maskuliinsust just nii, nagu ma soovisin (*picture a guy who looks like a girl who looks like a guy*). Ja kuigi temana esinemine oli samuti seksualiseeritud, pakkus see aeglase-ilusa surma asemel puhast rõõmu. Tegelaste ja esinemisega katsetamine oli lõbus enne hormoonide võtmist ja on ka pärast seda, aga kuna need ei lähtu samast tundest, tähendab see ka fundamentaalselt erinevaid kogemusi.

Ma armastan Dankot ja enda kogemust temaga, ehkki selle lahutamatu osa oli minu rahulolematus. Jimmyga ma nii ei tunne, sest ma ei pea enam midagi tõestama. Ei pea rõhutama maskuliinsust, sest see on nüüd minus nähtav ja äratuntav. Tänu sellele saan ma uurida enda peal feminiinsust. See on *drag* ja see on lõbus, kuna ma saan iga hetk sellest välja astuda, olla kes ma olen, ilma tegelaste ja esinemiseta.

Ma tean transmehi, kes ei taha meigi ega *drag*'iga tegemist teha. Mind üllatab, et ma ise sama meelt ei ole; et ma saan uurida kehastamise kaudu tegelasi ja ennast ning tunda end sealjuures mugavalt. Olen selle eest tänulik. Olen tänulik, et saan ise mängureeglid luua, „tüdruku" seljast võtta, koju tulla ja olla *just some guy*.

Rodion Furs (*blu3mila.tumblr.com*) on vabakutseline kunstnik, kes ei saa üsnagi traagiliselt siiani enda ametlikku nime muuta.

LAS NAD SÖÖVAD KÜPSIST! FLUMENIGA FLUMENIST

Ideede generaator, Insta *baddie* ja muusik – Eesti värskeima popstaari loomemasin töötab täiel võimsusel, rakendades korraga nii šoki- kui ka armastusteraapiat.

Kirjutas **Mariliis Mõttus**, pildistas **Kristina Kuzemko**

Reedeõhtu Kauplus Aasias. Mõned minutid enne priipääsme kellaaja kukkumist voolab klubisse kohaliku noore *underground*-rahva kuldlõige. Ühes nendega ka (hüper)popstaar Flumen, kelle sappa tekkinud juhuslik salk käivitab peas pisut meelevaldselt stseeni **Sofia Coppola** „Marie Antoinette'ist", kus **Kirsten Dunst** kleidi sahisedes, õukonnapiigad selja taga, mööda Versailles' põrandaid tuiskab. Mitmekiloste kleitide asemel on 21. sajandi reedel Flumeni *outfit*'iks siiski võrksukad, miniseelik, nahkjakk ja roosa nabapluus. „Let them eat a cookie!" võiks kõlada fraas Flumeni suust, muidugi tema hiti „Cookie" järgi. *Fast forward* ja juba nõksutab ta, võltsrahapakk sukavärvli vahel, **Azealia Banksi** „212" saatel DJ-puldi kõrval tantsida. „Tõeline sotsialiit," mõtlen.

Alles eelmisel õhtul tuuseldas Flumen oma etteastega Sveta Baari Tallinn Music Weekile kogunenud publikut, jõi laval keefirit, remiksis oma lemmikhelilooja **Arvo Pärdi** „Spiegel im Spiegelit" ja pühendas **Kersti Kaljulaidile** loo „Go Kersti <3". Energia ja infovool, mida lahti pakkida, mattis heas mõttes enda alla – korraga vajutati nii šoki-, popkultuuri- kui ka soonuppe. Põhja keeratud *fun* ja nüüdisaegne popmuusika, mis kannab endaga kaasavara, mille 21. sajandi noor on internetikultuurist ja isiklike kogemuste kaudu üles korjanud ning mida ta oma näo järgi lahti harutab.

„Juba see, kui lased endal olla publiku ees sina ise, on päris hüperbool!"

Minu tutvus Flumeni tegemistega on kiirendanud viimase poole aastaga kümnest sajani. Detsembrikuus saabus mu postkasti kiri **Eiki Kogreselt**, see on Flumeni kodanikunimi. Ta uuris, kas oleksime huvitatud tema EP „Homoerotica" arvustamisest. Flumenina oli ta jäänud mulle varem silma Instagramis ning „Roosa Tussu" *podcast*'iga, kus ta lahkab suure innuga näiteks eesti popkultuuri ja Trooja sõda, jagab oma jälgijatele suhtenõu ja loeb luulet. Kelle jaoks *podcaster*, tiktokker või instagrammer, kellele muusik, kellele muusa. Kvääri-numbri kontekstis tundus niisiis ideaalne hetk Flumenilt endalt järele uurida. Mai alguses potsatamegi Burger Boxi kasvuhoonekuumale terrassile istuma. Mingit late solgutamist sellel päikeselisel päeval ei toimu, Flumen haarab baarist siidri ja jutt võib alata.

„Mulle lihtsalt nii meeldib, et on mingi viis, kuidas muukida ennast kellegi ajju sisse ja hoida end seal," sõnab Flumen popmuusika kohta.

AINA LOLLIMAKS JA SEKSUAALSEMAKS

Flumeni sünd jääb umbes 5–6 aasta taha, kui Eiki oli 13 või 14 ning tahtis anda välja luuleraamatu. *Alias*'e otsinguil haaras ta ladina sõnastiku järele, kus näpp jäi peale sõnale „flumen", mis viitab jõele. Ta teatab, et on mõlgutanud mõtteid Flumeni nimi välja vahetada, sest see kõlab tema arvates imelikult. „Nagu suguhaigus," naerab ta, „kuid samas ka veetlev, voolav, naiselik olevus."

„Ma saan luua mõne uue tegelase, kelle perspektiivist lugu jutustada, või kujutada ennast ette mingis veidras stsenaariumis."

Flumeni julge ja ülevoolav, kuid samal ajal siiralt mõjuv lava- ja sotsiaalmeedia olek panebki küsima, kui palju on selles kõiges, mida me näeme, nüüdisajale omast hüperboolsust ja kui palju seda, milline ta on avalikkuse pilgu eest peidetuna. Eiki sõnab, et pigem on Flumen ikkagi karakter, kes on muutunud aastate jooksul aina lollimaks ja seksuaalsemaks, kuid kindlasti ka enesekindlamaks. Paar aastat tagasi oma esimest jõululaulude muusikavideot tehes sai ta aru, et võib mängida oma imagoga ilma piirideta. „Äkki selle Flumeni-nimelise katastroofi taga ongi see ohtlik vabadus," lagistab ta naerda. Eiki tõdeb siiski, et ta ongi inimesena ilmselt šokeerivam kui keskmine eestlane, aga ta tahab jagada asju, mida tavaliselt ei jagata. „Kas tead kõige kreisimat asja *ever*?" ütleb ta äkki elavnedes. „Juba see, kui lased endal olla publiku ees sina ise, on päris hüperbool!"

KUIDAS MUUKIDA MUUSIKAGA AJJU

Kui toona kaheksandas klassis käinud Eiki soov muusikat produda vastupandamatult suureks kasvas, ei jäänudki üle muud kui programmid ette võtta ja proovida, mis võiks enam-vähem kuulatavalt kõlada. „Homoerotica" valmis aga hoopis lihtsalt arvuti taga istudes ja suvalisi nuppe vajutades. Eriti uhke on ta loo „Cookie" bassisaundi üle. „See kõlab niiiii rõvedalt," venitab Flumen meelalt sõnu.

Kuigi popmuusika võtete liialdatud kasutuse poolest võiks Flumeni lugusid iseloomustada kui hüperpoppi, nimetab ta end ise ikkagi popmuusikuks, sest tema jaoks seostub hüperpopp pigem grupeeringuga PC Music. Ta leiab sealt küll inspiratsiooni, kuid tunneks end nende kõrval parasiidina. Ehk on Flumenil õigus ja meil on komme sildistada kõike normist kõrvalekalduvat kohe uue alternatiivsema sildiga, kuigi tegelikult on see ainult värske kuju võtnud vana.

Eesti muusikutest nimetab Flumen oma lemmikutena **Kerli Kõivu**, **Beatrice'i** (tuntud pophitiga „Tagi mind") ja muidugi Arvo Pärti. Kui küsin, kas ta unistab koostööst nendega, sõnab ta, et ei suudaks seda vist kunagi teha. Ühest küljest aukartusest, aga peamiselt seepärast, et mitte rikkuda enda jaoks illusiooni ja saada teada, et nad on tegelikult päris inimesed.

Lemmikute kõrval on Flumeni jaoks siiski iga popstaar *respectable*. „Mulle lihtsalt nii meeldib, et on mingi viis, kuidas muukida ennast kellegi ajju sisse ja hoida end seal," arvab ta. Ei teagi, kas asi on selles, et olen intervjuuks valmistudes juba liiga palju Flumeni muusika seltsis aega veetnud, kuid mu endagi peast pole „Cookie" ja teised Flumeni lood viimase kuu jooksul eriti pikaks ajaks lahkunud. Seega võib ta oma töö siinkohal õnnestunuks lugeda.

HOMOEROOTIKA

Mis puudutab Flumeni loomingu sisu, sõnab ta, et lauluteemasid, millest kirjutada, on alati meeletult palju ning enamasti jäävad pinnale seks ja armastus, mida saadab alati mingi imelik kurbus. „„Cookie's" tuleb ette ka kerge lesbimoment, kus ma võrdlen enda keha *cis*-naise kehaga. Ma saan luua mõne uue tegelase, kelle perspektiivist lugu jutustada, kujutada ennast ette mingis veidras stsenaariumis või mõelda enda kogemustele." Viimasest sündis ka EP „Homoerotica", mille seemneks olid üheöösuhted tutvumisplatvormidel kohatud meestega. „Olen justkui mehena sündinud ja geisuhetes, aga sain aru, et sõna „homo" ei kõneta mind enam üldse," selgitab ta. Edasine tõuge tuli ühest Grindri kohta loetud artiklist, mis rääkis, kuidas platvormilt otsitaksegi pigem üheöösuhteid ja täisväärtusliku suhte loomiseks puudub paljudel huvi. Nii mõtleski Flumen avada *hook-up*-kultuuri enda vaatenurgast iroonilises võtmes ja lisada sinna ka lootusetuid armastuslaule, mis õhkavad: „I love you, I love you, I love you". Ta tunnistab siiski, et valas muusikasse hirme ja ootusi, mida ta eelmisel sügisel meestega kohtudes tundis: „Tahtsin sealt meeleheitlikult midagi tähendusrikkamat."

Sootemaatika saadab Flumenit iga päev. „Kui lähen välja, seljas seelik ja jalas kontsad, siis sellest, kas mõni vaatab ja mõtleb, et pole kahtlustki, et ta on naine, või hoopis, et ta tundub imelik, sõltub ka kogu minu päeva kogemus." Samas lisab ta, et aastatega on see aina lihtsamaks läinud, ja kirjeldab lõbusalt vuristades oma intervjuule tulekut rahvarohke trammiga, kus varem oleks tal süda lihtsalt puperdanud, aga nüüd oli täiesti savi. „Varem üritasin end ikkagi mehena presenteerida, et mitte ennast ühiskondlikult ebamugavatesse situatsioonidesse panna. Nüüd mõtlen, et *so what*, kui kellelgi teisel on ebamugav vaadata," dikteerib ta enesekindlalt.

Kui intervjuud vaikselt kokku pakime, sõnab Flumen, et on Burger Boxis üldse teist korda – esimesel korral oli ta seal kutiga, kellest ongi „Homoerotica" inspireeritud. „Ja nüüd olen siin tagasi ja räägin sellest," naerab ta. Koos Sveta Baari poole liikudes on Flumenil aga juba peas uued ideed, mida pildistamisel teha: „Teeks äkki nii, et ma kukun trepist alla?" See lause võtab meie loo peategelase olemuse igati hästi kokku.

TARTU PRIDE 2022

11. JUUNI

MARSS: 13.00 VANEMUISE PARK

AMETLIK LÕPUPIDU: GENIALISTIDE KLUBI

KVÄÄRID, VABASTAGEM END KAPITALISMI AHELATEST!

Ehkki teatud segmendid kväärkogukonnast on saavutanud märkimisväärseid vabadusi, on ühiskondliku solidaarsuse kadu ja kapitalistlikusse süsteemi juurdunud rassism, seksism ja suutmissurve seadnud kvääraktivismi ideoloogilisse kahvlisse. Kuidas vabastada kvääridentiteedid neid kummitavatest ahelatest?

ARVAMUS

Jens Jaanimägi

Viimaste kümnendite kvääremantsipatsiooni edusammud langevad suuresti kokku maailmamajanduse ja -korra (neo)liberaliseerumisega. Elame ühiskonnas, kus kapitalistlik realism on sedavõrd meie mõttemaailmadesse juurdunud, et inimeste suutlikkus mõelda väljaspool seda raamistikku on tihtipeale tõsiselt piiratud. Ehkki tänapäevases hiliskapitalistlikus maailmas on teatud segmendid kväärkogukonnast saavutanud märkimisväärseid vabadusi, on ühiskondliku solidaarsuse kadu ja kapitalistlikusse süsteemi juurdunud rassism, seksism ja suutmissurve seadnud kvääraktivismi ideoloogilisse kahvlisse. Praegugi kasutatakse naiste ning seksuaal- ja soovähemuste kaitsmist imperialistliku ja hegemoonilise maailmasüsteemi säilitamise õigustusena. Nimelt unustame selle käigus liiga tihti, et just tumedanahalised töölisklassi või suisa kodutud kväärid astusid pool sajandit tagasi esimesed sammud ja viskasid Stonewall Inni ees esimesed kivid patriarhaalse maailmakorra purustamiseks. Ühtlasi nõudsid täpselt needsamad inimesed homofoobselt ja seksistlikult ühiskonnalt esimesena tagasi sõna „kväär", andes oma kogukonnale viimaks positiivse ja ühendava enesenimetuse.

Mulle meeldib kirjeldada kapitalismi kui läbipõimunud ebavõrdsustest kootud võrku. Selles võrgus ei ole võimalik lahutada rassismi seksismist, *ableism*'i usulisest diskrimineerimisest või majanduslikku ebavõrdsust homofoobiast. Diskrimineerimine ei eksisteeri kunagi vaakumis, vaid alati kontekstis. Kui näiteks tumedanahaline toidukuller või tugeva võõrkeelse aktsendiga koristaja tekitavad harva ühiskondlikku erutust, siis sama ei saa väita tumedanahalise õpetaja või võõrkeelse aktsendiga ministri kohta. Seda silmas pidades ei tohi unustada, et taolised ajaloolised ja struktuursed vägivallasuhted ei ole vaid mingid kõrvalised nähtused, vaid tihtipeale meie ühiskonna sotsiaalset hierarhiat stabiliseerivad alused. Just seetõttu saame läheneda kväärifoobiale ja kvääridentiteedi kujunemisele vaid läbi kapitalistlikku maailmakorda arvestava prisma.

Jens Jaanimägi on hariduselt riigiteadlane, loomult aktivist ja veendumuselt vasakpoolne. Sündinud ja üles kasvanud Euroopa südames, naasnud Eestisse, et aidata kaasa muutusele.

SEKSUAALSUS(T)E LEIUTAMINE

Üks kapitalismi põhiomadustest, mis põimub tõenäoliselt enim kväärifoobiaga, on eluvaldkondade funktsionaliseerimine. Üleminekuga feodaalselt süsteemilt industriaalsele ja sellest tuleneva üleminekuga põllumajandustöölt palgatööle kaasnes suure osa jaoks ühiskonnast inimtegevuse märkimisväärne kitsenemine. Laiast ja kogukondlikust tegevusest taludes, millest võttis osa terve pere- või kogukond, sai ühekülgne, piiratud ja individuaalne töö vabrikutes ja manufaktuurides. Nii teisenes ülesandepõhine töösüsteem ajapõhiseks ja uueks ühiskondlikuks tavaks sai tunniarvestusega palgatöö tegemine, mille kõrvale tekkis täiesti uus eluvaldkond: eraelu. Sinna tasustamata elusfääri nihkus ka reproduktiivtöö, mis muutus hoolimata selle mittetasustatavusest ka aina funktsionaalsemaks. Nii oli sarnaselt tööeluga ka eraelu funktsioon kahtlemata ressursside (täpsemalt inimressursside) tootmine. Just tööstusrevolutsioon Euroopas tõi endaga kaasa inimeste seksuaalelude homogeensemaks muutmise ja suurema problematiseerimise. Inimseksuaalsus on selle põhjal olemuselt problemaatiline, kuna selle väljaelamine on lubatav vaid reproduktsiooni eesmärgil ja peaks toimuma vabana igasugustest ihatunnetest.

Lisaks töö- ja eraelule said eluvaldkonnad jagatud ka naiste ja meeste sfäärideks. Kui meeste õlule jäid füüsiliselt raskemad või intellektuaalselt mitmetahulisemad – ja ühtlasi rohkem tulu toovad – tööelu valdkonnad, siis lisaks halvasti tasustatud lihttöödele jäid naistele tasustamata reproduktiivtööd: laste sünnitamine ja kasvatamine. Just selle väidetava „eraelulise" eluvaldkonna avalikuks reguleerimiseks tekkis industriaalse revolutsiooni aegu ka rahvastikupoliitika kontseptsioon. Inimeste seksuaalelud muutusid riigivõimude keskseks sekkumisvaldkonnaks. Sealjuures oli meeste tööjõu revalveerimine ja sellega kaasnev naiste tööjõu devalveerimine vaid üks paljudest tööriistadest, et rajada nii-öelda keskselt kontrollitud reproduktiivtöö sektorit.

Soo- ja seksuaalstereotüüpide kujundamisel mängisid märkimisväärset rolli ka teadused eesotsas bioloogia ja meditsiiniga. Just need olid kesksed inimeste rassiliste, sooliste ja klassitunnuste alusel kategoriseerimisel ning seksuaal- ja soovähemuste ühiskondlikul tühistamisel. Nii kujunes ka arusaam kvääridentiteetidest kui jäikadest isikuomadustest, mitte voolavatest eneseteadvustest. Just bioloogia ja meditsiin mängisid juhtivat rolli ka mittereproduktiivse seksuaalkäitumise identifitseerimises, klassifitseerimises ja sellest tulenevas problematiseerimises, ühtlasi selle „ravimises" ja „ennetamises". Ehkki viimaste aastakümnete teaduslik „valgustus" on aidanud suurel osal teadlaskonnast mõista, et homoseksuaalsus ei ole ravitav ega ennetatav haigus, diskrediteerime endiselt inimesi, kes liiguvad ühiskondlikest normidest liiga kaugele või ei suuda alluda kapitalistlikule suutmissurvele, sildistades neid haigeteks ja diagnoosides neil (sealhulgas üleesindatud hulgal kvääriinimestel) eri häireid, nagu depressioon, läbipõlemine, tähelepanuhäired ja nii edasi. Soov inimesi funktsionaliseerida ja neist kasumiloogikale vastavaid indiviide teha ei ole kuhugi kadunud ja väljendub näiteks teatud psühhiaatria harude tegevuses, aga näiteid saab tuua ka sünnieelsest diagnostikast ja plastilisest kirurgiast.

SEKSUAALSUS(T)E KAUBASTAMINE

Varakapitalistliku konveiertöö kadumise ja teenindusühiskonna tulekuga kasvas seksuaalne ja sooline vabadus taas. Seda uut teenusekeksksust iseloomustab paindlikkuse ja individuaalsuse pea religioosne kummardamine, mille käigus on ka inimeste seksuaalsused aina enam muutumas „toodeteks", mida saab turundada, skaleerida ja müüa. Nii on kvääridentiteetidest saanud paljuski just kapitalistliku akumulatsiooni siht, mida saab majandada pealiskaudset tolerantsust teeseldes. Näib aina ilmsem, et „tolerantsuse" kasvu puhul ei ole tegu muu kui järjekordse eluvaldkonna – kväärseksuaalsuse ja -kultuuri – majandusliku funktsionaliseerimisega. Siinkohal on märkimisväärne, et ka tänapäevane kvääridiskursus keskendub kvääridentiteetidele kui kõrvalekalletele normaalsusest, mida tuleb küll niinimetatud „tolerantse" ilmavaate järgi austada ja mõnikord isegi tähistada, aga mis sellest hoolimata kunagi „normaalsusena" ei kvalifitseeru, mistõttu ka igasugused vabaduste laiendused jäävad kergesti ümberpööratavateks. Nii hargneb kapitalistlik mõtteviis aina enamatesse eluvaldkondadesse ja ka inimeste intiimsus eksisteerib vaid tarbimisraamistikus. Kõiki eluvaldkondi läbiv kommertsialiseerimine ei toeta vaid kapitali akumulatsiooni, vaid ka kapitalistliku realismi kujunemist ehk kasumispetsiifiliste põhimõtete integreerumist inimeste alateadvusesse.

Just seetõttu ei saa me kvääraktivistidena majandusliikku dimensiooni oma võitlustest lihtsalt välja jätta. Kvääraktivism, mis taotleb tõelist kväärvabastust, peab taotlema muutusi süsteemis, milles vähesed teenivad kasumit paljude pealt ja juurutavad ebasolidaarseid mõtlemisviise meie alateadvusesse. Juba **Simone de Beauvoir** kirjeldas kodanliku feminismi probleemina seda, et kodanliku naise ahelateks on tema klassiprivileegid. Nii ei saagi kväärvabastust toimuda seni, kuni meie aktivism ja mõtlemine ripuvad laiemalt rassismi, seksismi, *ableism*'i, *ageism*'i, *classism*'i või muude taoliste „-ismide" ahelates. Kuna vabadust ei eksisteeri ilma võrdsuse ja solidaarsuseta, ei ole ka kväärvabastust, kuniks vaeste, tumedanahaliste, puudega või mis tahes teiste kvääride vabadusvõitlused jätkuvad. Ükski kväär ei ole vaba, kuniks me kõik oleme vabad. Oponeerimaks **Nietzschele**: vaba ei ole see, kes suudab oma ahelates tantsida, vaid see, kes suudab oma ahelaid mõtestada ja süsteemselt nende vastu võidelda. Lõpetan artikli **Rosa Luxemburgi** sõnadega: „Need, kes ei liigu, ei märka oma ahelaid." Seega liikugem üheskoos vaid tõeliselt aheldamatu vabastuse poole.

Näib aina ilmsem, et „tolerantsuse" kasvu puhul ei ole tegu muu kui järjekordse eluvaldkonna – kväärseksuaalsuse ja -kultuuri – majandusliku funktsionaliseerimisega.

*Teatud tekstiosad on vabalt refereeritud **Heinz-Jürgen Voß** ja **Salih Alexander Wolteri** teose „Queer und (Anti-)Kapitalismus" põhjal.*

FILMI-KRIITIKUTE SULE-PROOV 2022 – AINULT ARMASTUSEST

On miljoneid viise, kuidas kogeda üht stseeni, rääkimata tervest filmist. See sügav, metsik subjektiivsus teebki hea kriitika eriliseks.

Sanna Kartau, žürii esinaine

Lõhesid meie filmikogemuste vahele tekitavad maitse, varasem kogemus, filmialased teadmised ja teatav esteetika, mida ei osatagi alati sõnastada. Silmatorkavalt heas tekstis ei mõtestata mitte filmi (mitte)vastamist standardiseeritud kriteeriumitele, vaid viise, kuidas tekkis filmi looja ja selle vaataja vaheline suhe ning mis selle võimalikuks tegi, seda mõjutas ja vormis. Pikaajaline kriitiline filmivaatamiskogemus loob pinnase laiema subjektiivsuse võrsumiseks – säärasel kriitikul ei ole mitte suhe individuaalsete režissööride või filmide, vaid filmikunstiga laiemalt. Seetõttu saatsime tänavuse noorte filmikriitikute suleproovi laia ilma legendaarse **Roger Eberti** sõnadega: „Kui see pole subjektiivne, on selles midagi võltsi."

Kuna teadsime, et juuni tuleb kääriteemaline, tundus loomulik kitsendada selleaastast suleproovi eri liiki armastusfilmidega. Julgustasime osalejaid arvustama LGBT armastuslugusid või mõtisklema läbi kvääriprillide klassikaliste heterofilmide teemal. Jagan rõõmuga, et sääraseid töid saabus meile mitu, sealhulgas näiteks kolm, milles arvustati 2017. aastal linastunud **Luca Guadagnino** filmi „Kutsu mind oma nimega".

Kokku saabus meile üle 20 töö, millest valisime välja 11 kõige tugevamat. Žüriisse kutsuisin Müürilehe peatoimetaja **Aleksander Tsapovi**, PÖFF Shortsi turunduse ja kommunikatsiooni koordinaatori **Heinrich Sepa**, filmirežissööri **Marianne Kõrveri** ja eelmise aasta suleproovi võitja **Kristin Issaku**. Failid avatud ja trükitud arvustused meie lõunalaual laiali, arutasime tööde tugevuste ja nõrkuste üle, kusjuures olin autorite nimed eemaldanud ja saime neile viidata vaid numbri või filmi järgi. Märkisime tekstide üle individuaalselt arutades nende tugevused ja nõrkused leheservadesse. Üsna kiirelt selgusid meile kõige olulisemad kriteeriumid, mille alusel valisime ka võitjad.

Avastasime, et kõige tugevamaid töid ühendasid järgmised elemendid. Esiteks, nende keelekasutus oli ladus ja omapärane ning kirjutamisstiil kaasakiskuv ja arvustatavale filmile kohane. Teiseks, nende autorid olid pannud paberile ootamatud, julged ja värsked mõttekäigud, millest kumas läbi stampidest kõrvalekalduv analüütilisus. Need lahkasid filmikunsti eri aspekte, muu hulgas valgust, heli ja näitlejatööd. Ehkki süžee anti lühidalt edasi, jõuti arendada ka filmist kaugemale ulatuvat ideestikku. Autorid kasutasid huvitavaid võrdlusi teiste teostega, olgu nendeks siis sama režissööri teised filmid või „Rannamaja". Tööde struktuur oli ladus ja toetas tekstis edastatud mõtteid.

Tänan südamest kõiki autoreid, kes meile töö saatsid, ja julgustan ka tulevikus sulge üles soojendama. Samuti tänan žüriiliikmeid – võitjate valimine avardas mu taju sellest, mida tekstist otsida. Kolmandaks ütleksin aitäh ka meie partneritele: Eesti Filmi Instituudile, kes pani õla alla esimese koha võitja premeerimisele, samuti Kinole Sõprus Tallinnas ja Elektriteatrile Tartus. Tänu nendele saavad suleproovi võitjad järgmisteks kirjutisteks materjali ammutada. Minu töö tegi võimalikuks toetus kultuurkapitalilt – tänan!

Loodan väga, et need arvustused innustavad lugejaid hoidma sel konkursil silma peal ka järgmisel aastal ning et tänu siinsetele autoritele rikastub meie kultuurimaastik huvitavate, ootamatute ja selgete mõtetega filmist ja eludest endist, mida lindile püütakse.

ME OLEME KOKKU KOOTUD

Vaatas **Rasmus Kuningas**

Sa tunned pidevalt, et oled midagi kaotanud ja mingi osa sinust on justkui puudu. Aga sa ei mäleta, mille sa oled kaotanud ja kas sa oled seda üldse kunagi omanud. See allusioon Aristophanese kõnele Platoni „Pidusöögis" moodustab Makoto Shinkai animafilmi tuuma. Armastus ja saatus on selles kõikvõimsad ning võimelised särama läbi aja ja surma, et lahutatud hingepooled taas kokku tuua.

Mitsuha on rahutu meelega 17-aastane tüdruk, kes ihkab jõuda enda unisest ja rohelusse mattuvast kodulinnast suurde ja tegusasse Tõkyõsse. Taki on impulsiivne ja kena 17-aastane poiss Tõkyõst. Ühel päeval hakkavad nad ootamatult omavahel kehasid vahetama, niimoodi mõned korrad nädalas.

Tegu võiks olla järjekordse alla keskmise kehavahetusfilmiga, kui see lugu ei säraks tänu omamoodi dialoogile, mis peategelaste vahel välja kujuneb. Üksteist innustatakse olema iseenda parem versioon, saadakse teineteisele hädavajalikuks. Seejuures suudab film hoiduda silmi pööritama panevatest klišeedest, mis tavaliselt seesuguse sugude vahetamisega seonduvad. Tegelased leiavad üksteise eludest toetust, sest nad suudavad suhestuda üksteise muredega hoolimata sellest, kelle kehas nad parajasti on. Shinkai ei sukeldu küll sugude vahetamise teema uurimisel eriti sügavale, vaid otsustab lukata oma tegevustikku tagant hoopis aja ja selle anomaaliatega seonduva ainesega. Seega, kui tegelaste dialoog sellest tulenevalt ühel päeval ootamatult katkeb, tunneb ka vaataja Takiga sarnaselt, et midagi tähtsat on puudu.

Tuleb kiita Yojiro Noda kirjutatud filmimuusikat. Valdavalt minimalistlike taustameloodiatega määrab ta oskuslikult stseenidele vastavad meeleolud. Jaapani *math rock*'i sugemetega laulud, mis Noda bändi Radwimps esituses kõlavad, astuvad sootuks taustarollist välja ja suudavad selgelt visuaaliga võistelda, sest filmis on paar muusikalist montaažilõiku, kus laulusõnad väljendavad peategelaste sisekõnet. Seega on muusikal ka süžeed kandev funktsioon.

Peab märkima, et ka visuaalselt on tegu ilusa filmiga. Eriti säravad loodus- ja linnamaastikke ning vaieldamatult ka taevast kujutavad kaadrid oma roosakate pilvemassiivide, säravate tähtede ja atmosfääris põlevate neoontoonides meteoriitidega. Hästi on õnnestunud ka valguse animeerimine, mille puhul domineerivad soojad varjundid, mis muudavad kogu elamuse kallistatavaks.

Kõige intrigeerivam on film oma ajalis-ruumilise ülesehituse poolest. Vaatajale söödetakse algusest peale kas otseselt või peidetult ette vihjeid sellest, mis juhtuma hakkab või mis on juba juhtunud. Õigupoolest pole neil kahel vahet, sest looilma keskmes on idee sellest, kuidas aeg pole midagi lineaarset, vaid on justkui paeltest punutud sõlmede pundar, kus minevik ja tulevik, olnud ja olematu omavahel kokku seotakse. Selline aja ja ruumiga mängimine annab filmile suisa nolanliku värvingu ja tulemuseks on üllatavad süžeepöörded, mis teevad filmi vaatamisväärseks nii romantika- kui ka ulmesõpradele.

Filmi vaadates tekib küsimus, kas meil on võimalus armastada vabalt või valitseb kõige üle keegi salakaval jumal, kes mängib inimeste saatustega? Lõppude lõpuks sa ju ei vali, keda armastada. Nii nagu filmiski, võib su ellu astuda ühel hetkel üks Mitsuha või Taki, kelle puhul sa tunned, et sul polegi muud varianti kui kinkida talle oma habras süda, sest mingi sõnulseletamatu jõud sunnib sind tagant. Küll ei tasu ka täiesti passiivselt oma hinge teist poolt ootama jääda, vaid otsida välja oma saatuselõngad ja proovida neist ikka midagi nikerdada. Ühed teatud mässajad ühes teatud laulus nõustuksid minuga kindlasti.

45 DÜSTOOPILIST PÄEVA PULMADENI

Vaatas **Katharina Kala**

Davidile meeldivad homaarid. Nad elavad üle saja aasta, on siniverelised nagu aristokraadid ja püsivad fertiilsena kogu oma elu. David ei mõtle aga uuest lemmikloomast, ta mõtleb oma tulevikust.

Yorgos Lanthimose must komöödia „Homaar" toimub lähitulevikus, kus vallalistel kodanikel on 45 päeva, et leida endale kaaslane, vastasel juhul muudetakse nad mõneks loomariigi esindajaks. Filmi peategelane on äsja oma kallimast lahku läinud David (Colin Farrell), kelle valitsus saadab uue silmaröömu leidmiseks väärastunud versiooni Rannamajast, kus toimuvad kohustuslikud tantsuõhtud, hotellimeeskonna propaganda-*performance*'id stiilis „üksiolek tapab su, ole kahekesi" ja päevased jahid metsas elavatele heidikutele, kes on põgenenud paarilise leidmise bürokraatia eest.

Film on ehe näide kummastuse võttena kasutamisest, mida võib kohata ka Lanthimose teistes linateostes. Apaatsemat tegelast kui David on raske leida, samuti rõhutab filmi niigi sinakashalli õhustikku Rachel Weiszi monotoonne jutustajahääl. Filmikeelelt meenutab „Homaar" mõne paralleluniversumi Wes Andersoni, kes on valinud oma seekordse värvipaleti pastelsete pühademunatoonide asemel Lasnamäe sügis-talvistest paneelikatest inspireerituna. Sürreaalseid ja vähem sürreaalseid stseene ilmestavad heliribal artistid Nick Cave'ist Beethovenini.

Režissööri esimene ingliskeelne film läheneb armastusele ilma roosade prillide, šokolaadikarpide ja roosikimpudeta. Suur romantika on muudetud reeglipäraseks, asjalikuks ja karistatavaks. Kuigi esmapilgul on tegu isegi anti-armulooga, siis lähemal interpreteerimisel tõstatab film mitu igihaljast küsimust. Miks me rõhume ühiskonnana monogaamsele paarisuhtele ja mis omadusi me oma partneris üldse otsime? Kas inimesi ühendab emotsionaalne lähedus ja armastus või piisab tegelikult ka ühisest tervisehädast, olgu selleks lonkav jalg või lühinägelikkus? Võrreldes tunnetemeres ujuvate armastusfilmidega pöörab „Homaar" pilgu hoopis triviaalsemate teemade poole ja flirdib võimalikult absurdsete viisidega, mis võiksid inimesi armastajatena ühendada.

Intervjuudes on Lanthimos öelnud, et soovis luua võimalikult reaalsusega sarnanevat maailma, aga lihtsalt teistsuguste reeglitega, ja see tal ka õnnestus. Film pakub mitmeid äratundmishetki. Tegelaskujude soov leida endasarnaseid paarilisi on võrreldav tundidepikkuse kohtinguportaalides surfamisega, mis lõpeb samade omadustega kavaleri leidmise asemel tavaliselt morni tuju ja arusaamaga, et mõistaksid vastassugu paremini, kui teaksid rohkem kui kolme automarki. 45-päevane ajalimiit on aga justkui lühendatud versioon ajast, mis ühendab üht jõululauda järgmisega, kus kuuled vanavanematelt taas lauset: „Millal sa juba kallima leiad?"

Kuigi Davidi hotellist lahkumise ja metsa jõudmisega muutub filmi edasiminek aeglasemaks ja kohati isegi igavamaiguliseks, aitab see muutus näha opositsioone ning tekitab pinnase oma ja võõra poleemika lahtihargnemiseks. Filmi lõpustseen teeb aga tasa kõik vahepealsed haigutused ja viib vaataja endale sobivaid lõpplahendusi otsima – nii filmi kui ka päriselu tarbeks. Pärast seda saab olla vaid tänulik, et elatakse ühiskonnas, kus kinnistes asutustes toimuvate paaritumisrituaalide asemel saab minna Tinderisse ja lükata sõrmega läbi pool Eestit, muretsemata, et lõpetad vähina soolases merevees.

OLEKS JU EBAAUS AINULT SIND ARMASTADA

Vaatas **Johanna Rannik**

Tehnoloogia- ja infoväsimus näib olevat äratanud igatsuse millegi tugevalt ajastuhõngulise ja „lihtsama" järele – *art house*'i kinod, rõõmustage! Minus segunes see huviga *nouvelle vague*'i rajaja Agnès Varda loomingu vastu ja sooviga minna rohkem süvitsi kui filmiteooria loengus tehtud esitlus ja Elektriteatri rõskes õdususes nähtud „Cléo de 5 à 7".

„Le Bonheur" („Õnn") räägib ilusläilast abielupaarist, kel on olemas otsekui kõik: kaks last, edukas (aga ometi pereeluga täiuslikult tasakaalus) karjäär, pühapäevased metsaskäigud ja sugulased, kellega ollakse oi-kui-lähedased. Korraga ilmub François' (Jean-Claude Drouot) ellu julgem ja vallalisem Émilie (Marie-France Boyer). *Slow burn* pole siinmail tuttav termin – teist korda kohtudes kuulutatakse armastust, olles samaaegu ometi ebaproportsionaalselt ujedad. François'l jagub armastust mõlemale naisele ja abikaasale uut eluviisi maha müües tundub, et temagi on olukorraga päri – kuni ta leitakse uppununa. Aga pole hullu – Émilie on ju ka olemas! Tuumikperekond jalutab juba tuttavas metsas; pilt on minimaalselt, ent siiski vägagi tajutavalt muutunud.

Läbivalt on ekraanil põllu- ja päevalilled, helged pastellid ja nostalgiline teralisus, kontrastiks Mozarti ähvardav-tormine viiulimuusika. Mozarti võrdub paljude jaoks kõrgklassiga, siin ehk hea eluga üldiselt, mistap muusikavalik oli küll klišeelik, ent omal kohal. Samas ei viidanud helilooja isik kunagi sellele, et ta võiks olla see „kõige kõigem", kelle raskekaal väljendub omanimelistes kommides vanaema sektsioonkapi riiulil…

Loodus valgub ka dialoogi. François objektistab ja raamistab naisi läbi omakasu ning võrdleb neid süüdimatult loomade ja loodusega. Kuivõrd harva saab naine olla lihtsalt inimene, mitte gasell või õunapuu… Loomulikult hülgas Émilie mehe nimel kogu oma senise elu. 2019. aastal 90-aastasena surnud Varda oli terava sotsiaalse närviga feminist. Ometi on film ühtede silmis feministlik, teiste jaoks aga vastuoksa seksismi võrdkuju; sõltub vist irooniatajust.

Kriipiv ja kummastav on näha rullumas lahti igihaljast perekonnadraamat, mis ei kaota hetkekski oma idüllilist rõõmus-rahulikku palet. Kõik on hästi, keegi ei kannata, elu on paremgi! François ei ole enda silmis truudusetu – kes siis ei kasutaks võimalust tunda veel rohkem õnne ja armastust? Mõttekäik mõjus ühtaegu põneva ja frustreerivana. Varda on loonud jõleda kõverpeeglipildi kärgperest; ei näi isegi ulmeline, et SAPTK võiks kasutada seda liberastide väärastunud peremudelite õppefilmina.

Varda räägib läbi ütlematajätmiste, edastades sõnumeid samas esteetiliste kaadritega vägagi otse, nt tänavasildid „la tentation" ja „le mystère". Samas ei mõjunud *on the nose* kaadrid pudrulennukihetkedena Varda ja vaataja vahel – sõnumite otsekohesus ei olnud vaataja suhtes infantiliseeriv või pisendav. Üldiselt on keskmes inimene: lähikaadreid on hulgaliselt ja fookus hüpleb pidevalt tegelaste vahel, otsekui kaamerasilm kuuluks inimesele (ja mõnes mõttes ju kuulubki, aga siin sulavad nad üheks). Samas tahtnuks, et tegelastel oleks hingamispause ja võimalusi sisekõneks – näitlejatel ei tundunud palju mänguruumi olevat.

TikToki-ajastule on filmi hüplikkus ja vahel häirivalt kiire tempo tegelikult vägagi sobilik. Liiatigi tänu tõigale, et Varda filmikeele keskmes on esteetika. See kõik on nii tänapäevane, dekadentlik. Kontrast silm-puhkab-visuaali ja argielurämeduse vahel meenutas ühtlasi, et liiga tihti on visuaalkultuuris minevikuihalus peamiselt just visuaalipõhine. Filmist õhkub tugevalt Varda kriitikat kaasaja seksismi aadressil, tänapäeva maailm on aga tänuväärselt teadlikum ja vähemusi kaasav. Ärme taasloo endile Ibseni „Nukumaja" kahedimensioonilist idülli – too aeg näib „lihtsam", kuna kuulda oli vaid üks hääl.

1

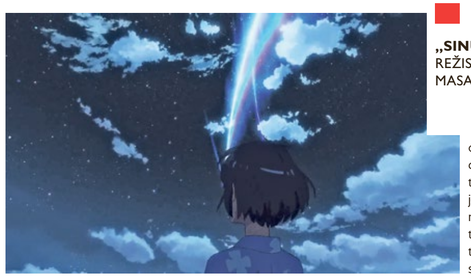

„SINU NIMI ON…" („KIMI NO NA WA", JAAPAN, 2016). REŽISSÖÖR-STSENARIST MAKOTO SHINKAI. ANIMATSIOONI REŽISSÖÖR MASASHI ANDO. OSADES RYÜNOSUKE KAMIKI, MONE KAMISHIRAISHI JT.

Foto: Helena Urbla

Rasmus Kuningas õpib Tartu Ülikoolis semiootikat, aga ei tea, mida see tema jaoks tähendab.

2

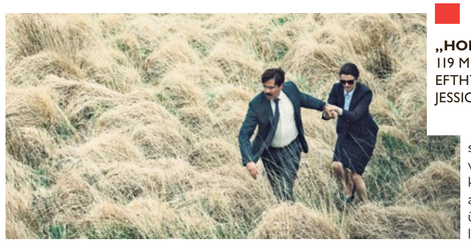

„HOMAAR" („THE LOBSTER", IIRIMAA, SUURBRITANNIA JT, 2015), 119 MIN. REŽISSÖÖR-STSENARIST YORGOS LANTHIMOS, STSENARIST EFTHYMIS FILIPPOU. OSADES COLIN FARRELL, RACHEL WEISZ, JESSICA BARDEN, OLIVIA COLMAN, LÉA SEYDOUX JT.

Foto: Karl Eerik Kolb

Katharina Kala on tõsine tänavakohvikuintellektuaal, kes tudeerib kunstiajalugu ja semiootikat ning vabal ajal teeb uinakuid.

3

„ÕNN" („LE BONHEUR", PRANTSUSMAA, 1965), 80 MIN. REŽISSÖÖR-STSENARIST AGNÈS VARDA. OSADES JEAN-CLAUDE DROUOT, CLAIRE DROUOT, MARIE-FRANCE BOYER JT.

Foto: Ecenur Yolçın

Johanna Rannik vabaneb tagantjärele peaksidest ja oleksitest. Õpib teatrit, poliitikat, kunsti ja rattasõitu.

KUS SIIN PEOL K***I SAAB?

Seks on miski, mis jääb enamasti nelja seina vahele teki alla. Mõte avalikult riiete seljast heitmisest ja kirele andumisest eksisteerib nii mõnegi fantaasiates, kuid tagajärgede kartuses enamasti sellega piirdubki. Mis tingimustel on seks avalikus ruumis võimalik ja aktsepteeritav?

Kirjutas **Kärt Kelder**, illustreeris **Maria Dimancea**

„Kuidas seksipeol läks?" uurisin hiljuti sõbralt. „Kuule väga mõnus oli, amelesime X-iga ja siis ta võttis mult suhu. Jäin selle peale magama ja ärgates oli väga värske olla. Hängisin veel teistega mullivannis, kus mõned inimesed, kes kahekesi, kes kolmekesi, käisid vahepeal teises ruumis ära, *if you know what I mean*…" Kui sa pole loo lugemist nüüdseks lõpetanud, siis õnnitlen, tõenäoliselt suudad selle kirjutise lõpuni tarbida. Minu jaoks oli sõbra jutt aga tavaline seks-positiivne ülevaade seksuaalselt vaba inimese metsikust ööst. Vahepeal kipun aga unustama, et kõigi jaoks see pole nii…

Viimane kord Berliini külastades suutis üks submissive mees mulle juba esimesel päeval baaris rihma kätte anda, et ma teda jalutaks.

Mõni nädal varem istusin ööklubi suitsuruumis ja minu kõrvale potsatas joviaalne tuttav. Rääkisime tühjast-tühjast, kuni ta haaras mul tõsiselt käsivarrest. „Saad sa aru, hakkasin ühelt tüübilt suitsu jaoks tuld küsima ja tal polnud. Pöörasin ümber, et teise inimese käest küsida, ja mida ma nägin! Ta *literally* pani mu kõrval kedagi!" Y oli nähtust häiritud. Minul läksid aga jutu peale silmad suureks. Mitte seetõttu, et keegi kedagi pani, vaid põhjusel, et olime vestluse toimumise ajal seksipositiivsel geipeol, kus on selliseks šokeerivaks tegevuseks isegi eraldi *dark-room* ehitatud. Kuigi sellised peod ongi olemuselt tavapärasest vabameelsemad ja üritusele tulles annad justkui teistele nõusoleku olla seksuaalselt täpselt nii, nagu nad soovivad, ei suutnud ma vestluskaaslase arvamust oma selgitusega leevendada. Seks ei toimunud ju pimedas nurgataguses kohas, vaid tema kõrval avalikus ruumis.

Kuigi inimene kuulub loomariiki, siis teatud tegevusi talle alati andeks ei anta. Koertele on näiteks mõeldud välja ühiskonnakõlbulikkuse eksam. Inimesed sellist eksamit tegema ei pea, kuid meile õpetatakse siiski maast madalast, mis on „õige" ja „väär". Mida tohib avalikult teha ja mille võiks pigem koduseinte vahele, ekstreemsemal juhul kappi jätta.

MÕISTETAKSE, AGA PIGEM HUKKA

Eespool kirjeldatud seigad juhtusid mõlemad Tallinnas, kus peod on aasta-aastalt vabameelsemaks läinud, kuigi mitte nii metsikuks kui Berliinis. Jah, tean, aitab enda võrdlemisest selle linnaga, kuid midagi pole parata. Berliin on seksipidude, fetišite ja alastuse meka. Viimane kord linna külastades suutis üks *submissive* mees mulle juba esimesel päeval baaris rihma kätte anda, et ma teda jalutaks. Kuigi ma ei pea ennast dominaatriksiksega avaldanud soovi meest talutada, tegin temaga viisakusest baaris pisikese tiiru ja andsin siis rihma järgmisele inimesele üle.

Olen tihtilugu mõelnud, kas Berliinis elatud aasta rikkus või rikastas mind. Palju privaatset oli avalik ja aktsepteeritud. Peokoha ees ei pidanud alati olema silti „SEX", et näha nii mõndagi. Linnas valitses inimeste vahel justkui mingi vaikiv kokkulepe, et see, mis siin juhtub, jääb siia. Tõenäoliselt soodustas vabadust tõsiasi, et suures linnas on võimalik jääda anonüümseks. Kirjutamata reegliteks on kindlasti turvalise keskkonna tagamine, kus on võimalik öelda ei, ning suutlikkus keeldumist vastu võtta.

Avalikkus on kohati hirmutav, kuna oleme nähtavad. Arutasime ükskord sõpradega, mis on parim sõna suguühte tähistamiseks. Kõigil oli erinev arusaam, kuid arvamuse väljaütlemisel juhtus see, et häälkippus poole sõna pealt murduma. Niisiis sobis ühele öelda „k***ima", teisele „n***ima", kolmas tasandas häält iga kord, kui „s***ima" lausus, ning ainus verb, mis huulte vahelt stabiilsel noodil väljus, oli „panema", sest see on mitmetähenduslik. Isegi verbaalses väljenduses tiksus kõigil kuklas mingi enesekontroll.

Avalik ruum on justkui lava, kus peame valima, keda soovime etendada. Raamatus „The Ethical Slut" arutavad **Dossie Easton** ja **Janet Hardy**, kas teemast, mis on paljudele võõras, tasub ikka igaühele rääkida või seda demonstreerida.[1] Tihtilugu on nii, et mõistetakse, aga pigem hukka. Ka seks on ühiskondlikus mõttes privaatne tegevus. Avalikult andudes võib olla tulemuseks sildistamine nimedega, mida tegelikult endale külge ei taheta, eriti naiste puhul.

Mary Ann Tétreault kirjutab metaruumist ehk paigast, mis on samal ajal nii avalik kui ka privaatne. Sellise keskkonna loojad soovivad loobuda oma käitumise eest vastutamisest kõrvaliste isikute ees, kellel pole teadmisi selle ruumi olemusest.[2] See tähendab, et keskkonnas toimuv on avalik, kuid vaid neile, kes mõistavad aktide privaatsust. Üks viis metaruumi tekitamiseks on uksepoliitika. Klubikultuuri uurinud **Sarah Thornton** on tõdenud, et näokontrolli eesmärk on selekteerida välja inimesed, kes loovad pidudele nn õige õhkkonna.[3] Ega Berghainis pole legendaarne „Heute nicht" ning pildistamise ja filmimise keeld ilmaasjata.

Kui ükskord seal baarist õlut tellisin, hakkas kostma kehade plaksumist ja valju oigamist. Pöörasime kaaslasega ümber ja nägime veidi kõrgemal võrede taga kaht peolist metsikult ühtimas, nagu keegi poleks vaatamas. Baaris istuvate inimeste reaktsioon oli küllaltki ühene. Vokaalsuse võimenedes keerati korra ümber, tšekiti, kas kõik on ikka korras, ja jätkati vestlust või joogitarbimist.

EBAVÕRDNE VABAMEELSUS

„Kas kõik on korras?" on üks peamine küsimus, mis tagab klubides metaruumi ja ka vabameelsema keskkonna. Eriti on see oluline naistele, kelle positsioon ühiskonnas on olnud ajalooliselt surutud (paraku ka omandina) privaatsfääri. Ka terve selle artikli idee tõukus tegelikult sõbra õhku visatud küsimusest: „Kus siin peol keppi saab?" Pidimegi loo temaga koos kirjutama, mina naise kõrvalpilguga, tema oma kogemusi jagava geimehe vaatenurgast. Tõenäoliselt oleks lugu vallatum, sest ajalooliselt on seks avalikus ruumis meeste puhul aktsepteeritum olnud. Vana-Kreekas oli kodanike (nende hulka ei kuulunud naised, lapsed ega välismaalased või orjad) omavaheline füüsilisus isegi soositud, sest arvati, et armsama kõrval sõdid sõjas südikamalt.

Tétreault tõdeb, et viimase paari tuhande aasta jooksul ei ole olukord lõpmatuseni muutunud. Naiste kuvand avalikus ruumis erineb meeste omast ja kindlasti ei saa vabameelse käitumise puhul rääkida võrdsusest. Sattusin hiljuti nägema tantsulavastust lapsesaamisest, kus peamiseks küsimuseks tundus olevat siiski see, kuivõrd naine oma keha omab. Ühiskond on pannud paika ideaali raamid ja spektrist kõrvale kaldudes tekib vahepeal tunne, et peab vabandust paluma. Ka etenduses palus esineja andeks, et ta on otsustanud mitte sünnitada. Et tema naabri lapsel ei ole mängukaaslast. Et tema mees peab koera lapseks kutsuma. Tétreault nendib, et meie kehad ei ole alati meie enda omad. Ajalooliselt on naistel olnud vähem õigusi enda üle otsustada. Seda näitab selgelt süütunne, et käitutakse valesti. See omakorda tähendab, et kui naine end avalikult paljastab, võib tulemus olla kordi hullem kui mehel. Eespool mainitud sildistamine juhtub küllaltki kindlalt.

REIVIAJASTU UUTMOODI INTIIMSUS

Naised tundvat end turvalisemalt just keskkonnas, kus soolised normid on fluiidsemad ja esineb vähem maskuliinset agressiooni. Elektroonilise tantsumuusika võidukäik on üks faktor, mis hakkas **Anthony D'Andrea** sõnutsi avalikult esteetilis-erootilist kuvandit muutma. Ühelt poolt mängivad siin rolli mõnuained ja ka autor tõdeb, et *ecstasy* on aidanud hägustada egotsentrilisuse piire. Artiklit lugedes meenus film „Biidid" („Beats", 2019), kus kaks noormeest läksid reivile, võtsid tabletid sisse ning põhimõtteliselt lihtsalt kallistasid pool filmi ja avaldasid teineteisele armastust.

Samuti on reiviajastu kujundanud uut tüüpi intiimsuse, mis ei allu ühiskondlikele tõekspidamistele. Nagu D'Andrea kirjutab, on hakanud vormuma uued kokkulepped seoses kehade, iseenda, intiimsuse, sotsiaalsuse, teadmiste ja institutsionaalsusega.[4] Reividel, aga ka klubides, kuhu sarnased tunnused – LGBTQAI+-sõbralikkus, uksekontroll ja kaaspeoliste lugupidamine – on edasi kandunud, on suurem tõenäosus, et inimesed käituvad vabamalt, kuna neil on seal turvaline.

Avalikult andudes võib olla tulemuseks sildistamine nimedega, mida tegelikult endale külge ei taheta, eriti naiste puhul.

Pika jutu peale võiks küsida, kas on vaja avalikult anduda ja miks ei võiks kõik jääda privaatsfääri. Võibki, aga vale oleks öelda, et peab. Mäletan, kuidas esimest korda KitKatClubis olles oma sõbrannat taga otsisin. Soovisime sõpruskonnaga lahkuda ega julgenud teda üksi võõras linnas võõrasse (seksi)klubisse võõraste keskele jätta. Olles käinud läbi pea kõik nurgad ning väsinuna igasugustest sugulistest aktidest, mida pidin tee peal silmama, istusin nõutult diivanile. Minu kõrval olev vanem mees küsis, kas pole mitte imeline, kuivõrd armastust täis see paik on. Vabandust? Olin segaduses. Mis armastusest ta rääkigib? Mees selgitas, et tema jaoks on tingimusteta andmine ja võtmine parim näide armastusest ligimese vastu.

Reiviajastu on kujundanud uut tüüpi intiimsuse, mis ei allu ühiskondlikele tõekspidamistele.

Kuigi tol hetkel ma selle võõraga ei nõustunud, pean tõdema, et aja jooksul on mu arvamus muutunud. Seks võib olla privaatne, kuid ka avalik. Ükski inimene ei peaks olema sunnitud ühte või teise vormi kinni jääma. Küll aga tuleb silmas pidada, mis on mingis kontekstis ohutu ja sobilik. Pidudel seksuaalsuse demonstreerimisel on olulisim enda turvalisus ja heaolu. See aga tähendab, et seks saab toimuda kohtades, kus on tagatud turvaline keskkond. Õigete inimeste olemasolu peol on üks tähtsaim kriteerium. Nii kaua, kui sõna „ei" tõsiselt ei võeta, ei saa turvalisusest rääkida.

Kuna Tallinnas on anonüümsus peaaegu võimatu, ei ole ka Eestis avalikult seksuaalne olemine, eriti naiste puhul, laialt levinud. Kui keegi aktiveerub, kostub kõrvalt juba, et *get a room*. Ka selle artikliga ei soovi ma kindlasti öelda, et püksid maha ja avalikkuse ette. Pigem võiks see panna lugejat endalt küsima, miks avalik seksuaalsus teda häirib. Eriti pidudel, kus seks-positiivsus peaks justkui tagatud olema.

[1] *Easton, D.; Hardy, J. W. 2017. The Ethical Slut, Third Edition: A Practical Guide to Polyamory, Open Relationships, and Other Freedoms in Sex and Love.*

[2] *Tétreault, M. A. 2001. Frontier Politics: Sex, Gender, and the Deconstruction of the Public Sphere. – Global, Local, Political, nr 26 (1), lk 53–72.*

[3] *Thornton, S. 1996. Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital.*

[4] *D'Andrea, A. 2005. Global Nomads. Techno and New Age as transnational countercultures in Ibiza and Goa. – Rave Culture and Religion (toim. St John, G.).*

Kärt Kelder on vabakutseline kirjutaja, kes tõukub tihtilugu oma sõprade lennukatest fraasidest.

Maria Dimancea on vabakutseline illustraator ja animaator, keda huvitab inimkeha ja selle kujutamine. Ta elab koos oma koeraga Bukarestis.

BOING BOOM BÄM TSCHAK

Müürileht palus erinevatel inimestel saata vaba valiku fotosid kohalikest kväärpidudest, mida nad sooviksid rõõmuga meenutada. Pildibuketi klõpsisid ja aitasid kokku panna Laila Kaasik, Maarja Eliisabet Roosalu, Rene Köster, Jaan Kroon, Helgi Saldo, Martin Kirsiste, Tarik Labrighli ja Philipp Anchieta. Aitäh!

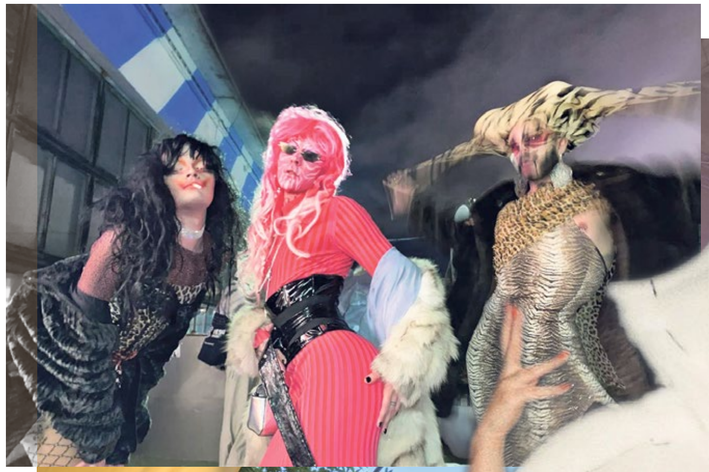

KOLUMN

Foto: Sohvi Virk

Õigus mõistlikult korraldatud ja tervislikule elukeskkonnale võiks olla demokraatlikus ühiskonnas sama elementaarne kui õigus usulisi, seksuaalseid või poliitilisi vaateid väljendada. See tuleb meil aga koos kätte võidelda, kasutades näiteks kihutustööd, puuoksa enda elukohaks registreerimist või kommunaalkunstilisi aktsioone.

KODANIKUAKTIVISMI SEEMNED BETOONDŽUNGLIS

Kirjutas **Hannes Aava**

Linnaruumi parandamise praktikad ja sotsiaalsete gruppide võitlus paremate elutingimuste nimel on ajalooliselt linnade arengusse panustanud, nii et algsed ideed omandavad suurema väärtuse. Näiteks olid puud keskaegsetes linnades pigem haruldased, kuid nende istutamise eest hakkasid seisma kaupmehed, et muuta teekond linnakeskustes paiknevate turgudeni meeldivamaks – tihe lehestik pakkus varju lõõskava päikese eest. Alles hilisematel sajanditel hakati puudes nägema ka esteetilist, stressi maandavat ja lõpuks ka ökoloogilist väärtust.

Linnade ruumilise kvaliteedi eest võitlemisel sai märgiliseks 20. sajand, kus toimus murrang kodanike algatusvõimes ehk alt üles mõjutamises ja tekkisid aktiivsed kodanikugrupid, kes seisid häälekalt ja leidlikult oma õiguste eest. Lisaks teise maailmasõja pommitamistele laastas linnaruumi ka modernistliku linnaplaneerimise võrdväärselt radikaalne hävitustöö, mille käigus loodud üksluisem ruum eelistas pea alati ebaproportsionaalselt keskklassi kuuluvaid ja peamiselt meessoost autojuhte. Autode nimel kujundati suur osa USA ja eriti Euroopa linnade kesk- ja varauusajast pärit jalakäijakesksest tänavavõrgust radikaalselt ümber. Ühes pesuveega visati aga välja ka selle ruumi laps ehk senised ajalooliselt kujunenud kogukonnad oma eripäradega, luues nii ruumilise eelduse tänapäevase kogukonnatu ja modernsete psühholoogiliste probleemide (nt üksildus, stress, rasvumine jne) käes vaevleva *homo urbanus*'e sünniks.

Meem: Hannes Aava

Lääneriikides oli sellel arengul ka selge majanduslik tõukejõud, sest autost oli saanud üks kapitalistliku süsteemi ja isikliku vabaduse sümboltoode. Sellest tulenevalt tegelesid 20. sajandi keskpaigas sündinud ning sellistest klassikalistest tekstidest nagu **Henri Lefebvre** „Õigus linnale"[1] ja **Jane Jacobsi** „Ameerika suurlinnade elu ja surm"[2] innustunud liikumised ruumiliste probleemide kõrval ka sotsiaalsete ja majanduslike küsimustega ning kasutasid lisaks protestidele osavalt ka juriidilisi protsesse. Seda ikka selleks, et seista nõrgemaid kogukondi säilitava ruumi eest, aga ka vastuhakuks ebavõrdseid linnu kujundavatele, korporatiivsetest huvidest lähtuvatele, jõulistele, tihti igasuguse kohatunnetuseta anonüümsust tootvatele gentrifikatsiooniprotsessidele.

Peamine põhjus, miks Jacobs siin kontekstis oluline on, puudutab tema tegevust linnaruumiaktivistina, mis seisnes tema New Yorgi aastatel ehk 1950–1960ndatel mitmes Lower Manhattani piirkonnas vastuseisu korraldamises. Eesmärk oli hakata vastu planeerijateametnike kavatsustele asendada koos slummistunud piirkondadega ka ajalooline linnakude, ehitades selle asemele kiirteevõrgustiku ja uued kõrghooned. Jacobsi ja tema kaasvõitlejate meetodid sisaldasid õpikunäidetena aktiivset lobi- ja meediatööd, tuntud poliitikute ja avaliku elu tegelaste poolehoiu võitmist ja enda agenda nimel aktiveerimist, massilise (eduka) lamamisaktsiooni korraldamist Washington Square Parki kaitseks ning isegi avalikel meeleavaldustel mässu õhutamise eest vahi alla langemist. Pea kõik Jacobsi ettevõtmised olid edukad, näiteks Lower Manhattanit läbiva kiirteeprojekti ärajäämise tagajärjel kaotas ühel hetkel oma töö Jacobsi oponent, linnaplaneerimise eest vastutanud **Robert Moses**, kes oli USA modernistliku linnaplaneerimise ikoon. Viimase pärandi ideoloogiline mõju elab kahjuks nii mõneski kohas siiani edasi – sellega kokkupuutumiseks piisab Tallinna inimvaenulike magistraaltänavate või Maakri kvartali kõledate kõrghoonete vaheliste tänavate külastamisest.

KES SADULASSE, KES PUU OTSA

1960ndate teises pooles kujunes ruumiaktivismi üheks oluliseks tulipunktiks Holland, kus ajastule omase mässumeelsuse laineharjal tekkis hulk aktivistide gruppe, millest mitmed tegutsesid just linnade parandamise nimel. Anarhistlik kontrakultuuriliikumine Provo arendas juba 1960ndatel „Valgeid plaane", näiteks värviti õhku saastavate ettevõtete korstnad valgeks ja käidi kunstiaktsioonina välja maailma esimesed elektriautode ja rataste jagamise programmid, mis nüüdseks paljudes linnades populaarsust koguvad (kuid toona läbi kukkusid).

Ühiskond tõmbas end laiemalt käima 1970ndate alguses, kui autode populaarsuse tõusuga kasvas erakordselt ka õnnetustes hukkunute, sh laste arv, kelle turvalisusest saigi kampaaniate üks keskne argument. Oma lapse õnnetuses kaotanud ajakirjaniku **Vic Langenhoffi** artikli pealkiri „Lõpetage laste tapmine!" andis nime mõjukale aktivistide grupile, mille liikmed hakkasid tegema õnnetuspaikades liiklusblokaade, jalgratastel demonstratsioone ja ruumilisi sekkumisi. Määravaks osutusid veel ka 1973. aasta üleilmne naftakriis, eri valdkondadest pärit huvigruppide ja Rooma Klubi ökoloogilistele hoiatustele järgnenud sotsiaalsed ja poliitilised ahelreaktsioonid, mis panid ühes-koos aluse täiuslikule pinnasele rattakasutust soosivateks reformideks.

1990ndate Suurbritannias pakuti ülimalt loovaid lahendusi vastuseisuks ulatuslikule kiirteede rajamise programmile, kus protestiaktsioonidesse kaasati nii eri kunstivorme skulptuurist *performance*'ini kui ka juriidilisi eksperimente[3]. Näiteks kurikuulsa maantee M11 vastaste aktsioonide käigus George Greenis lasi üks meeleavaldaja raiumisele määratud iidse kastani sellele kaitsmise eesmärgil oma elukohaks vormistada – samm, mida kohus aktsepteeris juriidiliselt pärast seda, kui talle oli sinna esimene postisaadetis kätte toimetatud. Puu raiuti siiski lõpuks pika hilinemisega maha, aga hävitatud puumajakesest sai võimas visuaalne sümbol.

Sama maantee ehitamisele ette jäänud ja lammutamisele määratud Claremont Roadil toimus aga veelgi ulatuslikum vastuseis: protestijad seadsid end seitsmeks kuuks kommunaalse kunstiieksperimendina külas sisse, taastasid mitmete asutuste funktsioonid (nt kohvikud), ehitasid ruumi täis liikumist takistavaid installatsioone ja skulptuure ning korraldasid mitmeid meediaükniise ületanud aktsioone. Seda, kui 500-liikmeline politseiarmee nende viimase kindluse vallutas, protestijate kõlaritest kõlamas Prodigy album „Music for the Jilted Generation", on mitmed osalised kirjeldanud oma elu ekstaatilise kõrghetkena. Vaatamata kaotatud lahingutele ja mitmete suurprojektide valmimisele suudeti oma tegevusega muuta tee-ehitus nii palju kallimaks ja ebapopulaarsemaks, et sellega hoiti ära teistest projektidest suure osa valmimine ning loodi emotsionaalne kasvulava tulevastele liikumistele, nagu Extinction Rebellion ja We Own The Streets.

VÕIME KÜLL KARTULIKOORI SÜÜA, AGA JALA EI KÄI JA RATTAGA EI SÕIDA

Kuigi eestlased pole suutnud ruumiküsimustes veel radikaalsuselt võrreldavat organiseeritud vastupanu osutada – kõige lähemale jõudsid vast Uue Maailma Selts ja Õismäe hõberemmelga kaitsjad –, on ruumiaktivism rahuldava tervise juures. Lisaks mitmetele sotsiaalmeedias teadlikkust tõstvatele mõjutajatele – *@mitte_tallinn*, *@rattalinnapea*, venekeelne *@dufftie* – leidub nii jalgrattakampaaniaid (Eesti Rattarikkaks, Tallinn Bicycle Week / Tour d'ÖÖ) kui ka kohalike mõjutamisgruppe, mis tegelevad ruumiloome otsuste kontekstis nõustamise, sekkumise ja üldise teavitustööga (Elav Tänav) või planeerimisotsuste vahendamise ja kogukonna esindamisega (Telliskivi Seltsi ja Linnalabori tegevus algusaastatel). Praegu näib jäävat vajaka laiemast impulsist, mis ühendaks mainitud seltskonnad looduskaitsjate ja kliimaaktivistidega ning aitaks viia suuremale osale ühiskonnast jõuliselt kohale teadmise, et jalgratastele ja jalakäijatele ning toimivale, omavalitsuste piire ületavale ühistransportdile rajatud ruum ning rohealade hävitamise lõpetamine toimub kogu ühiskonna huvides, sest see aitab kaasa rohepöördele ning loob esteetiliselt meeldivama, tervislikuma ja targema linnaruumi.

Kui lõpuks unistavalt lõõpida, igatseb hing eesoleva valguses seda, et üks kogukond läheb kas või laiema üldsuse majanduslikul toel lõpuks Tallinna vastu kohtusse Terviseameti mürateemaliste hoiatuste süstemaatilise ignoreerimise tõttu – hea oleks teha seda praegu Ülemiste terminali uue planeeringu kontekstis. Jõulisemat aktiivsust loodaks ka seoses autostumist soodustavate suurteede rajamisega, nt autostumise tulle õli valava Mustakivi tee laienduse või Tallinna ringtee rajamise vastu. Ka ööklubi HALL sulgemine pakub võimalust Berliini Mediaspree Versenkeni[4] stiilis aktsioonideks, et süstemaatiliselt öölu ja *underground*-kultuuri lämmatavale linnavalitsusele ning ühiskonnale tugev signaal saata.

Mida aga teha selle kõige vahetuma ebaturvalise, stressirohke ja vaenuliku tundega, mida paljud meie linnades iga päev kogevad? Siinkohal on ebaseadusliikult pargitud auto ukselingile hambapasta määrimine või aknale distsiplineeriva sildi kleepimine vähim, mida igaüks oma võimaluste eest seismiseks ära saab teha. Passiivsemaks, vandalismivabaks tegutsemiseks on aga võimalik saada innustust näiteks Elava Tänava blogipostitustest ja juhenditest, et haarata oma kodutänava kujundamisel ohjad enda kätte ning hakata kohalikku võimuesindajat mõjutama.

Hannes Aava on õppinud ajalugu, kommunikatsiooni ja kunstiteadust ning praegu on ta tegemas Eesti Maaülikoolis karjääripööret maastikuarhitektuuri vallas. Heietab aeg-ajalt meedias filmi, kunsti ja ruumi teemadel.

[1] *Henri Lefebvre „Le Droit à la Ville", 1968.*
[2] *Jane Jacobs, „The Life and Death of Great American Cities", 1961.*
[3] *Toonaste sündmuste põhjalik kroonika:* thegreenfuse.org/protest
[4] *Berliini aktivismist: Balicka, J. 2013. Berlin, Zwischennutzung, Gentrification and Public Participation. – Müürileht, 28.03.*

KOLUMN

Ligi 30 maailma riigis on omistatud loodusele juriidiline agentsus ja tagatud peamised konstitutsioonilised õigused. Need arengud panevad paratamatult küsima, mis kujul peaks legaalse staatuse saanud emake Maa kandma ka vastutust. Kas loodust peaks saama kohtusse kaevata?

KUI LOODUS ASTUB TUNNISTAJAPINKI

Kirjutas **Aet Annist**, illustreeris **Stella Salumaa**

Inimene on armastanud aegade algusest peale end ümbritsevat inimlikustada, olgu siis põhjuseks soov õpetada või lõbustada. Valmide ja lastejuttude inimrollides loomad, Muhamedi juurde tulla suutev mägi jms on aidanud juurutada inimolendi kõvasse pähe olulisi sõnumeid. Endasarnasena kujutamine on paljudele inimliigi esindajatele ainus viis Teistele kaasa tunda ja leida tee nendeni, keda üldistatakse mõnikord mitte-inimestena. Inimolendil on raske saavutada vastastikusust ja võrdsust olestega, keda ta näeb endast radikaalselt erinevana, nii et sääraseid sillad liikide vahel on vähemalt inimese enda jaoks vajalikud, et leida üles ühisosa.

Maailma põlisrahvaste jaoks näivad need sillad olevat kergemini ületatavad – või nende ilmavaates lausa puudub säärane kuristik inimese ja mitte-inimese vahel –, millega tööstuslikus kapitalismis elajad peavad oma igapäevast hakkamasaamist toetama. Kuigi üsna levinud on looduse kogemine ja kujutamine ühelt poolt ohvri ja vaevatud emakesena, aga teisalt ka hirmuäratava kättemaksjana, kelle viha eest pole tühisel surelikul mingit pääsu, on loodusele sisulise aistimisvõime ja teotahte omistamine omasem peamiselt põlisrahvastele. Eri katastroofide valguses on keskkonnaametnikud paljudes riikides, kus põlisasukate keskkonnahoiuoskused on kõrvale heidetud ja nad ise riigi äärealadele surutud, pidanud tunnistama, et just nende praktikad on olnud looduse kaitsmisel kõige mõistlikumad. Viimaste aastate rängad põlengud Austraalias ja Põhja-Ameerikas osutavad kliimamuutuse kõrval ka otsesele seosele põlisrahvaste loodushoiuteadmiste marginaliseerimisega. Nende kümnete aastatuhandete pikkune suhe tule, maastiku ja loodusega rajaneb vastastikusel lugupidamisel võrdsete vahel. Seistes silmitsi ekstreemsete tulekahjudega, mida ei suudeta enam moodsa tulekustutustehnikaga hallata, püütakse selliseid praktikaid taastada. Tulelt õpitud maa eest hoolitsevate maastiku ja ilmastiku koostoimet mõistvate „külmade tuledega" on austraalia põliselanikud suutnud vähendada märgatavalt suuri põlenguid piirkondades, kus nn kultuuriline põletamine on taas lubatud.

Aet Annist on antropoloog, kes on uurinud, kuidas peegelduvad ühiskondlikud vastuolud noorte käitumises ning otsinud kogukonda keskküladest ja sotsialismijärgsusest ning põhjuseid selle puudumisele. Praegu tegeleb ta esmajärjekorras keskkonna- ja kliimaaktivismi ning selle uurimisega nii Eestis kui ka Inglismaal.

LOODUSELE ÕIGUSTE ANDMINE

Arturo Escobar väidab[1], et nüüdisaegne riik nõuab igasuguste inimest, loodust ja üleloomulikku ühtsena kirjeldavate katsete vaigistamist ja marginaliseerimist. Ometi on kõrvu vajadusega taastada põlisrahvaste õigused saanud suurema hoo sisse ka looduse kui võrdsete õigustega olendi juriidiline tunnistamine. Juriidilise isiku staatuse, sh kohtus esindatuse ja õiguskaitse andmine tervele loodusele või selle osadele on levimas üle maailma. Mõte sellistest õigustest pandi tänapäevases õigusruumis idanema juba 70ndatel; nüüdseks on sellistel protsessidel nii ÜRO heakskiit kui ka reaalsed väljundid vähemalt 30 riigis. Paljud sellised muutused sõnastatakse esmalt kohtulahenditena. Vaid paari nädala eest kuulutas näiteks Chennai kõrgem kohus ühe kaua vindunud kohtukaasuse lõpetamiseks emakese looduse elusolendiks, kel peavad olema fundamentaalsed ja legaalsed õigused, konstitutsiooniline õigus elule, turvalisusele ja elatusele ning isegi õigus vastupanule, et hoida alal oma staatust ning edendada tervist ja heaolu. Loodus on siin otseselt aktiivne, tahtelinegi tegutseja.

Deklaratsioonid ja seadusetähed, mis on andnud legaalse staatuse maastikele ja jõgedele või tunnistanud need tundlikeks olenditeks, on paljude looduskaitsjate seisukohalt märk imelisest uuest ajastust, mis annab lootust nii loodusele ja olenditele kui ka konkreetsetele kooslustele ja ehk biosfäärile laiemaltki. Praktilisemalt loob see mingidki võimalused kaitsta meid meie enda valla päästetud pimeda hävitustöö eest.

Sellistest protsessidest koorub aga välja ka küsimus, mis kujul peaksid Gaia, emake loodus, ning jõed, mäed ja liustikud, kes on nüüd inimese maailmas legaalse staatuse saanud, kandma ka vastutust. Sellest võimalusest kumab omakorda küsimus, kas aistiv, tahtelisena kujutatav loodus on ainuüksi õige, hea, arukas. Kas hävitatud keskkonnalt saab nõuda kannatlikkust ja andestust? Kas hävitatud keskkonna võib raevu eest kohtusse kaevata?

Pealegi võib leida õilsa metslase, elutarga Gaia ja väärikate elajate kõrvalt ka vastandpilte kitsarinnalisest põliselanikust, marurahvuslikust ja julmast maaemast ning õelatest lojustest. Kui juriidiliseks subjektiks kuulutatud jõgi otsustab üle kallaste tungida, siis kas see on tingimata õiglane ja õigustatud, vaba meiesuguste väiklusest ja tühisusest? Mis saab, kui looduse enda aistimisvõimes, võib-olla isegi tahtes peitub müütilise väärikuse ja aulisuse kõrval hoopis selle vastand? Kas loodus, mis on ükskõikne või ehk suisa pahatahtlik, väärib vähem kaitset? Või kas loodusobjektid ja maastikud saavad olla kuritahtlikud, võõravihased?

NATSIDE TÕUPUHAS LOODUS

Huvitaval kombel kujutasid loodust võõravihaks suutelisena omaenda praktikaid looduse seadustega õigustanud Saksa natsiideoloogia esindajad. **Alexandra Coțofană** tsiteerib Natsi-Saksa ametnikku, kes soovitas 1930ndatel järgmist: „Küsige puudelt, nad õpetavad teile, kuidas olla natsionaalsotsialist!"[2] Läti juurtega **Konrad Günther**, sama ajastu zooloog ja Natsi-Saksamaa looduskaitseliikumise üks oluline esindaja, väljendas sama ideed veelgi selgemalt, kirjeldades looduse protsesse, mille käigus liigsed ja nõrgad kaotavad, hukkuvad ning mis teenivad terviku huve: „Niisiis õpetab mets meile rassiliselt ja rahvuslikult teadliku riigi – nagu seda on natsionaalsotsialistlik riik – aluspõhimõtteid. Ja mitte juhuslikult."[2]

End põliste germaani hõimude järglaseks ja nende elujõu kehastuseks pidanud natside silmis oli looduse kaitsmine mõttetu – loodus annab oma parimatele lastele mõistagi loa mis tahes ressursside kasutamiseks ega vaja mingit kaitset. Nii tegeles sama riik hoolimata mitmetest loodushoidlikest sammudest väga jõudsalt loodusest maksimumi ammutamisega. Koguni kõige kirglikumad ja ideoloogiast kantud kampaaniad, nagu kohaliku poeedi **Ludwig Finckhi** pingutused Hohenstoffelni mäe kaitsmisel kiire ja ümbrust hävitava kaevandamise eest, jooksid suuresti liiva[3].

Hävitustööd oma rahva – loodusest hoopis häälekama abstraktse kehandi – kui keskse tegutseja vajadustega õigustav lähenemine on muidugi levinud praktika. Nii meie enda kui ka rootslaste jpt enesemüüdi sidumine metsadega või pastoraalsed maastikud, mida näiteks inglased näevad enda kui rahvuse alglättena, ongi vaid tühjad sõnad, mis pole juhitud looduse teadaannete kuulamisest, vaid inimlikest majanduslikest ja poliitilistest himudest.

Inimlike ideede ja eesmärkide vankri ette rakendatuna ei suuda metsad, maastikud ja loodus jõuda enese kaitsmiseni muul moel kui raevukalt, objektiivselt võttes ehk ka ebaõiglaselt ja inimmaailma ebaõiglusi tagasi peegeldades. Mis on nurka surutud emakese Maa tegelik tahe ja sõnum, jääb meie kurtidel kõrvadel suurel määral endiselt kuulmata – ent kohtusaalide avamine nende sõnumite arutamiseks võib meid ehk looduse inimkeelde tõlkimisele ja inimülesele tõele veidigi lähemale tuua.

[1] *Escobar, A. 2008. Territories of Difference: Place, Movements, Life, 'Redes'.*
[2] *Coțofană, A. 2022 (ilmumas). Introduction. – Sentient Ecologies: Xenophobic Imaginaries of Landscape.*
[3] *Uekotter, F. 2006. The green and the brown. A history of conservation in Nazi Germany.*

RAHAKOMPASS VABAKUTSELISELE KULTUURITÖÖTAJALE

Kuidas vastata alamakstud tööpakkumisele? Jah? Ei? Pigem ei.

Kirjutas **Airi Triisberg**, kujundas **Martin Eelma**

STUUDIOS

SUVEVAMPIIR SAN HANI

„Stuudios" on Müürilehe rubriik, mis vaatleb ühe päeva vältel loomeinimeste tööd, paotades ust nende harjumuspärasesse töökeskkonda, milline see ka poleks ja kus see ka ei asuks. Seekord käisime külas värske albumiga välja tulnud San Hanil.

Kirjutas **Aleksander Tsapov**, pildistas **Adele-Kristelle Lehtorg**

„*Yeah*, selle suve bängerid," hüüab kolleeg **Tanel Mütt** mai esimesel nädalal kontoris, kommenteerides San Hani juuni alguses ilmuvat albumit „MEMO". Paar päeva hiljem vedelen voodis, keha pisut nõrk, kuna käisin eelmisel õhtul Flumeni rokenlolla laivil Tallinn Music Weekil. Panen telefonist mängima San Hani uue singli „Tivoli": „Vaatad tulesära, elu algab täna, me *melody* on tivoli." Metabora (**Nathan Tulve**) produtseeritud biidid põrklevad ja mullitavad ning San Hani (**Henrik Rakitin**) laulab elust kui lõbustuspargist, kus ta ei viitsi järjekorras oodata. Mõtlen Taneli sõnadele ja noogutan – see on perff suvekas. Tõmban kõne peale San Hanit asjaajamises abistavale **Eliann Tulve-Ojaveele** ja ütlen, et tuleksin hea meelega stuudiosse juttu ajama. Pärast pikka rahutut puiklemist nõustubki nii muusika kui ka kunstiga tegelev San Hani mind oma stuudios Tallinnas Ädala tänaval vastu võtma. Sealjuures jõuab ta mainida, et see on vaid üks tema stuudiotest.

VAATAME LAGUNEMISE SÄRA

Ädala tänava ümbrus on üks lahe kant. Ma ei imesta, et San Hani sugusel artistil siin pea täielikult tühjaks kolitud endises Tallinna Vee büroohoones stuudio on. (Lisaks temale on siin veel paar-kolm stuudiot, juuksurisalong ja Ädala söögituba.) Otse tema umbes 30-ruuduse stuudio suurtest akendest paistab lõunasuunas vana hea trollidepoo koos juba mahakantud ja veel kandmata trollidega. Hoone idaküljest avaneb vaade peatselt lammutamisele minevale hipodroomile, mille asemele tulevad büroohooned ja überkallid korterid. Lääne- ja kirdeküljes seisavad Põhja-Tallinnale iseloomulikud hruštšovkad ja Põhja-Eesti Verekeskuse hoone, kus andsin enne San Hani külastamist pool liitrit verd ja sain vastu paki kohvi, mille tõin külakostiks. Verekeskuse taga kõrgub Pelgulinna sünnitushaigla. Neljandas ehk põhjaküljes toimub Tallinna Vee asjaajamine: ritta laotud betoonist kanalisatsioonikaevud ja torujupid, lisaks kõikvõimalikud garaažid ja tööstushooned. Mu pilk jääb pidama ka nõukaaegsel kaubaautol, mis kevadpäikese pimestavas säras mahajäetult laguneb. „Ilus vaatepilt," jõuan mõelda, enne kui San Hani oma sigareti lõpetab ja mind sisse juhatab.

San Hani laulab elust kui lõbustuspargist, kus ta ei viitsi järjekorras oodata.

Hani ütleb, et teda räigelt inspireerib see stuudiot ümbritsev keskkond. Siin liikudes näib, et üks ajastu pole justkui veel lõppenud ja teine on juba alanud, mingi veider vahepealsuse või arhiivilik tunne. Sisuliselt nagu internet – atemporaalsus. Teeme juttu sellest, et **Vladimir Loginovil** peaks tulema varsti välja dokfilm hipodroomist. Hani ütleb, et talle meeldis väga Loginovi Lasnamäe hiiglaslikust garaažiühistust rääkiv „Sipelgapesa" – ta sõber elab seal lähedal ja see garaažikompleks paistis sõbra aknast. Mööda oktoobrikuus oli Lasnamäe, täpsemalt siis Lindakivi kultuurikeskuse esine ühtlasi koht, kus Hani tegi oma audioperfoka „ETHER FM". Selle jaoks oli sõidutatud kohale hulk tuunitud audiosüsteemidega masinaid (selliseid, mille ultramadal bass teeb kõhu lahti ja mis teevad värvimuusikat), mis mängisid sagedusel 102,7 MHz edastatud San Hani muusikat, mille ta oli siinsamas Ädala stuudios produtseerinud. Selle tarbeks oli tal ostetud Hiinast väike raadiosaatja, mis nüüd siin stuudio aknalaual vedeleb.

OSSID, PAPÜÜRUS JA PARATSETAMOOL

Hani stuudiosse tungib intensiivselt palav päike ja ta kostab, et suvel on siin sisuliselt võimatu olla, nagu kasvuhoones. Talvel on aga okei, elektriradikad seina ja siis on soe, eriti arvestades, et elektri eest siin eraldi maksma ei pea. Teeme korra isegi võllanalja, et peaks siia krüptokaevanduse püsti panema. Stuudios on aukohal mingi uhkema Jeepi nahast tagumine iste, mis on diivaniks kohandatud. Sohvale on tehtud puidust ovaalsed käepidemed. San Hani viitab mingi sõbra isale, kes oli lasknud selle autosohva nime kandva kurioosse disainiobjekti valmistada, enne kui see talle anti. Hani puhul on tunda tõmmet autode poole. Oma audioperfokale leidis ta ka tuunitud masinad regulaarselt koos käiva Ülemiste autoskeene hulgast. Tal pole otseselt maalikunstniku tausta (ta lõpetas Eesti Kunstiakadeemia vabade kunstide skulptuurisuunal), aga talle meeldib maalida. Kunagi tegi ta ühe ossimaali, kus kari kutte nõjatub bemmile. See töö õnnestus tal ühele haigladirektorile maha müüa.

Hani jutt pendeldab vahealades nagu tema füüsiline stuudiogi: ühelt poolt on temas teatavat süsteemikriitikat, teisalt naudib või fetišeerib ta ka meie ülikonsumeristlikku ja -tehnoloogilist nüüdisaega nagu me kõik. Stuudios on laiali pooleliolevad tööd: kanepi- ja moonikorjajaid portreteeriv maal, seapea-*piñata* ja kurikamees, majapidamispaberist valmistatud lõuend (selle kohta ütleb Hani sitapaberipapüürus) ja mitmed tumedamates toonides abstraktsed tööd. Ta jutustab mulle silmanähtava rahuloluga oma skulptuurist, mis on netis üheksa sotiga müügis. See on paratsetamoolist valmistatud Nike toss. Ta ütleb, et paratsetamool on tossus uskumatult kõvaks kivistunud ja tema tagasihoidlikul hinnangul kestab see toss vähemalt tuhat aastat kuni *Y3K* saabumiseni välja. Lisaks saab seda tossu lakkuda, kui peaks peavalu olema. Nõustun Hanigа, et tegemist on mitmes plaanis igati väärt kunstiteosega. Kui hiljem seltskonnas tuttavatele valu vaigistavast tossust räägin, on kõigi huulil mõistagi küsimus, kas seda jalga ka saab panna. No kuulge, ei saa ju. Kesse tahaks kivistunud tossus käia?

Hani ütleb, et teda räigelt inspireerib see stuudiot ümbritsev keskkond. Siin liikudes näib, et üks ajastu pole justkui veel lõppenud ja teine on juba alanud, mingi veider arhiivilik tunne.

Hanil on stuudios laua peal ka suur läpakas ja stuudiomonitorid, sest lisaks kunstile produb ta siin oma mussi. Tema uus album „MEMO" valmis eelkõige küll Nathani magamistoas-stuudios Nõmme mändide all, aga varasemaid asju on ta ikka siin nokitsenud. Kujutan ette, mis tunne on selles nullindate maailmast maha jäetud kontorihoones pimedal talveõhtul istuda – õudne ja õdus ilmselt ühekorraga. Hani tahabki mulle hoones tuuri teha, sest eks terve see maja ole laiendatud mõttes *rental mental space*.

SAN HANI PEEGLITAGUSES MAAILMAS

Näib, nagu selles kolmekorruselises majas oleks toimunud kusagil 2007. aasta paiku üldine evakuatsioon: tühjad bürooruumid ja seifid, laudadele unustatud arvutid, printerid, televiisorid ja klaviatuurid, suvalised fotod pidudest ja veetaristu objektide külastamisest, tühjad konjakipudelid, *floppy disk*'id ja CD-plaadid. Põhimõttelisel on tunne, nagu vaatleks mõne kunstniku monumentaalset lagunevate nullindate installatsiooni. Selle peale meenub mulle riim San Hani värskest loost „Dracula": „*Déjà vu*, vitamiin, farmaatsia, mu peal on graatsia." Ja teinegi riim samast loost: „See mööbel on Ikea, me paneme põlema." Kui räägime Hani muusikast, ütleb ta, et tunneb ennast 90ndate lapsena ja ka tema muusika on mõneti inspireeritud PC Musicust, mis võttis omakorda eeskujuks 90ndate ja nullindate popmuusika, võimendades seda läbi heeliumifiltrite.

Foto: Silver Mikiver

Adele-Kristell Lehtorg on vabakutseline fotograaf ja produtsent, keda võib näha vabal ajal vanadest *skate* ja *fashion magazine*'idest inspiratsiooni otsimas ning sürreaalseid ideid kokku panemas.

Siseneme Haniga suurde helesiniseks võõbatud ruumi. Hani nõtkub mööda ruumi ja leiab, et see oleks hea koht, kus üks pidu maha panna, kuigi see tähendaks ilmselt väljaviskamist. Või nagu ta riimib oma loos „Pöörane": „See linn on pöörane, persse Eesti ment, tuleb väike *noise-complaint*, lihtne, ups, *yo*, ahh, seda meie ei teind." Ühes väiksemas kontoris on perfektselt ümmargune peegellaud, millelt välgub Hani peegeldus, selline natuke orpheuslik moment. Kui fotograaf **Adele-Kristelle Lehtorg** käib hiljem Hanit pildistamas, oskab ta terava silmaga sarnast orpheuslikku momenti tabada.

Hani meenutab oma elu Amsterdamis, kus ta paar aastat Rietveldi akadeemias õppis. Enda elatamiseks tegi ta ühele ultrarikkale kohalikule siseviimistlustöid. Ta rõhutab, et sealne rikkus on ikka midagi muud, see on vana raha. Tubades seisab 500-aastane mööbel, kusagil vedeleb mingi **Rembrandt** jne. Muidu peab ta aga Hollandit silmakirjalikuks kohaks, kus jutlustatakse muudkui progressiivsust ja kaasatusest, aga koolis on kõik musta töö tegijad ikka eranditult tumedanahalised. Ta ütleb, et Hollandis võib olla ajutiselt tore elada ja õppida, aga ta ei kujuta ette, kuidas ta suudaks seal endale n-ö vabakutselise kunstnikuna eales eluaseme hankida. Talle meeldib Ida-Euroopa, see on õige kraam ja seda tuleb väärtustada koos kõigi selle heade ja halbade külgedega. Eks Ida-Euroopa olegi teatavas mõttes Lääne peeglitagune nagu ka näiteks globaalne lõuna, kuigi veel räigemalt.

Hani jutt pendeldab vahealades nagu tema füüsiline stuudiogi: ühelt poolt on temas teatavat süsteemikriitikat, teisalt naudib või fetišeerib ta ka meie ülikonsumeristlikku ja -tehnoloogilist nüüdisaega.

VERI, PITSA, TENNIS

Kuna on üks neist vähestest kuumadest ilmadest sel kevadel ja päike tõepoolest kütab stuudios, leiame Haniga, et oleks aeg keha kinnitada. VHK filmiklassi õpilased **Emili Roots** ja **Rahel Reinumägi**, kes paar tundi oma Müürilehest vändatava doki jaoks meie vestlust filmisid, pakivad ka vaikselt oma aparaate kokku. Nad ütlevad põlevail silmil, et see külaskäik oli nende jaoks väga huvitav. Jalutame kambakesi mööda tühje koridore väljapääsu poole. Salamisi loodan, et äkki Ädala söögituba on lahti, aga njet. Sildil seisab, et avatud iga päev kl 11.00–13.00. See perfektse 2003. aasta sisekujundusega söökla jääb teiseks korraks. Hani ütleb, et ta ikka aeg-ajalt kinnitab seal keha, mingi kolme-neljakaga saab lõuna. Otsustame Kaja Pizzasse sõita ja Põhja-Eesti Verekeskusest möödudes räägin Hanile, kuidas kavatsen artiklis kirjutada, et andsin enne intervjuud verd ja sain selle eest paki kohvi, mille külakostiks tõin. Hani sõnul peaks eriti mehed ikkagi doonoriks käima, kuna see soodustab vere uuenemist ja vähendab vanemas eas veresoonte lupjumise riski. Tark jutt! Samuti räägib ta mulle pohmakast, mis vereandmisele järgneval päeval tekib. Verepohmakas. Meenub jällegi riim Hani loost „Dracula": „Ma pesen oma hambaid verega, olen Dracula. Kui südames vaakum on, olen Dracula. Mu silmis on päikest ja nii palju valget, et meenutab talve."

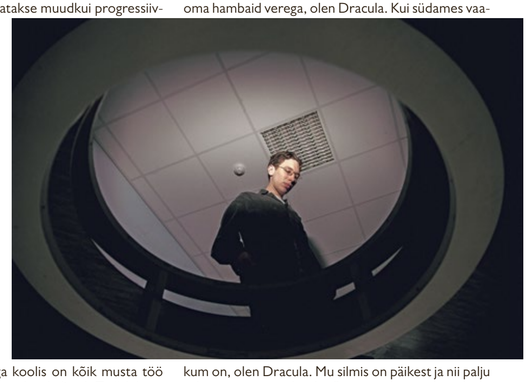

Istume Õle tänaval söögilauda ja ootame pitsasid. Selgub, et San Hanile meeldib tennist mängida nagu mullegi. Isa olevat ta kunagi judosse pannud, aga talle judo ei meeldinud ja ta läks tennisesse. Teeme ettevaatliku kokkuleppe, et läheme ühel päeval Herne tänava välisväljakule mängima. Eks sellised kokkulepped tavaliselt sinnapaika jäävadki. Nädalapäevad hiljem kohtume Haniga Tallinna öös keset tossumasinaid ja valju muusikat. Vestleme ühest ja teisest ning lõpuks tuletab Hani meelde, et peaksime ikkagi tennist mängima minema. „Loomulikult läheme," luban artistile ja mõtlen, et küll see elu on ikka üks tivoli.

SAN HANI ESINEB SUVEL MITMEL FESTIVALIL, SH MÄGEDE HÄÄLEL JA VÕNKEL. TEMA VÄRSKE ALBUM „MEMO" ON KUULATAV SPOTIFYS.

DJ-ANKEET

MARLENE LEPPÄNEN

Fota: Leon Metsallik

Nagu elus ikka, visati ka Marlene Leppänen ühel hetkel tundmatus kohas vette, nii et tuli teha endale paari nädalaga selgeks heeblid, biidimiksimine ja muud DJnduse põhitõed. Sündis DJ Dyke, kes on juhatanud oma muusikaga tantsupõrandaid nüüdseks enamikus Tallinna peokultuuri tulipunktides, rääkimata ebatraditsioonilistest ülesastumistest sellistes kohtades nagu Tartu raekoja plats. Stiililiste kriteeriumite pärast Marlene ei muretse, küll aga tuksub ta süda kiiremate rütmide ja tumedamate saundide suunas.

Debüüt: HALLi Mesilas! Mõned sõbrad kutsuvad mind Dyke'iks ja kuna mu sõber Tigran arvas, et DJ Dyke oleks geniaalne nimi, kutsus ta mind ilma mingite oskusteta mängima Mesilas toimunud *stand-up*-üritusele. Olude sunnil sain baasteadmised selgeks kahe nädalaga. Juhtus muidugi paar tehnilist äpardust ka, aga miksipisiku sain sealt kätte.

Muusikas oluline: Mängulisus, tumedus ja mõnikord lüürika.

Muusikas ebaoluline: Üksluisus ja liigne eksperimentaalsus.

Mida mängin: Žanri kaupa on seda keeruline lahterdada. Mängin muusikat, mis paneb mul endal südame põksuma – tugev bass ja kõrgemad helid, mis annavad läbi tumeduse ka lootust. Leian muusikat igasse olukorda. *Chill*'imad *indie*-tüüpi lood ja miksid mõne resto õhtusöögi taustale, baaris *tech house*'i laadset põksu ja tantsupõrandal *breakbeat*'e, *techno*'t ja muud tumedamat.

Eredaimad mängumälestused: Tartu valgusfestivalil Al Paldroki perfokaga. Mängisin neljatunnise seti väga vinges bussis keset Tartu raekoja platsi. Nii tore oli saada energiat tänaval mööduvatelt inimestelt, teades, et keegi neist pole tulnud kindlale peole, et spetsiifilist muusikat kuulata.

Kuula meie veebiväljaandest ka Marlene Müürilehele tehtud miksteipi.

Lugu, mida mängiksin oma parima sõbra pulmas: The Neighbourhood „The Shining". Selle loo sõnad teevad mind alati väga emotsionaalseks, kuid väga ilusal moel.

„You've got a heart of gold
And mine is always broken
So I'll just paint it chrome…
I just wanna shine with you, baby"

Just seda soovin oma parimale sõbrale, et ta saaks oma pulmapäeval särada. Lisaks on refrääni kitarriheli kõigile tuttava meloodiaga Frank Sinatra klassikust „I Love You, Baby".

Koht, kus tahaksin kindlasti mängida: Ma ei oska väga ühestki kindlast kohast unistada, hindan iga *venue*'t, kuhu mind kutsutakse, ja meeldib lihtsalt vaibida sellega, mis on. Klubikeskkondades on kindlasti kõige toredam, seal tunnen, et võin mängida, mida süda ihkab.

Guilty pleasure: Ma naudin seda, mida naudin, ilma piinlikkuseta. Võib-olla miski selline, mida ma hullult ei reklaami ja mis on klišee, on tähtede vaatamine rannas prutaga.

Alt üles vaatan: Oma kallile sõbrannale Micaela Saracenole. Tema stiil on mind DJ-maastikul märgatavalt mõjutanud ja ta on kindlasti kujundanud mind inimeseks, kes ma praegu olen. *I love you.*

Viis klassikut:
BANKS „Lovesick"
The Neighbourhood „Cry Baby"
The Neighbourhood „Flowers"
Romy, HAAi „Lifetime" (HAAi's Green Lamborghini Romix)
Benton „Like Peace"

Viis hetkekummitajat:
BANKS „Holding Back"
MIKA „Happy Ending"
Jesse „Puppy Love"
The Marías „The Mice Inside This Room"
Ernest Rareberrg „Show Me Your Body"

Tehnilist: Ei tasu üldse pablada üleminekute pärast. Kui sa ise naudid neid lugusid, mida mängid, siis edastad ka puhtalt sellega rahvale energiat, mis peegeldub tagasi, ja nii lood oma parimaid sette.

Lõppsõna: Muusika miksimist ei tasu võtta liiga tõsiselt, ära unusta nautida. Sama on eluga.

TÕUKEJÕUD

MARKUS ROBAM

„Tõukejõud" on rubriik, mis tutvustab inimesi, kes tegutsevad muusikaga seotud elualadel, kuid ise lavalaudadele ei satu. Markus Robam on sinna küll sattunud, kuid rohkemgi veel kuuleb tema loodud muusikat lavastustes, telesaadetes, sarjades ja filmides.

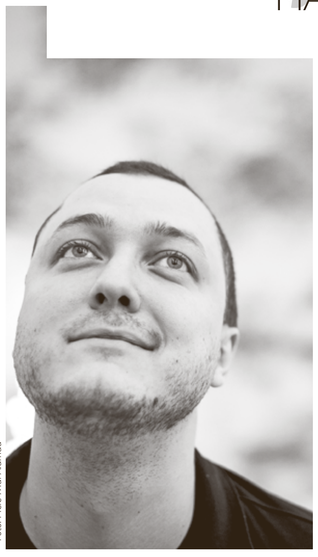

Fotos: Hele-Mai Alamaa

Sa oled helilooja, kes tegeleb ühest küljest sooloprojektidega, kuid teisalt mängib sinu elus tähtsat rolli audiovisuaalne looming ehk kirjutad muusikat lavastustele, sarjadele ja filmidele. Mis neid kaht lähenemist eristab?
Algimpulsi küsimus. Laiemalt on erinevusi keeruline leida, sest lihtlabaselt otsin ja naudin mõlema lähenemise puhul ikka samu hetki, kus olen asjale pihta saanud ja õnnelik. Üks kindlasti täiendab teist. Jõuad mingite arusaamadeni, mille suudad mõnes teises kohas jälle uuteks tulemusteks vormida. Ka tehnilised printsiibid on laias laastus samad. Küsimus on selles, kuidas teksti või tegevusega kandvalt ja südamlikult dialoogi astuda. Mis on oluline, mis mõjutab. Kui sellele on vastus olemas, siis pigistad tuubi tühjaks.

Millisena näed sina heliloomingu rolli filmide, heliteoste või etenduste puhul? Kas selle olulisus ja tähendus on kuidagi aja jooksul muutunud?
Audiovisuaalse teosega suhtesse astudes on esimene ja ehk ka tegelikult viimane soov leida lisatud väärtus. Ma usun, et ei tohiks eksida teatavas vaistlikus arusaamas sellest, kus ja millal on üldse midagi vaja lisada. Mingis kõige põhilisemas mõttes muudab aeg ilmselt kõike ja see, mida selle sees saab sarnaselt või teisiti teha, on ainult tapeet. Saame siduda sobivaid pilte ja rütme, uskudes, et need on olulised, aga tegelikult aistime, et kõik need pildid seisavad sarnasel vundamendil.

Muusikal on oskus mängida meie emotsioonidega, mõjutada meid alateadlikult. Kui palju sina audiovisuaalsele meediumile helisid luues näiteks inimpsühholoogiale mõtled?
Ma ei tea, kui teadlikult, aga inimese ja muusika vastastikuse suhte kaudu ikka, kuidagi empiiriliselt, katse ja eksituse meetodil. Täielikule tõele ei ole vaja pretendeerida, pigem samm sammu haaval, empaatiaga. Aga ma ei pea ennast siiski teadlaseks, et seda kuhugi logiraamatusse üles tähendada. Taju suhtes ja tehnilisemalt on rohkem küsimusi, päris kõiki ja väga kõrge nivooga helisid ei ole vaja selja tagant mängida. Emotsioone, mälupilte ja mõtteid saab käivitada väga edukalt ka tasakaalukalt. Pole vaja traumeerida.

Kuidas käib koostöö režissööride ja lavastajatega? Kas sulle antakse pigem vabad käed või on ka keerulisi momente, kus on raske samale lainele saada?
Natuke üldistades võin öelda, et olen olnud loojana vaba, aga see tähendab, et saan ideid pakkuda. Koostöö ja laine teema on ikkagi oluline, et pigem koos selle ühise lisatud väärtuseni jõuda. Pakkudes ootan seda vastu. Põnev oleks näha, kus sellist vastastikust suhtlemist ei toimugi; et kaks või enam tüüpi ajavad kõik oma rida ja siis lõpuks, ma ei tea kus, vaatavad, et mis kokku tuli. Aga see ei tähenda, et ma ootan kõigilt sümpaatiat või lausa armastust. Ideaalid ongi inimeseti erinevad ja nii ongi parem.

Mis on see film või sari, millele oleksid soovinud muusika luua?
See on ju see film või sari, mille pakkumist ma ei saanud.

Küsis **Mariliis Mõttus**

Foto: Kerttu Kruusla

VIHJE

Laulja, produtsent ja multiinstrumentalist Maris Pihlap on saanud valmis kauamängiva „The Search for Life Within" ning 8. juunil toimub Tallinnas klubis HALL plaadi esitluskontsert. Temaatiliselt kujutab album teekonda rahuni iseendas ning sellel on segatud omavahel viiulit, vokaali ja orgaanilist elektroonikat. Laval näeb muidugi Marist, kuid taamal ka albumi salvestusprotsessis kaasa löönud muusikuid-külalisi.
Vaata lisaks: *facebook.com/marispihlapmusic*

■■■■■
suurepärane

■■■■□
väga hea

■■■□□
hea

■■□□□
mittemidagiütlev

■□□□□
halb

■■□□□

Kuulas Merit Maarits

APRILLO – HUMANITIES

(2022)

Eeskätt muusikaajakirjaniku ja ajaloolasena tuntud Maarja Merivoo-Parro, artistinimega Aprillo huvide ampluaa on olnud alati lai ja laia ampluaaga on ka tema debüütalbum „Humanities", kuhu autor on püüdnud selle kõik kuulaja jaoks eeskujulikult ära pakkida. See töötab aga kui kahe teraga mõõk. Kõikjale oma võrseid ajav kontseptsioon on ambitsioonikas, tegelikkuses aga siiski veidi toimetamata ja sihitu. Olgugi et albumil kohtab igal sammul üsna põnevaid stilistilisi ja ülesehituslikke ideid, on need terviku mõttes sageli liialt laiade pintslitõmmetega realiseeritud või rahutu fookusega, teinekord ka lõpuni välja arendamata. Merivoo-Parro on rõhutanud oma helimaailma žanripiiritust. See on adekvaatne ses mõttes, et „Humanities" tõesti hüppab palju ringi: nüüdisaegse sündipopi ja Myspace'i-ajastu templiga *electroclash*'i juurest millenniumipopi, 2010ndate *folk-pop*'i, *spoken word*'i, gooti ja *dream pop*'i juurde ning tagasi. Eraldi lahti võttes on need aga oma lahendustes sageli liiga puhtad ja etteaimatava kuluga, otsekui tehtud õpikus järge ajades. Merivoo-Parro inglise keel on imetlusväärselt aktsendivaba ja artikuleeritud, lihvitud esituses barbiliku täiuseni, tema tekstidest kasvavad välja detailsed ja isikupärased omailmad, mis kõiguvad helgemate ja tumedamate toonide vahel, kuigi Parro vokaalis ei ole alati sobivaid halle toone. Kõigest olenemata tuleb kiita julgust luua iseendale oma nišš, sest Aprillot on keeruline kõrvutada kellegi teisega eesti muusikas – ta on parimas mõttes muusikaline veidrik ja tema käes on kõik vahendid, et teha end tugevalt kehtestav autsaiderpopialbum: tehnilised oskused, originaalsed ideed, muusikaalane haritus, andekad kaastöölised. Tuleb lihtsalt end eripärase saundi otsingul vabamaks lasta ja fookus paika sättida.

I WEAR* EXPERIMENT – DISCONTENT

(2022)

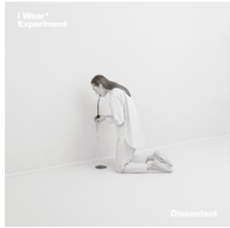

■■■□□

Kuulas Mari Pihl

Elektroonilise poprokitrio kolmas täispikk kõnnib tumedamaid radu. Albumi roosa kuue alt ilmuvad nähtavale ärevus ja emotsioonide möll, mille võiks võtta kokku tarost tuntud kuradikaardiga – teemade portsuga, millega tahaks kiiremas korras lõpparve teha, et kergemal sammul edasi minna.

Vist seetõttu mõjubki „Discontent" kergelt rahulolematuks tegevana. See on küll justkui raadiosõbralik kvaliteetne elektropopp, kuid ometi kriibib see nagu kivi kinganinas ja pakub vastuolusid – nii sõnumi kui ka helipaletiga. Kraabet tekitab trummide ja saundide valik ja doseering ning lugude üsna erinevad tempod. Moodustub tasapaks hüplik teekond, iseäralik seiklusrada, lausa geopeitus – katsu sa leida musa seest üles koostöösse haaratud Robert Linna, Iiris Vesik, Jonas Kaarnamets. Nõnda orgaaniliselt sulanduvad nad helimaastiku tihnikutesse.

Kodusemalt ja tuttavlikumalt, pisut sibylvane'likult kõlab teekonnal „Hunger", tuues silme ette arvutimängus vudivad parkuurijad. „Feels Like Hope" on annacalviliku fataalse võimusega. „Tiptoe" võiks ka Eurovisioni kontekstis edu tuua. Lõpulugu „Thom & Sunken Soldiers" vabastab thomyorke'liku autentsusega igasugustest päitsetest ja kutsub ennastunustavale tantsule.

Rütmide ja saundidega omamoodi katseid tegev I Wear* Experiment mõjub suve hakul pisut raskepäraselt, nagu oleks palava ilmaga sulejope selga tõmmanud. Võib-olla on see täiuslik algus suvele „Love, Death + Robotsi" taolises multiversumis. Siin peitubki albumi äraspidine aura ja sarm. „Discontent" paneb fantaasia tööle.

■■■■□

Kuulas Kaisa Kuslapuu

JAAN PÄRN JA PAHAD SEEMNED – PRAKTILISELT VALMIS

(2022)

Jaan Pärn ja Pahad Seemned iseloomustavad end järgmise lausega: „Kasvasime üles hullumeelsete 90. aastate Tartu Ülikooli geograafide matkalõkete suitsus, keldrikõrtsides ja kultuurimajade lavadel." Albumil „Praktiliselt valmis" kuuleb, kuidas lõke ühele või teisele mõjus, nimelt leiab sealt pea iga bändiliikme kirjutatud muusikat ja tekste ning sama agaralt vahetuvad ka lugude solistid.

Sugestiivne vokaal, paeluv lüürika ja kitarriohtrus vuristavad kokku kokteili Genialistide, Ursula, Jäääre, Leegitseva Sidruni ja Vaiko Epliku varasema muusika kõlapildist. Samuti on oluliseks märksõnaks kontrast: Seemned kompavad meeleolusid unesoojast mänglevani, paranoilisest toore ja tõmblevani, läbivaks jäävad ladusad ja mitmekihilised laulutekstid.

Esimesel kuulamisel tekitas vastakaid tundeid olegsõlglik esteetika laulus „Ülepea", aga nüüdseks on see leidnud täiesti loogilise koha selles toredalt absurdses kimbus. Tõeliseks kõrvaussiks on aga „Patsi ja lokkidega mees", mis tundub olevat sündinud tõsielulisest traagikast (*mees on teadagi literaat / ja mina lihtne geograaf*).

Eriline elamus on albumi keskne pala „Olla keegi", mis mõjub *flashback*'ina Bläck Rokiti aegadest, ainult et Ojapets viskleks justkui droogide, *Spiel*'i, kitarride ja eksistentsiaalsete küsimuste küüsis. Seda mahedam on sellele järgnev megaakustiline „Keeks", mis meenutab Pastaca kunagisi hubisevaid *lo-fi*-meeleolusid; paraku saab sai juba pooleteise minuti järel otsa.

Praksuv leek ja kultuurimaja puidulõhn on tõepoolest tajutavad pea kõigis lauludes, ent see ei häiri ega mõju korduvalt. Pigem on „Praktiliselt valmis" üks lopsakas ja huumoriga vürtsitatud saunaviht, mida on kastetud innukalt õhtustesse jutuajamistesse ja sürreaalsesse omailma. Ja nii ta seal kerise kõrval vibreerib, kuni kidravõim välja lülitatakse.

KURJAM – ELEKTRIŠOKK

(2022)

■■■□□

Kuulas Kristjan Karron

Kui punkbänd jõuab keskeakriisi, on see naljaks vaatepilt. Žanri, mis on ehitatud üles energiale, vihale ja tavade rikkumisele, peab kohandama nüüd krigisevate põlvede, väsimuse ja võimaliku rutiiniga. Kurjami tänavune „Elektrišokk" on vaba Eesti pungipõlvkonnale omaselt üpris eneseteadlik, aga kas säärasest irooniast nõretav plaat on ka tegemist väärt?

Väljalase on tõesti lühike kui elektrišokk, kestes vähem kui 17 minutit (kuhu jäi samuti Linnahallis lindistatud koroonahümn „Mõtle oma peaga"?). Süntesaatori lisamine annab kolme-akordi-ja-tõe-lauludele juurde kohati sügavust ja tõsidust, kohati hoopis mänglevust. Üldine retsept on bändi fännidele heas mõttes tuttav: ühiskonnapilast läbiimbunud sõnad ja higistele punkrilavadele orienteeritud rahvapunk. Kurjami üllitised on ülesehituse ja kokkumängu poolest sama loomulikud kui alati, kuigi sünnipäevapopurrii „Kurjam 25" kõlab oma tagasivaatava sisuga justkui Anne Veski tänuturnee punkversioon ning peale äratundmisrõõmu rohkem erutust ei paku.

Seega võib kindel olla, et avangardi ja eksperimenteerimise lippu see album üleval ei hoia. Samas on plaati kuulates tunne, et „vanamehed" näitavad noortele koha kätte, tutvustades, kuidas teha kaasahaaravat ühiskonnakriitilist punki nii, et album ei kõlaks kui iga mehe individuaalne demo paremasse bändi jõudmiseks. Eks noored on muidugi seda juttu ju varemgi kuulnud, ent äkki seepärast seal iva peitubki.

KAS TIHANE VÕIB OLLA LOOVAM KUI SAHTLILUULETAJA?

Kuigi maalivaid elevante ja pesa kaunistavaid linde võib teatud mööndustega pidada isegi kunstilises mõttes andekateks, on loomade jaoks siiski palju olulisem igapäevaprobleemide lahendamisel avalduv loovus, mis on muutuvas keskkonnas ellujäämiseks hädavajalik.

Kirjutas **Siiri Tarrikas**, illustreeris **Lilian Hiob**

Kas ka teistel loomaliikidel peale inimese esineb loovust? Loomad on tegelikult vägagi leidlikud ja innovaatilised. Nad muudavad oma käitumist lähtuvalt olukorrast ja leiutavad ümbritsevate tingimuste muutudes uusi käitumisviise, võttes kasutusele tööriistu, leides uusi võimalusi saagi püüdmiseks ja toidu varumiseks jne.

INNOVATSIOON LOOMARIIGIS

Etoloogide definitsiooni kohaselt on loov käitumine liigile mitteomane ainulaadne käitumine, mille tulemus on loomale kasulik. Mõned uurijad loevad loovaks alles liigikaaslastega jagatud ja nende omaks võetud uusi käitumisviise. Klassikaliseks näiteks on see, kuidas üks rasvatihane õppis avama piimapudelikorke ja varsti oskasid seda kõik lähedal elavad liigikaaslased. Loovust kommunikatsioonis ja sotsiaalses käitumises on veelgi keerulisem kindlaks teha, kuna loovushetked kerkivad siin esile ootamatult ja võivad mitte korduda. Loovuseks peetakse sellistel juhtudel harjumuslike piiride ja sotsiaalse kommunikatsiooni normide ületamist. Mõttekohaks jääb, kas sahtliluuletajast *homo sapiens*, kes ei jaga oma loomingut teistega ega oma seega kasulikku väljundit ning kes ei tee ka midagi liigi seisukohast unikaalset ega ületa tavapäraseid keelenormide piire, oleks etoloogide nägemuses loov või tuleks inimeste puhul teha selles definitsioonis järeleandmisi?

Selleks et ühe isendi uus käitumisviis muutuks liigi jaoks innovatsiooniks, peab see populatsioonis levima.

Oleme harjunud loomade keerukamaid oskusi ja käitumisviise pikemalt mõtlemata instinktidega seletama. Kuid kas see on alati nii? Teadlased küll tõestasid hiljuti, et hiirelooted näevad unes maailma, kuhu nad sünnivad, ning neil on sündides juba mingid eelteadmised ja oskused.[1] Samas näeme, et loomad suudavad loovalt uusi käitumisviise leida ja tegutsevad teisiti, kui oleksime osanud neilt oodata.

Loomade loovus jääb tihti märkamata seetõttu, et inimesed ei tunne piisavalt hästi teiste liikide tavapärast käitumist.

Loomadel nagu ka inimestel on palju juurdunud käitumismustreid, igapäevaseid tuttavaid radu ja tavapäraseid reaktsioone tuttavatele objektidele. Iga organism elab endale paljuütlevas omailmas, kus kõigel on tema jaoks tähendus ja kus tal on lihtne toimida. Kiired muutused keskkonnas ja ootamatud kommunikatsiooniolukorrad nõuavad aga semiootilist paindlikkust ja loovust. Taani biosemiootik **Jesper Hoffmeyer** kirjutab semiootilisest vabadusest kui tähenduste sügavusest, mida loomaliik või üksikisend on võimeline väljendama.[2] Ta väidab, et ka evolutsioon liigub semiootilise vabaduse suurenemise suunas ja innovatsioonid hakkavad sõltuma kõigil tasanditel üha enam semiootiliselt organiseeritud koostööst.[3] Selleks et ühe isendi uus käitumisviis muutuks liigi jaoks innovatsiooniks, peab see populatsioonis levima. Innovatsiooni kaudu toimub liigi käitumusliku mitmekesisuse ja vabaduse areng ning liigile omaste käitumisviiside teke.

Siiri Tarrikas on õppinud Tartu Ülikoolis bioloogiat ja biosemiootikat. Ta huvitub zoosemiootikast ja loomade käitumisest üldisemalt. Praegu töötab vabakutselise graafilise disainerina ja kirjutab filmikriitikat.

KUIDAS LOOVUST ÄRA TUNDA?

Loomade loovus jääb tihti märkamata seetõttu, et inimesed ei tunne piisavalt hästi teiste liikide tavapärast käitumist. **Jakob von Uexküll** oli eesti päritolu teadlane, kes näitas, et igal loomal on unikaalne tajumaailm, tema „omailm", mille loomises organism aktiivselt osaleb ja tähendusi loob, mille määravad ära organismi meeleelundite ehitus, vajadused, tema kehakuju, sisemine seisund jne. **Morris Stein**, kes pakkus ühena esimestest välja loovuse definitsiooni, arvas sarnaselt Uexkülliga, et keskkonna mõju loovusele ei ole täielikult ennustatav, vaid sõltub individuaalsest tajust.[4] Seega on oluline mõista, kuidas loomad maailma tajuvad, mida nad märkavad ja mis on neile oluline. Alles siis, kui nendele küsimustele on vastused leitud, saame õppida tundma loomade käitumisviiside põhjuseid ning eristada loovat käitumist.

Ebatavaline käitumine võib olla uus teadlase vaatepunktist, kuid tavaline (võib-olla ainult harva kasutatav) looma jaoks. Inimesest vaatleja ei mõista kunagi täielikult konteksti, milles loom tegutseb, ja võib seetõttu pidada mõningaid käitumisviise loovateks, looma jaoks uuteks või siis kummalisteks ja ebavajalikeks. Näiteks võib mõnedel loomaliikidel esineda ajutiselt samasoolisi paare, mõned linnuliigid esitavad vastassoo esindajate lummamiseks kummalisi tantsurituaale (lüüralinnud) või kaunistavad pesa värviliste objektidega (lehtlalinnud).

Tantsurituaalid ja pesa kaunistamine on suuresti õpitud tegevused, kuid neis on ka iga linnu enda individuaalsust väljendavaid elemente. Selliste kummaliste tegevuste kasulikkust linnule ja ka nende uudsust ei ole vaatlejal võimalik konteksti tundmata õigesti hinnata. Lehtlalindude puhul tekib näiteks küsimus, kas nad oskavad väärtustada ilu ja loovad seda tahtlikult? Selleks et jõuda küsimuseni, kas ja kuidas loomad ilu tajuvad, peab esmalt uurima, milline on loomade omailm ja kuidas nad üldse reaalsust tunnetavad, ning püüdma välja selgitada, kuidas nende tehtud valikud muudavad aja jooksul omakorda nende endi välimust ja käitumist.

OTSINGUPILT JA OTSINGUTOON

Loomade loovust aitavad selgitada Uexkülli „otsingupildi" ja „otsingutooni" mõisted. Otsingupilt on looma ettekujutatav pilt otsitavast objektist. Otsingutooni korral on loomal olemas idee otsitava kasutusviisist, kuid täpne ettekujutus objektist puudub.[5] Uexkülli ideede toel on võimalik mõista mõningaid loova käitumiseni viivaid protsesse. Looma siseilmast pärit psühholoogiline fenomen võib erineda tajuorganitelt saadavast pildist. Selline moonutatud otsingupilt võib takistada subjektil objekti ära tundmast ja üldse seda tajumast või võimaldab näha selle asemel midagi ebareaalset, mida keskkonnas tegelikult ei eksisteeri.

Tajupiltidele lisanduvad organismi siseilmast pärinevad kujutluspildid ja psühholoogilised nähtused, mis võivad tekitada uusi ootamatuid seoseid ja viia eri nähtuste ümberkategoriseerimiseni ning uute tähenduste ja tõlgenduste tekkeni, mis väljendub omakorda loova käitumisena. Loovad inimesed kalduvad asju ja nähtusi tavapärasest erinevalt kategoriseerima.[6] Ilmselt jõuavad ka loomad uute seoste kaudu uute kategoriseeringute ning asjade ja nähtuste ümberhindamiseni, mistõttu muudetakse vastavalt ka oma käitumisviise nende suhtes.

Loovus võib seega toimida eri mehhanismide kaudu, millest ühe puhul rakendatakse tähelepanu ja kognitiivseid omadusi, teine toimib aga alateadvuslikult otsingutoonide ja otsingupiltide ning assotsiatsioonide vahendusel. Igapäevane loovus ja käitumisviiside paindlik oludega kohandamine on kiiresti muutuvas maailmas ellujäämiseks vajalik nii inimestele kui ka teistele loomadele ning seetõttu on oluline see ära tunda ja seda väärtustada.

[1] *Ge, X.; Zhang, K.; Gribizis, A.; Hamodi, A. S.; Sabino, A. M.; Crair, M. C. 2021. Retinal waves prime visual motion detection by simulating future optic flow. – Science, nr 373 (6553).*

[2] *Hoffmeyer, J. 2014. Biosemiootika: uurimus elu märkidest ja märkide elust.*

[3] *Hoffmeyer, J. 2010. A biosemiotics approach to the question of meaning. – Zygon, nr 45 (2), lk 367–390.*

[4] *Stein, M. I. 1953. Creativity and culture. – Journal of Psychology, nr 36, lk 311–322.*

[5] *Uexküll, J. von. 2001 [1937]. The new concept of Umwelt: A link between science and humanities. – Semiotica, nr 134 (1/4), lk 111–123.*

[6] *Martindale, C. 1989. Personality, Situation, and Creativity. – Handbook of Creativity, lk 211–232.*

NOT THAT DEEP

Vaatas **Sanna Kartau**

Sind paigutatakse vaginaalselt kurrutatud raberoosasse ruumi kobarasse istuma. Sõõrmetes hakkab sosistama märgus ja märkad, et ka teiste kehades on ootusärevus. Kalavõrguga madaldatud lagi ja väiksemaarvuline publik tekitavad teatava intiimsuse, mis meenutab sauna eesruumi vaibi. Sisse astudes olime juba värelevalt Rosenbergi afišeeritud kehast möödunud ja on selge, et meile kõigile meeldib siin seesama asi, mis võiks ju naudingu garanteerida.

Roheliselt kumav olend asub meie ees justkui talle uues gravitatsiooniväljas liigutuskatsetusi ellu viima. Nende liigutuste veidrad võnked, tuksed, imikulik soov kõike ettejäävat suhu toppida kujunesid avastuste jagamiseks kohalolijatega. Olendi liikumisruum oli niiskusest läbiimbunud ja see tungis vistseraalselt keskajusse: see ila keelel, värv säärel, silmavedelik läätse ümber; empaatiliselt tema kaudu neid kogemusi läbi elades mõjusid ta valitud vahendid otseste, reaalsetena. See meenutas veidi videoid, kus beebile pannakse esimest korda suhu õunatükk ja ta näost käib läbi kümme grimassi. Või seda, kui ähmi täis Waymond pidi filmis „Kõik kõikjal ja korraga" paralleeluniversumisse hüppamiseks enda sõrmevahed paberiga katki lõikama, aina uuesti ja uuesti, ning terve saalitäis kinokülastajaid ohkis ja inises selle vaatamise ebameeldivusest.

MÄNG, TÕSISELT

Beebist sai poiss. Urvitav, *grind*'iv ja räpiridu pobisev tüüp mängis afroameerika mehelikkusega ja tsiteeris seda ebasiiralt, „the hood, the hood, the hood" refrääninana ta suust voolamas. Ta žestikuleeris sõnu ühmates käsivarrega läbi õhu, olematu biit põlvi lõdvalt jonksutamas, kottimatu tõsidus maskina ees. Kas mustanahaline olemine kuulub nende identiteedikategooriate hulka, mis n-ö voolavad? Kas *the hood* on miski, mille saab maskina ette panna ja etenduse lõppedes garderoobi jätta? BLMi-järgses maailmas mõjus see tundetu ja tühjana.

Pilgu ja meele lõksutõmbamisi järgnes üha üksteisele. Rosenbergi lavastuse pinnad olid loominguliselt üles ehitatud ja selle eri osadest juppe haugates muundas ta neid, põrkus seinte ja laega, murdis eeldusi seoses füüsiliste reeglitega, üllatas aina ja veel. See heldus mõjus jahmatavalt, meenutas selles mõttes samuti Kanutis etendunud **Riina Maidre** ja **Andri Luubi** „Yokoonomatopoeeme". Ehkki tööde sisu ja esteetika olid erinevad, kandis mõlemat mängulise rohkuse esteetika, avali silmi kergus. Samuti olid mõlemas lõike- ja traageldamiskohad näha jäetud, et töö heldekäelisuse taustal kinnitaks selle väärtust. Rosenberg lasi materjalide ja mänguasjade müstilistel maskidel hirmuta langeda; isegi kodusena tunduma hakanud vahukommilik ruum vajus lõpus hoopis keldrilikuks. Lavastuse heldus laienes isegi faunale – hiljem lugesin, et ka ringi tinisenud mahlakad ogakärblased olid osa plaanist, pärit Tartu Ülikooli entomoloogialaborist.

Rosenberg lasi materjalide ja mänguasjade müstilistel maskidel hirmuta langeda; isegi kodusena tunduma hakanud vahukommilik ruum vajus lõpus hoopis keldrilikuks.

LÕKSUD EELDAVAD TEADMISI PÜÜTAVATEST

Olgem ausad, lõksu on võimalik püüda ainult neid olendeid, keda me tunneme. Saame hiiri kinni püüda, kuna teame, et nende pisikesed jalakesed jäävad liimi külge kinni, misjärel nad kärvavad näljast. Me saadame *thirst trap*'e, tajudes, mis võiks pildi saajas iha tekitada, ja kutsudes selle siis oma kehaga ellu. Kas tähelepanulõksud, mille pani üles Rosenberg, tähendavad, et ta tunneb meid, oma publikut? Või lähtub ta mingitest kontseptuaalsetest eeldustest, mis nende ehitamise võimalikuks tegid? Kas seesama heldus oli hoopis lõks, millega mu stimulatsioonijanus aju kinni püüda? Huvitav mõelda, et kui enamik kunstnikke lähtub publiku puhul mingitest afektiivsetest eeldustest, kuid ei ütle neid välja, siis Johhan otsustas seda teha, sõnastades publiku kinnipüüdmise eesmärgina.[1]

Kuigi osa minust tunneks ärritust, kui tajuksin mingeid autori eeldusi seoses enda reaktsiooniga, siis tõsi on ju ka see, et lõksus olemine tähendab, et puudub valiku tegemise surve. Selles peitub oma nauding; lasta end seina vastu pressida kellelgi, kelle kavatsusi sa usaldad. Nüüdisaegse etenduskunsti evitav pidev ambivalentsus, lihtsustusevastasus, narratiivi eitamine – ma mõistan, see rikastab, aga vahel tahaks *in-your-face*-selgust. Ma tegin juba enne saabumist otsuse astuda igasse lõksu ja lasta end kaasa tõmmata iga lainega, mille Rosenberg *et al.* vahutama panevad. Parimad lained olidki need kõige lambisemad, juhuslikena tunduvad, sketšlikud – ämbrist maha plärtsatavad veepärlid, humoorikaina mõjuvad audiopuuksud, suudlemiseks mõeldud *glory hole*. Absurdne unenägu, kümned minutid korteris kaheksa-aastasega, kes teab, et vanemad ei ole veel koju tulemas ja nüüd saab mängida ära kõik need mängud, mille järel peab koristama. Tajusin end nii hüpnotiseerituna, et saatsin tähenduste tagaajamise kukele ja otsisin empaatilisi tajukogemusi, teise ringi karva turri ajavaid hetki ja arenguid. Ja samas oli tegu piisavalt tõsise mänguga, et ma ei tahtnud ka totratel hetkedel naerda, vaid lasin otsingulisel protsessil lahti rulluda, eemaldumata sellest huumori kaudu.

NELJANDA SEINA KÜSIMUS

Ka ebamugavusele ja -kindlusele reageerib publik sageli naeruga. Kui paluda inimesel püsti tõusta ja kutsuda ta „lavale", võib autori püüdlus olla küll selle seina lõhkumine iseenda ja vaataja vahel, kuid sageli see hoopis tugevdab seda. Ebakindlus uue rolli suhtes paneb naerma nii publiku kui ka juhusliku staari, kellele ulatati kuldne kutse viieks minutiks lavale astuda. Erinevus lavakeha ja juhusliku püstitõusja vahel on ilmselge. Ta tundub kontekstis kohatu, ta segadus seoses rolli ja ülesandega jõuab kõigi kohalolijateni, mistõttu enamik vaatajaid tõmbub turvalisuse eesmärgil rohkem kookonisse. Ja kas see ei lähe enamasti nii? Kuidas kaasata publikut viisil, mis annaks sellele teistsuguse emotsionaalse laetuse? Mis tööriistu, võtteid, lahendusi saaksid kunstnikud kasutada, et nendest hajali kokkupuudetest midagi transformatiivsemat luua?

Lahkudes oli ülesehitatud ilu lagundatud, andja peod olid tühjenenud. Kui saime vaikiva nõusoleku, tõukusime jälle jalule. Saan nende helide ja kehavonklemiste juurde tagasi minna, meenutada suminat, vibreerivat valgust, lakkumisi, lapsikut Rosenbergi kolamas, mõirgamas, näppimas, mõmisemas, ja luban endal taaskogeda seda eeltekstilist heldust, millega ta meid üle kallas. Ainult… Kibe maik võib jääda suhu neile, kes arvavad, et alati pole vaja kõike endale mängimiseks kahmata.

[1] *Johhan Rosenbergi uuslavastus tegeleb vedela identiteediga. – kultuur.err.ee, 02.05.2022.*

Foto: Alan Proosa

„TRAPS", KANUTI GILDI SAAL. KOREOGRAAF JA ESITAJA JOHHAN ROSENBERG, STSENOGRAAF JÚLIA SÁRA VAVRA, HELIKUNSTNIK KARL SAKS, VALGUSKUNSTNIK PRIIDU ADLAS, NÕUANDJAD JA DRAMATURGID NETTI NÜGANEN JA MAIKE LOND.

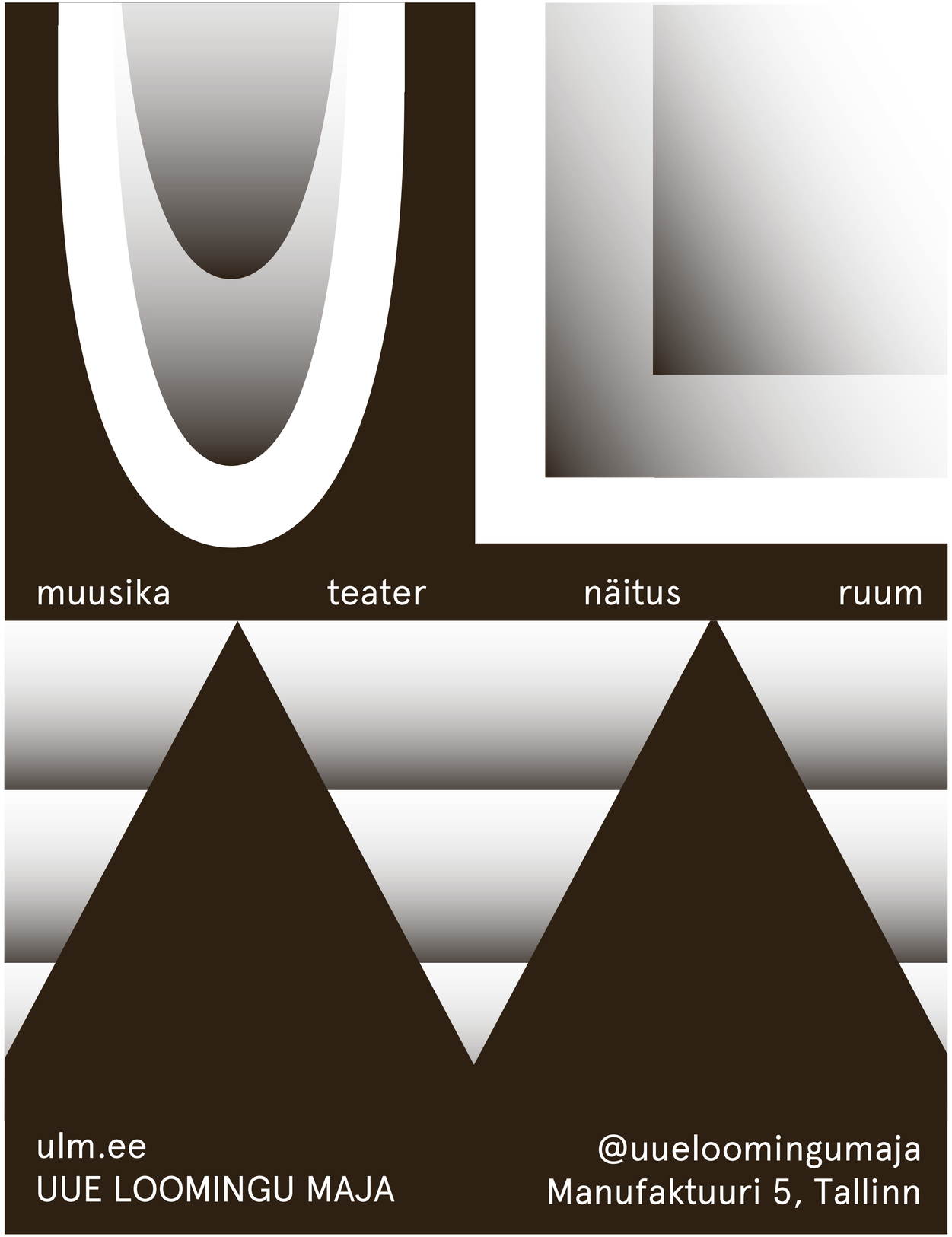

Hetked 2019. aasta tantsumaratonit. Fotod: Kalev Lilleorg

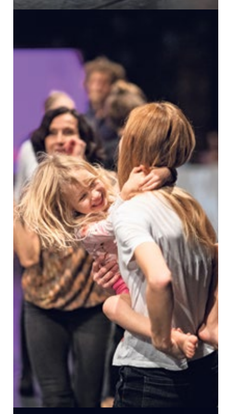

Vahet pole, kas rõõmsal meelel suve tuleku tähistamiseks, talvise meelemasenduse maharaputamiseks või hoopis heategemiseks – tantsimine on alati kohane! Tänavusel tantsumaratonil saab seda teha huvi korral muide kas või 12 tundi järjest – just nii pikalt kestab Sõltumatu Tantsu Lava ja Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu koostööprojekt-maraton. Aeg: 12. juuni kell 11–23. Koht: Sõltumatu Tantsu Lava õu. Info: *stl.ee*

03.—19.06.

MOODNE KUNST MAARDUS

Kuuldavasti toimub Maardus harva professionaalseid kunsti- ja kultuuriüritusi, mistõttu ongi kutsutud ellu igati peen, moodne, multidistsiplinaarne (jne) kunstifestival Maardu Dekennaal. 3.–19. juunini saab Maardu linnas näha ja kogeda kaasaegse kunsti näitust, etenduskunstiprogrammi, publikuprogrammi, kontserte ja pidusid. Kuna järgmine Maardu Dekennaal toimub nähtavasti alles kümne aasta pärast, ei tasu seda tänavu mingil juhul maha magada! Info ja piletid: *dekennaal.ee*

04.06.

KUNINGANNAD ODEONIS

Järgneb üleskutse kõigile kuningannadele ja kuningatele! Üleilmset *pride*'i kuud tähistab suve hakul ka meie armas Odeoni baar Kopli tänaval, mis mattub 4. juunil üleni vikerkaartesse, sest toimub „Pride Queens"! Üles astuvad kuningannad NORDIKA (*@nordikathequeen*) ja VILITA (*@thevilita*), plaate mängib ELLIP (*@ellipsing*). *Dress code*: *pride*. Info ja piletid: *fienta.com/et/queens-of-pride*

04.06.

TASE FILM 22

Kui sind huvitab juhtumisi, mida arvavad asjadest ja kuidas näevad maailma EKA kraadiõppurid, siis sea oma sammud ometi 4. juunil kell 17 EKA auditooriumi A101, kus toimub „TASE FILM 22"! Iga-aastase EKA kraadiõppurite näituse „TASE" alaprogramm koosneb tudengite lühifilmidest ja videotest, mis võtavad fookusesse ei midagi vähemat kui unistused ja reaalsuse… Filmiprogrammi kuraatorid on Johanna Kuzmenko ja Lígia Fernandes, üritus kestab umbes kaks tundi, raha ei küsita üldse. Uuri: *tase22.artun.ee*

09./10./14.06.

LUBAGE ESITLEDA: TAPEET

Võib ju küsida, missugust muusikat üldse teeb ansambel Lonitseera. Džässimaigulist altpoppi? Popimaitselist *indie*-teatrit? Või on tegemist hoopis *flute and bass*'iga (FnB)? Küsimus on aus ja ilmselt on õiged ka kõik vastusevariandid. Igal juhul kutsub ansambel Lonitseera huvilisi oma värske debüütplaadi „Tapeet" esitluskontsertidele. Esmalt oodatakse tartlasi 9. juunil kodusesse Genialistide Klubisse, kust liigutakse järgmisel päeval Viljandisse vinoteeki Mulks, et lõpetada minituur 14. juunil Tallinnas džässiklubis Philly Joe's. Jälgi mängu: *facebook.com/lonitseera*

Lonitseera. Foto: Ekvilibrist

10.06.

LINDUDEGA JÄMMIMA

Loodusfestivali raames saab ka tänavu Tartus osa suurejoonelisest Linnujämmist, mis toob 10. juunil kell 18 Lodjakoja juures ühtekokku muusika, luule ja linnud. Oma lindudest inspireeritud loomingut esitavad teiste seas muusikud Silver Sepp, Kirill Havanski, Gregor Nikolai Kulla ja Katariin Raska ning kirjanikud Jürgen Rooste, Kätlin Kaldmaa ja Karl Martin Sinijärv. Info: *loodusfestival.ee*

Linnujämm 2020 Tartu Ülikooli botaanikaaias. Foto: Silvia Luik

11.06.

VIKERKAAR ÜLE TARTU!

Kas teadsid, et Eesti dekriminaliseeris homoseksuaalsuse alles 30 aastat tagasi? Novot. Palju head on selle aja jooksul juhtunud, aga samas on näiteks kooselusseaduse heakskiitmisest küll möödas kaheksa aastat, aga riigikogu pole ikka veel rakendussätteid vastu võtnud. Kaua võib? Ehk just selle pärast (ja kiuste) tasub seada 11. juunil kell 13 sammud Tartusse Vanemuise parki, et saada osa Tartu Pride'ist! Tartu Pride ei ole ainult meeleavaldus, vaid (ehk kõigepealt?) ka kogukonnaüritus. See on koht, kus teha end kuuldavaks ja tunda solidaarsust. Pilk peale: *facebook.com/EestiLGBT*

11.06.

KESTVALT ISEENNAST

Kui sõna „kestvuslavastus" tekitab sinus kimbatust, ei ole järgnev teade ilmselt sulle… Sest tõepoolest on Tallinna Kunstihoones 11. juunil (kell 12.00–23.59) toimuva ürituse „Kas sa etendad iseennast?" puhul tegemist just (sotsiaalse) kestvuslavastusega. Siim Tõniste ja Üüve-Lydia Toompere teose käivitav jõud on dialoog, nõnda saavad pealtvaatajad küsida 12 tundi kestva ürituse jooksul etendajatelt ükskõik mida… Mis vormis (ja kas üldse) saabub vastus, on muidugi, nagu öeldakse, iseasi. Info: *kunstihoone.ee*

11.—12.06.

SKULPTUUR JA PLAHVATUS

Vaata esmalt enda sisse ja küsi: „Kas ma saan aru skulptuurist?" Kui vastus on ei (võinoh, eks ikka ka siis, kui vastus on jah), tasub 11. ja 12. juunil tingimata võtta ette teekond Telliskivi Loomelinnakusse, kus avaneb sel aastal skulptuurile pühendatud kunstifestival „Ma ei saa aru". Kavas on jalutuskäigud, töötoad, vestlusringid jne – kõik ikka selleks, et adresseerida mitte ainult mittemõistmist, vaid ka mitmetimõistmist. Teave ja kava: *maeisaaaru.ee*

13.—18.06.

MEAN STREETS OF VÕRUMAA

Mobiilne väikelinnade tänavakunstifestival RUA rullib end tänavu lahti Võrumaal, muidugi ikka selleks, et tuua üha uutesse väikestesse kohakestesse uut hingamist. Värsked tänavakunstiteosed vormistatakse seeläbi Antslasse, Vastseliinasse, Võrru ja Mõnistesse, autoreiks kohalikud kunstnikud Kairo, Navitrolla, Pintsel & Sänk, Sashami ja Bach Babach, aga kohtame ka kunstnikke Soomest, Leedust ja Suurbritanniast. Reedeks, 17. juuniks rändab sel puhul Antslasse ka Eesti tänavakunsti ülevaatenäitus „Piece of Peace". Lähemalt: *facebook.com/RUAfestival*

17.—19.06.

DISAIN-DISAIN-DISAIN!

Euroopa Disainifestival (ED-Festival) kutsub 17.–19. juunil Tallinnasse, kuhu kogunevad sajad disainerid Euroopast (mõni kusjuures veel kaugemaltki). Festivali kolmepäevase programmi keskmes on rahvusvaheline disainikonverents „Beyond Design" (18. juunil Kultuurikatlas), aga lisaks sellele mahuvad kavva töötoad, näitused, jalutuskäigud, vestlused jm, n-ö kirsina tordil jagatakse suurejoonelisel tseremoonial laiali ka Euroopa disainiauhinnad (ED-Awards). Info: *disainikeskus.ee*

BERLIIN

TARTU TÄNAVAKUNST BERLIINIS

Tänavakunstiteed sillutavad Tartu kunstnikud tegelikult lausa Berliini välja! Nimelt-nimelt, kel Berliini asja või seal sõpru, neil tasub hoida silmad lahti 4.–25. juunil, sest just siis läheb Tartu tänavakunstifestival Stencibility sinna näitusega „Hello Mister Police Officer". Neurotitani galerii väljapanekul osalevad Kairo, Edward von Lõngus, Stina Leek ning Gutface. Uuri: *stencibility.eu*

Foto: Stina Leek

OOPER

PÕDRASAMBLATEEKOND

Kas sinagi oled ehk üks neist, kes hindab Eno Raua „Naksitralle", kuid on tahtnud sealjuures alati kuulda Muhvi, Kingpoolt ja Sammalhabet laulmas? Kui nii, on Rahvusooperil Estonia sulle hea uudis! Sest tõepoolest on helilooja Tõnis Kaumanni, libretist Vahur Kelleri ja muusikajuht Kaspar Männi koostöös sündinud samanimeline ooper. Naksitrallid: René Soom / Rauno Elp; Mart Madiste / Reigo Tamm; Aule Urb / Juuli Lill. Kava jm: *opera.ee*

DAMN.LOUD AGENCY
ESITLEB

DAMN.LOUD

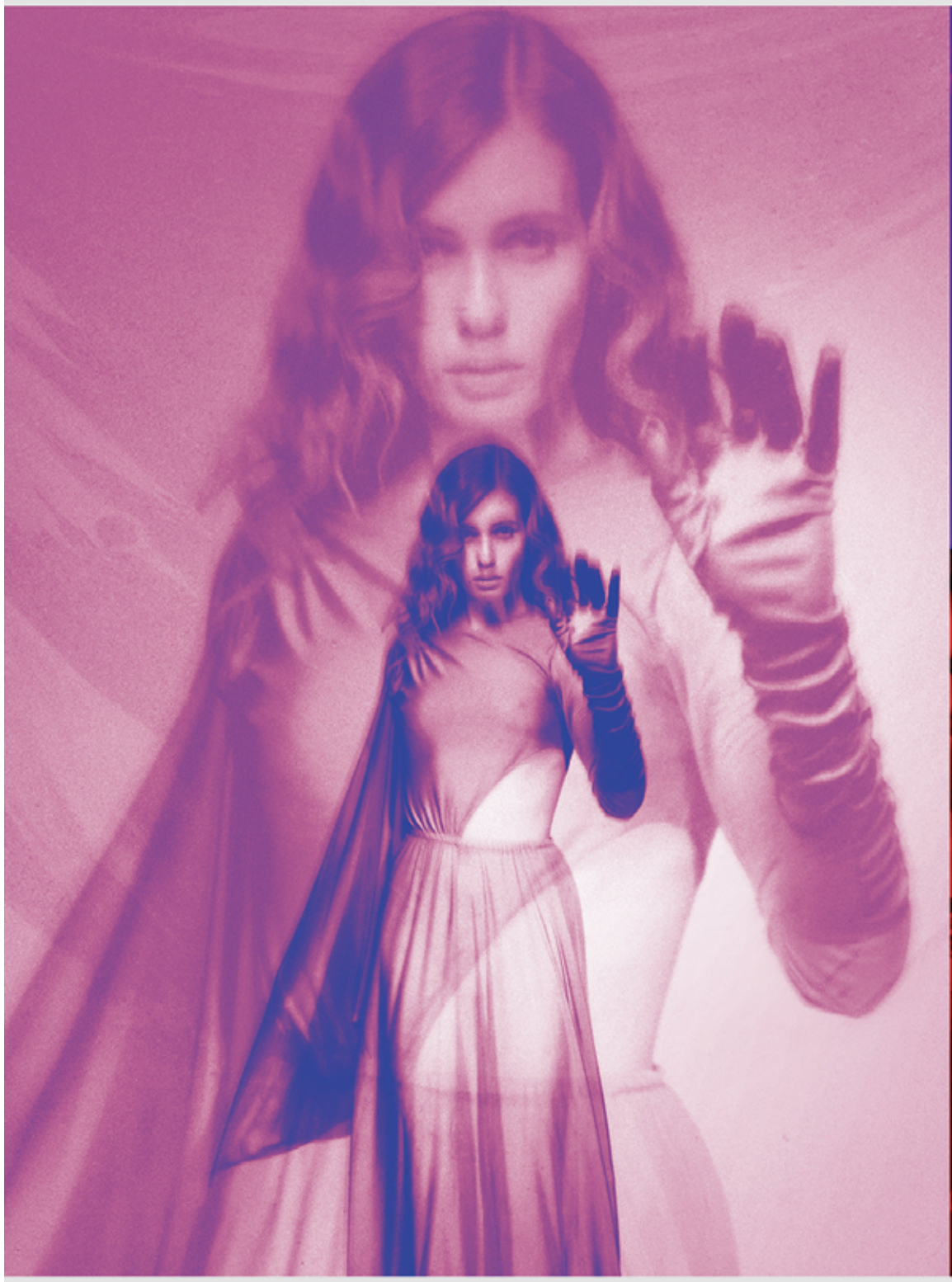

01. JUULI 2022

LUNA

HELITEHAS

ЛУНА on 2015. aastal Kiievis sündinud kooslus, mida veab laulja Kristina Gerasimova ning mille Vogue ajakiri tituleeris julgelt Ukraina muusikarevolutsiooni esindajateks. Nende DIY kultuurist inspireeritud muusikavideod on toonud kaasa enneolematu edu: miljonid vaatamised erinevatel platvormidel, kajastus kodumaises teles ja suured rahvusvahelised esinemised. Samal ajal säilitades neile omast julget identiteeti, kus siidine melanhoolia kohtub suurte klubibiitidega. ЛУНА esineb esmakordselt Eestis 3. juulil, Helitehases.

03. JUULI 2022

RED FANG

TAPPER

Omanäoliste muusikavideote ja murevaba suhtumisega nime teinud Red Fang on uuekooli stoner rock laine üks suuremaid nimesid. Vastupidiselt paljudele oma aja bändidele, ei karda nad ujuda vastuvoolu ja pista muusikasse sisse parajas koguses huumorit. See kõik juba 3. juulil Tapperis, Hard Rock Laagri järelpeol.

PILETID MÜÜGIL: TICKETER.EE